

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

ISSN-1300-0071
EKİM-ARALIK 2021
SAYI:135

TARIM VE MÜHENDİSLİK

Derginin dijital baskısı için QR kod okuyucu ile okutunuz.

TARIM VE MÜHENDİSLİK

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI YAYIN ORGANI-ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR
YEREL SÜRELİ YAYIN ISSN-1300-0071

SAHİBİ

Baki Remzi SUİÇMEZ

SORUMLU YAZIŞLARI MÜDÜRÜ

Doç. Dr. Yener ATASEVEN

YAYIN KURULU

Dr. Züleyha OĞUZ
Tahsin Erman ÇAĞDAŞ
Nevzat ÖZER

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet ÇOLAK
Prof. Dr. Ali Rıza ÖZTÜRKMEN
Prof. Dr. Celalettin KOÇAK
Prof. Dr. Cem ÖZKAN
Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
Prof. Dr. Erkan YASLIOĞLU
Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY
Prof. Dr. Gökhan ÇAYCI
Prof. Dr. Gökhan SÖYLEMEZOĞLU
Prof. Dr. Hasan SİLLELİ
Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL
Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ
Prof. Dr. Kemal BENLİOĞLU
Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL
Prof. Dr. Serap PULATSÜ
Prof. Dr. Tacettin YAĞBASANLAR
Prof. Dr. Uygun AKSOY
Prof. Dr. Zeliha BARUT
Doç. Dr. Barış Bülent AŞIK
Doç. Dr. Eylem POLAT
Doç. Dr. İlknur MERİÇ TURGUT
Doç. Dr. Okan DEMİR
Doç. Dr. Yener ATASEVEN
Doç. Dr. Ziya DUMLUPINAR
Dr. Öğr. Üyesi Cemal POLAT
Dr. Erol ÖZKAN
Dr. Tefik TÜRK
Dr. Züleyha OĞUZ

YAYINA HAZIRLAYAN: Funda GACAL-ZMO **GRAFİK TASARIM:** R. Figen KURAL-ZMO

Kapak Fotoğrafı: Funda GACAL

YÖNETİM YERİ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Karanfil Sokak 28/18 Kızılay / ANKARA
Tel: 0 312 425 05 55 Faks: 0 312 418 51 98 www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

BASIM

Tam Pozitif Reklamcılık ve Matbaacılık İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti.
Adres: Çamlıca Mah. Anadolu Bulv. 145. Cad. No: 10/11 Yenimahalle / Ankara
Tel: 0 312 397 00 31 | Faks: 0 312 397 86 12 e-Posta: pozitif@pozitifmatbaa.com
1000 Adet Basılmıştır. Mart 2022

YAZI YAYIN KOŞULLARI

Gönderilen yazılar yayınlansın, yayınlanmasın yazarına geri verilmez. Özgün derleme yazılarda fikir ve görüşler yazarına, çeviriden doğacak sorumluluklar ise çevirene aittir. Ziraat Mühendisleri Odası ve Tarım ve Mühendislik Dergisi yazılardan hiçbir şekilde sorumlu değildir. Yayın Kurulu gönderilen yazı üzerinde gerekli gördüğü değişikliği yapmaya yetkilidir. Dergide yayınlanmış yazılar kaynak gösterilmek koşuluyla başka yayın organlarında kullanılabilir ya da aktarılabilir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
SU HAKTIR, SU HAYATTIR!	5
<i>Nevzat ÖZER</i>	
TÜRKİYE'DE FİYAT ARTIŞLARI KAPSAMINDA TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİN MEVCUT DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	14
<i>Doç. Dr. Yener ATASEVEN</i>	
KENDİ KENDİNE YETEN BİR TARIMDAN DIŞA BAĞIMLI BİR TARIMA	19
<i>Murat AKAR</i>	
TARIM ARAZİLERİNİN KORUNMAMASI/KORUNAMAMASI SORUNU (KANUNLAR, PLANLAR,..)	26
<i>Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY , Doç. Dr. Gökhan ÖZSOY</i>	
OSMANLI'DA ZİRAAT DERGİCİLİĞİNE BİR BAKIŞ (1880-1923)	37
<i>Kenan DEMİR</i>	
BASIN AÇIKLAMALARI	
15 EKİM DÜNYA KADIN ÇİFTÇİLER GÜNÜNÜ KUTLAYAMIYORUZ!	48
DAHA İYİ ÜRETİM, DAHA İYİ BESLENME, DAHA İYİ BİR ÇEVRE VE DAHA İYİ BİR YAŞAM MÜMKÜN	49
ARTARDA GELEN ENERJİ ZAMLARI YURTTAŞLARI BEZDİRDİ	51

SUNUŞ

Merhaba Sevgili Meslektaşlarım,

Tarım ve Mühendislik Dergimizin 135. sayısı ile sizlerle yeniden buluşmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Hepinize, şahsım ve Yönetim Kurulu Üyesi arkadaşlarım adına en içten sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Değerli Meslektaşlarım,

ODA'mız, Anayasanın 135. maddesi kapsamında Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Örgütü, özgürlükler ve demokratik hakların savunulması kapsamında Demokratik Kitle Örgütü özelliklerini taşıyan, gücünü yalnızca örgütlü üyesinden alan bir meslek örgütüdür.

Ankara'da Genel Merkez, 28 ilde Şube Başkanlığı, 52 ilde İl Temsilciğine sahip örgüt yapısı ve 60.000'i aşmış kayıtlı üyesi ile çalışmalarını etkin bir şekilde sürdüren ODA'mız; bedel ödenmiş nice anlamlı mücadeleler sonucu demokrasiyi içselleştirmiş ve kişiselliği aşarak ilkesiz birlikteliklere karşı kurumsallaşmış ve kurumsal özgürlüğünü korumuş bir Meslek Odasıdır. ODA yönetim organlarında görev alanlar, hâkim huzurunda yapılan seçimlerle göreve gelirler. Gönüllülük ikesi ile görev yapılır, yapılan görev nedeni ile hiçbir ad altında maddi karşılık alınmaz.

Üst Birliğimiz TMMOB bütününde çalışmalarını yürüten ZMO örgütü; bilimden, üretimden, emekten, halktan, kamu yararı ve toplum çıkarından yanadır. Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı, demokratik, laik, sosyal, hukuk devletinden yanadır. Bu örgüt meslek alanları ile ilgili ülke gerçeklerini ortaya koyar. Meslektaşlarının haklarını korur ve çalışma alanlarını geliştirir. Doğasını, çevresini, tarımsal üretim alanlarını, toprağını, suyunu, merasını koşulsuz korur. Sorunları, nedenlerini ve çözüm yollarını önerir. Bu örgüt sadece gerçek olanı söyler.

Pandemi, iklim değişikliği ve kuraklık, ekonomik kriz ve tarımsal üretime olumsuz yansımaları, düşük ücretle çalışma ve güvencesiz çalışma, işsizlik ve kamuda atanamama, gıda enflasyonu, eğitimdeki sorunlarımız, sorunlarımız sayılamayacak kadar çok. Sıkıntılı, sancılı ve sorunlu bir ülkenin her türlü olumsuzluğu hepimizi etkilemektedir. İşte böylesi zor koşullarda bu ülkenin, bu ülke insanının, gerçekleri ortaya koymaktan korkmayan, cesaretle sözünü söylemekten çekinmeyen ZMO'ya, ZMO kadrolarına ihtiyacı var. ZMO'nun şubelerine, il temsilciliklerine, şubelerin ve illerin örgütlü üyeye ihtiyacı var.

"Şimdi sözümüzü bir kez daha söyleme zamanıdır, şimdi daha etkin, daha demokratik, daha işlevsel bir ZMO Örgütlülüğü için Genel Kurullarımıza katılma ve oy kullanma zamanıdır." diyerek tüm meslektaşlarımızı Genel Kurullarımıza davet ettik, Genel Kurullarımızı sözümüzü söyleyeceğimiz bir "Demokrasi Şöleni"ne çevirmeye çağırdık.

Değerli Arkadaşlar,

Aralık 2021-Ocak 2022 tarih aralığında tüm illerimizde "Demokrasi Şöleni" şeklinde gerçekleşen Genel Kurullarımızla birlikte ülke düzeyinde örgüt içi seçim sürecini tamamladık. Görevlerine devam eden ve yeni seçilen Şube Başkanlarımızı ve Yönetim Kurulu Üyelerimizi, İl Temsilcilerimizi ve Yardımcılarımızı, İl Temsilciliği Yönetim Kurulu Üyelerimizi, seçilen Genel Kurul Delegelerimizi kutluyor, görevlerinde başarılar diliyorum. Yönetim organlarında görevleri sona eren arkadaşlarımıza hizmetleri için yürekten teşekkür ediyorum.

Sevgili Meslektaşlarım,

Dergimizin bu sayısı için Yönetim Kurulu Sayman Üyemiz Nevzat ÖZER bizler için **"Su Haktır, Su Hayattır!"** konulu bir makale hazırladı. Doğa sevgisini her fırsatta dile getiren meslektaşımız, makalesinde şu sözlere yer vermekte; *"İnsan dahil olmak üzere doğanın her bir zerresi, hayatta kalabilmek için göl, nehir, dere ve yer altı sularının bütünlüğüne, yani sağlıklı bir su döngüsüne muhtaçtır."* Peki teknoloji hayatımızın içinde ne ölçüde olmalı, doğaya saygılı bir teknolojik alt yapının kurulması mümkün müdür? Tüm bu soruların yanıtlarını bulacağınız, belki de yanıtlarını bildiğiniz konuya ilişkin makaleyi sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Dergimizde yer alan ikinci makale ise **Yönetim Kurulu Üyemiz, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yener ATASEVEN** tarafından kaleme alındı. Gıda fiyatlarındaki artışta iklim değişikliğinden kaynaklanan etkilerin yanında, tarımsal girdi maliyetlerinin aşırı yükselmesinin etkili olduğu, çiftçinin kazanamadığı, tüketicinin ise pahalıya tükettiği bir ortamda gıda fiyatlarındaki artış sürecinin ele alındığı, **“Türkiye’de Fiyat Artışları Kapsamında Tarım ve Gıda Ürünlerin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi”** konu başlıklı makalede; tarımın bir ülke için ne kadar önemli olduğu bir kez daha gözler önüne serilmektedir.

Tarımın tasarruf edilebilecek bir sektör olmadığını her fırsatta dile getiriyoruz. Peki, tarım politikalarımız nasıl oluşturuluyor ve kimlere hizmet ediyor? **“Kendi kendine yeten yedi ülkeden biriyiz”** derken, şimdi ne durumdayız? İşte tam da bu konuyu sizler için **Samsun Şube Yönetim Kurulu Üyemiz Murat AKAR, “Kendi Kendine Yeten Bir Tarımdan Dışa Bağımlı Bir Tarıma”** konu başlıklı makalesinde ele aldı. Neden ve sonuç ilişkisi içinde konuyu irdeleyen AKAR’ın okurken düşündüren bu makalesini ilgilie okuyacağınızı düşünüyorum.

“Ekonomik gelişmenin bir sonucu olarak gelişen sanayinin ve buna bağlı olarak artan nüfusun arazi gereksinimleri var olan sanayi tesislerinin çevresinde ve ana bağlantı yolları üzerinde kaçak konutlar ile sanayi tesislerinin yapılmasına neden olmuş ve verimli tarım topraklarına olan baskıyı dolayısı ile yok oluşu veya tarım dışı kullanımlarla kayıpları artırmıştır.” Bu sözlerin sahibi **Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü ve Bitki Besleme Bölümü’nden Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY ve Doç. Dr. Gökhan ÖZSOY**, bizler için **“Tarım Arazilerinin Korunmaması/Korunamaması Sorunu”** konu başlıklı bir makale hazırladılar. Ülkemiz tarım arazilerinin ve verimli ova topraklarının tarım dışı kullanım yoluyla yok oluş nedenleri, alınması gereken önlemler, kanunlar, yönetmelikler ve planların uygulamasından sorumlu kuruluşların etkisi/etkisizliği bağlamında Bursa İli özelinde tartışılan makaleyi sizlerle paylaşıyoruz.

Dergimiz son yazısı ise, **Kenan DEMİR** tarafından hazırlanan **“Osmanlı’da Ziraat Dergiciliğine Bir Bakış (1880-1923)”** konu başlıklı araştırma yazısı. Osmanlı Devleti’nin önemli bir iktisadi şubesi olan ziraat sektörüne yönelik yayım organları da görülmüştür. 1880 senesinde ilk ziraat dergisi Vasıta-ı Servet yayımlanmıştır. Sonraki yıllarda ziraat dergilerinin sayısında bir artış yaşanmış ve birçok ziraat dergisi çıkmıştır. Bu çalışmanın ilk bölümünde dergilerinin yayım politikaları ve içerikleri anlatılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Osmanlı ekonomisinin en önemli sektörü olan ziraate yönelik dergilerde ne tür konuların işlendiği aktarılmıştır. Bununla birlikte devletin ziraat sektöründe ne tür politikalar yürütmesi gerektiği irdelenmiştir. İlgilie okuyacağınıza düşündüğüm bu araştırma yazısını dergimizin ilerleyen sayfalarında bulabilirsiniz.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak, Ekim-Aralık 2021 arasında hazırladığımız aşağıda konu başlıkları yer alan Basın Açıklamalarımızı da dergimizde bulabilirsiniz.

- 15 Ekim Dünya Kadın Çiftçiler Gününü Kutlamıyoruz!-15 Ekim 2021
- Daha İyi Üretim, Daha İyi Beslenme, Daha İyi Bir Çevre Ve Daha İyi Bir Yaşam Mümkün. Yaşasın Dünya Gıda Günü!...-16 Ekim 2021
- Artarda Gelen Enerji Zamları Yurttaşları Bezdi... Artık Tahammülümüz Kalmadı-26 Ekim 2021

Sevgili Meslektaşlarım,

Biterken bir yıl, biliyoruz takvimler belirlemez değişimin mevsimini... Yine de bir umuttur yeni yıl.

Demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletinde, barış ve adaletin egemen olduğu bir ülkede, üreticinin ve tüketicinin hep birlikte özgürce mutlu yaşadığı, umudun çoğaldığı, sağlıklı güzel günler dileğiyle, Genel Merkez Yönetim Kurulumuz adına yeni yılınızı kutluyoruz.

Tüm üyelerimize selam, saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Baki Remzi SUIÇMEZ
Yönetim Kurulu Başkanı

SU HAKTIR, SU HAYATTIR!

Nevzat ÖZER¹

“Bütün canlıların suya ulaşma, ihtiyacı kadarını kullanmaya hakkı vardır. Su alınıp satılacak ticari bir mal değildir, tıpkı hava gibi, vazgeçilemez doğal bir varlıktır. Suyla ilgili sorunlar böyle bir anlayışın hakim olduğu adalet duygusuyla çözülebilir.”

Uygarıklar hep su havzalarında geliştirdi. Nil, Mezopotamya, Ganj, Sarı Nehir, Kızılırmak, Sakarya, Gediz, Mendere... Binlerce yıl sayısız uygarlığı, onları doyuran toprakları besledi, değirmenleri çevirdi, ulaşımını sağladı. Tarım, hayvancılık, endüstri hep suya muhtaç oldu. Sadece insanlar için değil binlerce bitki türü, yaban hayatı için de yaşamın hep ön koşulu oldu.

Uygarıkları besleyen su yanlış kullanıldığında ise ekolojik intiharların, toplumların çöküşünün de nedeni oldu. Arkeologlar o uygarlıkları yerin derinliklerinde arıyor.

Anadolu, üç denizin ortasında içinden sayısız ırmakların aktığı, iklimlerin, Turan'dan Avrupa'ya, Sibirya'dan Akdeniz'e bitki coğrafyalarının buluştuğu güzel ülke; buz devirlerinde sığınak, tarihi jeolojik değişim çağlarında geçiş yolu, canlıların yaşayan müzesi oldu.

Üzüm, zeytin, incir, kiraz, fındık gibi 30'dan fazla meyve türünün anavatanı, buğday, baklagiller başta olmak üzere dünyayı besleyen bitkilerin gen merkezi oldu. Meraları bozkırı, sulak alanları, gölleri, dağlarıyla inanılmaz bir biyoçeşitlilik sunar. O büyük çeşitlilik dağların doruklarından süzülen, şelaleler yaparak denizlere ulaşan yüzlerce dere ile beslenir. Doğa kendi kadim kuralları doğrultusunda kusursuz ve değerli bir işleyişle sahiptir.

Türkiye'nin dereleri, nehirleri, gölleri ve yeraltı suları son elli yıldır artan bir hızla yok edilmektedir. Kısa bir süre içerisinde Marmara Denizi'nden daha büyük bir göl alanı kurutulmuş, yüzlerce nehir ve derenin doğal işleyişi bozulmuş, yeraltı sularımız onlarca metre aşağıya inmiştir. Bu nedenlerle sayısız canlı türünün nesli tükenmiş, tarım alanları çoraklaşmış, coğrafi belleğimiz parçalanmıştır.

Barajlar, hidroelektrik santraller, doğal göllerin kurutulması ve yanlış tarım uygulamaları bu yok oluşun ana nedenlerindedir. Oysa, insan dahil olmak üzere doğanın her bir zeresi, hayatta kalabilmek için göl, nehir, dere ve yeraltı sularının bütünlüğüne, yani sağlıklı bir su döngüsüne muhtaçtır. Ne yazık ki yürürlükteki su politikalarının vaat ettiği enerji ve kalkınma, kaybettiğimiz değerlerin yerini tutamayacaktır.

NEHİR TİPİ HES'LERİN TARİHÇESİ

Anadolu'da ilk baraj Hititler tarafından MÖ.1300 yıllarında inşa edilmiştir. Urartuların MÖ.1000 yılında Van'da yaptığı baraj, 6.yy da Mardin'de yapılan Dara Barajı farklı özellikleri ile ilk barajlar olarak kayda geçmiştir.

Cumhuriyet sonrası Ankara'nın su ihtiyacını karşılamak için kurulan Çubuk Barajı ile başlayan süreç 1990 yılı başlarına kadar çeşitli kurum ve kuruluşların Hidroelektrik Santral (HES) yatırımları ile devam etmiştir. Karabük Demirçelik, İzmit SEKA, Sümerbank gibi işletmelerin kendi ihtiyaçları için yaptıkları elektrik üretimini, DSİ, İller Bankası, Etibank, belediyelerin inşa ettikleri yatırımlar izlemiştir.

1984 yılında çıkartılan 3096 sayılı yasa ile özel sektöre Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile elektrik üretimi imkânı sağlanmıştır. YİD modeliyle ilk HES'ler 1991 yılından itibaren işletmeye alınmaya başlasa da 2000 yılı başlarına kadar sınırlı düzeyde kalmıştır.

1950-2000 yılları arasındaki dönemde barajlı-HES yatırımlarıyla büyük nehirler üzerindeki hidrolik potansiyel önemli ölçüde kullanılmıştır.

2001 yılı başında Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) kurulmuş ve ülkemizde hidroelektrik de dahil olmak üzere elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı için yeni bir dönem başlamıştır. Bunu 2003 yılında yürürlüğe giren “Su Kullanım Yönetmeliği” ve 2005 yılında çıkarılan 5346 sayılı “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (YEKDEM) izlemiştir. Bu düzenlemelerle, DSİ ve EİE tarafından 2003 yılına kadar çeşitli kademelerde geliştirilmiş olan bütün HES projeleri yatırım için özel sektörün başvurusuna açılmıştır. Özel sektör bu projeler dışında kendi geliştirdiği projeleri de DSİ'ye önerilebilmektedir. Bu tür projeler yine DSİ internet

¹TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Sayman Üye

sitesinde yayınlanarak bir ay boyunca diğer yatırımcıların tekliflerine açılmakta sonra bir dizi koşul ve kural çerçevesinde EPDK'dan lisans alınmaktadır.

Enerjide çantacı türedi bakanlık peşine düştü

Enerji yatırımların zirve yapacağı dönemde 'lisans' ticareti yapan çantacılar uyarı geldi. Bakan Yıldız: "Çantacı tabir edilen yatırımcılar var. Bu kişiler artık rahat edemeyecek" dedi

Yabancı yatırımcıların Türkiye'ye enerji yatırımlarını teşvik ettiği bilindiği bir dönemde Enerji Bakanı Tamer Yıldız, "Çantacı" tabiriyle bir kesimi tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı.

101 MİLYON DOLARLIK KREDİYE İMZA
Akbank'da Türkiye Hükümeti standarta...
Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı.

Türkiye'de enerji darboğazı yok
Enerji Bakanı Tamer Yıldız, enerji dışı büyüme...
Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı.

Nükleer anlaşması haftabaşı Meclis'te
Enerji Bakanı Tamer Yıldız, nükleer enerjinin...
Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı.

Bu iki düzenleme ve teşvikler; büyük sermaye gruplarından kasaba esnafına kadar yüzlerce girişimciyi elektrik piyasasına dahil etmiştir. Çantacılar adı verilen araçları yanında gazetelere ilan vererek lisans satışı yapan firmalar türemiştir. Ülkedeki bütün su kaynakları kaynağından denize kadar sayısı 2 binleri geçen HES projesi ile enerji amaçlı kullanıma açılmıştır.

Meçhul işadamı sevgilisine elektrik santrali aldı

Sevgilisine yat, kat, ucak hediye eden işadamların hediye portföyüne elektrik santrali de girildi. Bir işadamı ÖİB'nin satışçı çıkardığı 52 adet santralden birini sevgilisine aldı

İşadamların sevgilisine yat, kat, ucak hediye eden işadamların hediye portföyüne elektrik santrali de girildi. Bir işadamı ÖİB'nin satışçı çıkardığı 52 adet santralden birini sevgilisine aldı.

EKO ANKARA HOŞEYİN GZAY
Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı. Yıldız, "Çantacı" tabiriyle enerji yatırımlarında sadece lisans ticareti yapan kişileri tanımladı.

Bankalar karşıtı, BDDK Dünya Göz Hastanesi'ne hesap sordu
Bankaların karşıtı BDDK, Dünya Göz Hastanesi'ne hesap sordu. BDDK, Dünya Göz Hastanesi'ne hesap sordu.

Kılıçdaroğlu'na Başbakanlığı diyen bürokratlar
Mehmet Kılıçdaroğlu'nun Başbakanlığı için...
Kılıçdaroğlu'nun Başbakanlığı için...
Kılıçdaroğlu'nun Başbakanlığı için...

BDDK'yı Nurcan Reis konusunda kim yanılttı
BDDK'yı Nurcan Reis konusunda kim yanılttı. BDDK'yı Nurcan Reis konusunda kim yanılttı.

İşçinin başkanı memur çıktı!
İşçinin başkanı memur çıktı! İşçinin başkanı memur çıktı!

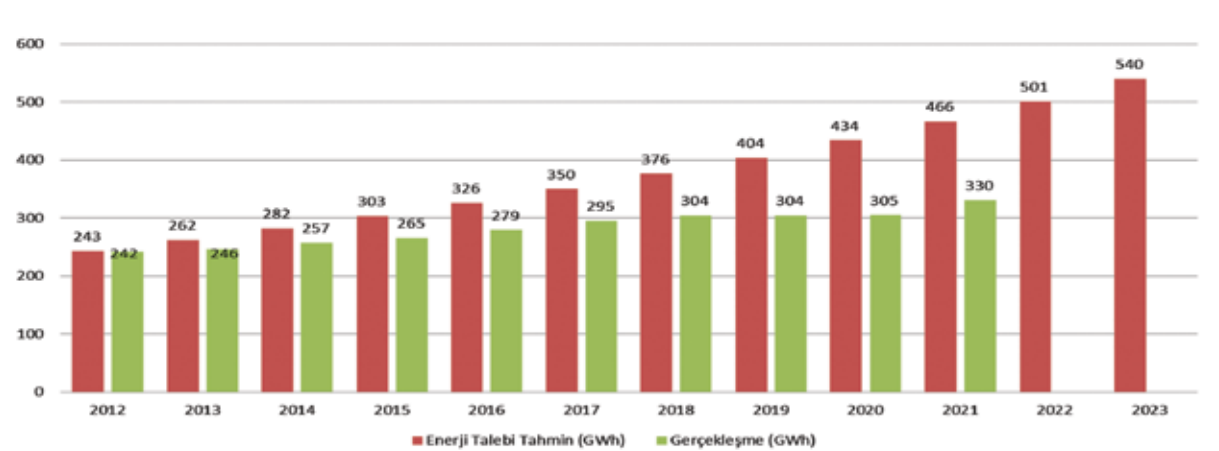
YANLIŞLARIN BAŞLANGICI; ABARTILI TALEP PROJeksiYONLARI

Enerji yatırımlarının ve yarattığı sorunların başında ülke elektrik ihtiyacının belirlenmesi gelmektedir. Talep projeksiyonları; ekonomik büyüme oranı, nüfus, ulaşım, sektörel seçimler, şebeke kayıpları, verimlilik gibi önemli parametrelerle ortaya konulması gerekirken, tahminler enerji şirketlerinin arzuladığı şekilde belirlenmiştir. Abartılı projeksiyonlar ülkenin karanlıkta kalacağı söylemi ile birleştiğinde bir dizi yanlışla neden olmuştur.

Örneğin 2001 yılında (DPT Elektrik Enerjisi Özel İhtisas Raporu 2001) 2020 yılı için elektrik tüketimi 483 milyar kwh olarak tahmin edilmiş ancak gerçekleşme 305 milyar kwh civarında olmuştur. İki yıl önce yapılan revizyonda ise bu hedefe ancak 2030 yılında ulaşılabileceği belirtilmektedir.

2011 yılında yapılan (TEİAŞ Raporu 2011) çalışmada ise 2020 yılı elektrik tüketimi 434 milyar kwh olarak tahmin edilmiş ancak gerçekleşme 305 milyar kwh da kalmıştır.

Elektrik Tüketimi, Tahmin ve Gerçekleşmeleri TEİAŞ Raporu 2011

Ülke ihtiyacının doğru tahmin edilememesi gereksiz teşviklerle büyütülen 100 bin megavat kurulu güce sahip bir sektörü yaratmıştır. Oysa elektrik talebinin en yüksek olduğu gün ve saatlerde bile puant güç 50 bin megavatı geçmemektedir. Şu anda lisans verilen projeler de tamamlandığında 123 bin megavatlık kurulu güce ulaşılabacaktır. Buna 2023 yılında faaliyete başlayacak nükleer santral dahil değildir. Kapasitedeki bu gereksiz fazlalık ciddi bir kaynak israfı yanında; su, toprak, hava, biyolojik çeşitlilik gibi yaşamı var eden doğal varlıklar üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Diğer taraftan enerji verimliliği, temiz kaynaklara yönelik yatırımlara da önleyici etki yapmıştır.

ÇED SÜREÇLERİ

1983 yılında çıkan Çevre Kanunu'nun 31. maddesinde, yönetmeliklerin bir yıl içinde çıkarılması öngörülürken, ülkemizde ilk ÇED Yönetmeliği 7 Şubat 1993'de Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Söz konusu yönetmelik günümüze kadar 7 defa ana olmak üzere 22 kez değişikliğe uğramıştır.

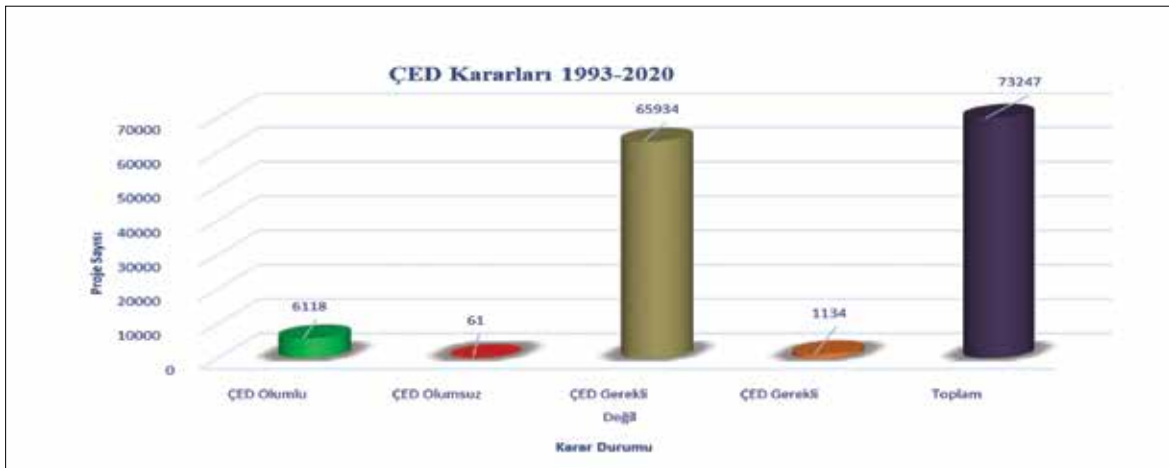
Nehir tipi HES'ler ile ilgili ilk defa ÇED izni 1995 yılında Rize Çamlıhemşin Dilek-Güroluk HES Projesi ile gündeme gelmiştir. Yargı kararlarıyla bu izin iptal edilmiştir. 2001 yılında EPDK'nın kuruluşu, 2003 yılında Su Kullanım Yönetmeliği ve 2005 yılında Yenilenebilir Enerji Kanunu ile eş zamanlı olarak 2002 ve 2003 yılında ÇED Yönetmeliği'nde HES'ler ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

2002 tarihli yönetmelik ÇED İzni'ni sadece 50 MW ve üzeri HES'ler için zorunlu kılarken 17.07.2008 tarihli değişiklikle bu sınır 25 MW'a, 25.11.2014 tarihli değişiklikle 10 MW'a indirilmiştir. Oysa Akarsu HES projelerinin %90 dan fazlasının kurulu gücü 50 MW altındadır. Bugün ülke genelinde üretim yapan 560 adet HES'in kurulu gücü 8200 MW olup ortalama gücü 15 MW düzeyindedir. Örneğin Rize'de ilk 20 HES'in 18'i, Trabzon'da ise 19'u 50 MW altında olması nedeniyle ÇED gerekli değildir izni ile faaliyete geçmiştir.

ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklikler çevreyi korumaktan çok şirketlerin yatırım ortamını kolaylaştırmaya yönelik olmuştur. Örneğin 14 Nisan 2011 de yapılan değişiklikle; "2015 yılına kadar yatırıma başlanacak 10 MW ve üzeri nehir tipi santraller, havzalar arasında su transferleri 2013 yılına kadar ÇED'den muaftır" tutulmuştur. Bir başka örnek ise; 25.11.2014 tarihli yönetmeliğe eklenen bir maddeyle "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan projelerde yapılacak kapasite artışı ve/veya genişletilmesi planlanan projeler yeni bir izin gerektirmediği" kolaylığı sağlanmıştır.

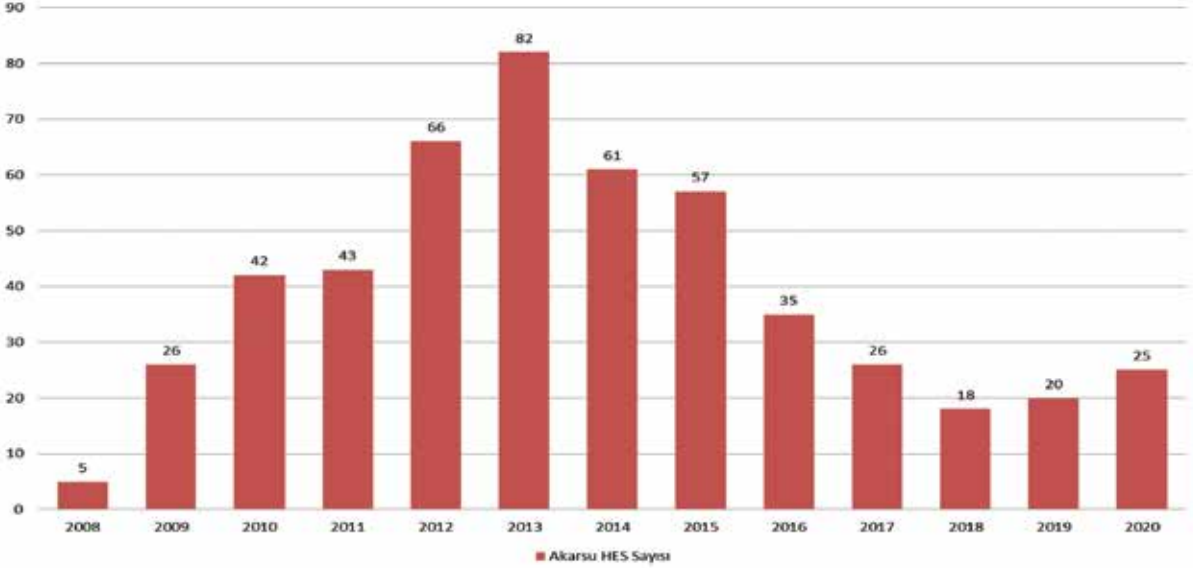
Diğer taraftan kurulduğu 1953 yılından itibaren bütün barajların, enerji projelerinin içerisinde yatırımcı bir kuruluş olarak yer alan Devlet Su İşleri, 2007 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanmıştır. Yani yatırımcı bir kuruluşla onu denetlemekle görevli kuruluş aynı bünye içine alınmıştır.

Yatırımların çevreye etkilerini en aza indirmesi gereken ÇED süreçleri adeta hızla geçilmesi gereken bir formaliteye dönüşmüştür. Halkın katılımı, ilgili STK'ların, akademisyenlerin son derece haklı görüşleri "karanlıkta mı kalalım" ezberiyle karşılaşmıştır. Masa başında hazırlanmış, neredeyse kes/yapıştır yöntemiyle birbirinin aynısı proje dosyaları kolaylıkla izin almıştır. ÇED Yönetmeliği'nin yayınlandığı 1993 yılından 2020 yılı sonuna kadar 73.247 proje (HES, maden vs) başvurusundan geçemeyen proje sayısı 61 adettir. Nehir tipi HES Projelerinin ÇED süreçlerinde de benzer durum vardır.

Kaynak: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/menu/ced-karar-1993-2020.pdf>

Faaliyete Geçen Akarsu HES Sayısı

Kaynak; www. epias.com.tr yekdem katılımcı listesi

Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizmasından (YEKDEM) yararlanan

HES'lerin sayısı 500'ü geçmiştir. 01.10.2013 tarih ve 5346 sayılı YEKDEM Kanunu 2005-2020 yılı sonuna kadar işletmeye giren HES'lere 10 yıl süre ile 7,3 ABD doları cent/kwh destek vermektedir. Yerli türbin ve jenaratör için de ayrıca 1,3 ve 1 cent/kwh destek söz konusudur. 2019 yılında ödenen destek tutarı 38 milyar TL, 2020 yılında ise 46 milyar TL olmuştur.

Akarsu HES'lerinin Toplam Elektrik Üretimindeki Payı (2021) %4,7

Yıllar	Toplam Kurulu Kapasite (MW)	Akarsu HES Elektrik Üretimi (GWh/yıl)	Ülke Toplam Elektrik Üretimi (GWh/yıl)	AkarsuHES Payı (%)
2018	7750	18 975	301 100	6.3
2019	7850	23 010	304 200	7.5
2020	8100	21 913	305 250	7.2
2021	8200	15 420	330 700	4.7

TEİAŞ ve EPDK verilerine göre 2018 yılı sonu itibariyle ülkemizdeki depolamasız Akarsu HES kurulu gücü 7750 MW, HES sayısı ise 510 dur. 2021 yılı sonu itibariyle ise; kurulu güç 8200 MW, HES sayısı ise 600 adete yaklaşmaktadır.

Akarsu HES'leri 2018 yılında 19 milyar kwh, 2019 yılında 23 milyar kwh elektrik üretimi gerçekleştirirken, 2021 yılında yağış rejimindeki değişiklikler ve yaşanan kuraklık nedeniyle 15.4 milyar kwh olmuş, toplam elektrik üretimindeki payı %4.7'ye kadar düşmüştür.

DSİ verilerine göre, depolamalı (baraj) ve depolamasız (Akarsu HES) olmak üzere toplam kurulu gücü 28.500 MW olan 683 adet HES bulunmaktadır. İnşaat halinde ve inşaatına başlanmamış kurulu gücü 19.500 MW olan 573 adet HES projesi söz konusudur. Bu projelerin büyük bölümünü Akarsu HES'leri oluşturmaktadır.

Potansiyel	HES Adedi	Toplam Kurulu Kapasite (MW)	Ortalama Yıllık Üretim (GWH/Yıl)
İşletmede	683	28 571	99 628
İnşaat halinde	47	3 636	11 962
İnşaatına henüz başlanmamış	526	15 995	48 745
Toplam	1256	48 202	160 335

DSİ Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu 2020

15 YILIN ARDINDAN NEHİR/KANAL TİPİ HES'LERE YÖNELİK DEĞERLENDİRME

- ▶ Ekonomik değerlendirme
- ▶ Ekolojik değerlendirme
- ▶ Sosyal ve kültürel değerlendirme

Ekonomik Yönüyle Değerlendirme

1-Elektrik üretim/tüketim projeksiyonları büyük ölçüde hatalı, abartılıdır. Devlet Planlama Teşkilatı (DTP) Elektrik Enerjisi Özel İhtisas Komisyonu 2001 yılında yayınlanan raporda; 2020 yılı için tahmin edilen elektrik tüketimi 555 milyar kwh'dır

(http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/08_ElektrikEnerjisi.pdf).

2020 yılına gelindiğinde tüketimin büyük bir sapma ile 305 milyar kwh olarak gerçekleştiği görülmektedir. TEİAŞ 2011 yılında tüketim hedeflerini revize eden raporunda ise 2020 yılında 434 milyar kwh, 2023 yılında ise 539 milyar kwh tüketim tahmininde bulunmuştur.

2-Elektrik tüketiminde beklenen rakamların çok gerisinde kalınmasına rağmen yatırımlar teşvik edilmiştir. Ülkemiz toplam elektrik kurulu gücü 1 Ocak 2022 itibarıyla 100 bin MW ulaşmıştır. Verilen izinler ve inşaat halindeki yatırımlar 2023 yılında tamamlandığında bu kapasite 123.000 MW olacak, üstüne de nükleer santral eklenecektir.

Şu ana kadar ülkemizin en fazla kullandığı elektrik 50 bin MW'lık puant gücü geçmemektedir. Çok büyük miktarda atıl kapasite ortaya çıkmıştır.

3-Yüzlerce HES Projesi bu abartılı tahminle, yüksek fiyatlı, 10 yılı bulan alım garantileriyle teşvik edilmiştir. YEKDEM kapsamında 2019 yılında 38 milyar TL, 2020 yılında 46 milyar TL destek verilmiştir. Bu desteğin büyük bölümü akarsu HES'lerine aittir.

4-Su Politikaları Derneği tarafından yapılan bir çalışmada işletmedeki 259 Akarsu HES'in dört yıl süre ile planlanan ve gerçekleşen üretim durumları incelenmiştir. HES'lerin %80'ni planladıkları üretimin altında kalmış, ortalama olarak %60'ı gerçekleştirilebilmiştir.

Son dört yılda bu santrallerin ortalama kapasite faktörü %25 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran dünya ortalamasına göre %50 düşük kalmıştır. Elektrik santralinin kapasite faktörü (KF), santralin belli bir periyotta ürettiği toplam enerjinin, tam kapasitede üretebileceği enerjiye oranıdır. (D. Yıldız Su Politikaları Derneği HES Raporu)

2020 yılında Akarsu HES'leri ülke elektriğinin sadece %4,7 sini üretebilmiştir. Bu durum kapasite faktörünü, planlanan/gerçekleşen oranlarını daha da aşağılara düşürmektedir.

5- Su Yönetimi Genel Müdürlüğü'nce yürütülen (2016 Rapor) "İklim Değişiminin Su Kaynaklarına Etkisi Projeksiyonları" adlı çalışmada; 2015-2100 yılları incelenmiş, su potansiyelinde %17,5 ile %46,5 oranında azalma olacağı tahmininde bulunulmuştur. Yine birçok çalışma yağış rejimindeki değişime dikkat çekmektedir. Her iki durum da Akarsu HES'lerinin elektrik üretimini olumsuz etkileyecek, sektörler arasındaki su rekabetini hızlandıracaktır.

Uygarlıkları besleyen su yanlış kullanıldığında ekolojik intiharların, toplumların çöküşünün de nedeni oldu. Arkeologlar o uygarlıkları şimdi yerin derinliklerinde arıyor.

Ekolojik Yönüyle Değerlendirme

1-Ülkemiz sahip olduğu binlerce bitki türü ve yaban hayatı ile eşsiz bir zenginlik sunmaktadır. Tarımsal potansiyeli ile de dünyada önemli bir yere sahiptir. Biyolojik zenginliğin, ekosistemlerin en temel unsuru olan suyun azaltılması, ortamdan uzaklaştırılması son derece titiz incelenmesi gereken bir çalışmayken HES Projelerinin çok büyük bölümüne "ÇED gerekli değildir" kararı verilmesi, projelere çok kolaylıkla izin verilmesi, bir dizi sorunu beraberinde getirmiştir.

2-Çevre ve Orman Bakanlığı'nın kuruluş kanununda "Çevrenin korunması-iyileştirilmesi, doğal kaynakların en iyi şekilde kullanılması-korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve bu konularda gerekli önlemlerin alınması, bütüncül havza planlamaları yapılması (9/k)" kuruluş amacı olarak belirtilmiş olmasına rağmen sayısı 2 binleri bulan HES Projeleri bu bütüncül yaklaşımdan uzak tutulmuştur. Projeler tek başına etkileri çerçevesinde ele alınmış ve izin verilmiştir.

3-Planlama, izin süreçlerinde kurum ve kuruluşlar arasında bir eşgüdüm sağlanamamıştır. Farklı sektörlerin ve kaynak kullanıcılarının bir arada düşünüldüğü, tehdit ve olanakların uzun vadeli değerlendirildiği bir yaklaşım oluşturulamamıştır. Örneğin Rize İkizdere ve Ovit Dağı turizm merkezi ilan edilirken, bir başka kurum bu alanı şantiyeye çevirecek 24 adet HES Projesi'ne izin verebilmektedir. Macahel, 1998 yılından bu yana arıcılık çalışmalarının

***Su doğaya aittir.
Su kendini ancak akarak var edebilir.
Doğada tek bir damla su boşa akmaz.***

tarı ve bunun bırakılmasıdır. Su kullanım hakları tahsis edilirken hiçbir projede bu konuya rastlanmamaktadır. Bazı HES Projelerinde debinin %1'i bazı projelerde ise DSI'nin uygun göreceği su miktarı dere yatağına bırakılacaktır denilmektedir. Su miktarı vadi ekosistemleri için yaşamsal öneme sahip olmakla birlikte elektrik üretecek firma için de projesinin karlılığının, verimliliğinin belirleyicisidir. Projelere başlanılmadan ciddi akademik çalışmalarla belirlenmesi gereken su miktarı, belirsiz ve muğlak ifadelerle proje bitimine ertelenmektedir. Bu durumun telafisi imkânsız zararlara yol açacağı açıktır.

Dereye bırakılacak telafi suyu STK'ların zorlu mücadeleleri ve onlarca mahkeme kararı ile kısmen düzeltilebilmiştir. Birçok uluslararası çalışmada çok kötü ekosistemler, hatta canlı yaşamın olmadığı alanlar için ifade edilen %10 telafi suyu oranı, bütün derelerimiz için neredeyse ideal oran olarak kabul edilmiştir. Bu miktar son derece yetersiz olmakla birlikte izleme ve denetimden kaynaklı sorunlar sonucu pek çok projede bu miktar dahi bırakılmadan HES'ler işletilmeye devam etmektedir.

yürütüldüğü, Kafkas Arısının gen merkezi, UNESCO'nun ülkemizde ilan ettiği tek biyosfer alanı olmasına rağmen bu doğanın yaşam kaynağı sular bile kolaylıkla enerji şirketlerine sunulabilmektedir.

4-Bütün HES projeleri için en kritik konu; suyun ne kadarının kullanılacağı, vadilerde sucul yaşamın ve diğer ekosistemlerin devamını sağlayacak telafi suyunun mik-

5-Ülke genelinde sayısı 2 binlere yaklaşan HES Projeleri planlanmaktadır. Bu sayı her geçen gün küçük su kaynaklarını da kapsayacak şekilde artmaktadır. Bütün akarsular kaynağından denize kadar birbirini izleyen regülatör-iletim hattı (tünel)-santrol şeklinde kullanılmaktadır. Su kanal ve borulara alınarak dere yatağından uzaklaştırılmaktadır. Tünel uzunluğu; ortalama 10 km olduğu varsayımı ile $2000 \times 10 \text{ km} = 20.000 \text{ km}$, 15 km olduğunda ise; $2000 \times 15 \text{ km} = 30.000 \text{ km}$ dere yatağının kuru-tulması anlamına gelmektedir.

Bunun en açık örneklerinden birisi Rize'de yaşanmaktadır. Derinliği 40-50 km.'yi geçmeyen vadilerde izin verilen proje sayısı yan dereleri de içine alarak bir vadi üzerinde 25 HES Projesine kadar çıkabilmiştir. İde toplam 85 adet HES Projesi yapılmak istenmektedir. Bu projelerin toplam tünel/kanal uzunlukları 700 km civarındadır. Yani Karadeniz ekosistemlerinin en temel unsuru olan su, tam 700 km uzunluğunda dere yatağından uzaklaştırılmaktadır.

6-Suyun ortamdan uzaklaştırılmasının vadilerin iklimatik koşullarını değiştireceği birçok akademisyence ifade edilmektedir. Buharlaşma, ısı dengesi, yeraltı sularının beslenmesi gibi olum-

suzluklar, bu durumun yaratacağı iklimsel ve biyolojik değişiklikler ekosistemler için önemli tehdit oluşturmaktadır.

7-Bütün HES Projeleri inşaat aşamasında arazi yüzeyinde büyük tahribat yaratmaktadır. Yollar, regülatör, iletim tüneli çalışmaları, yapılan patlatmalar, çıkan hafriyatın bertarafı ciddi sorun oluşturmaktadır.

8-Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde geliştirilen HES projesi alanları jeolojik, topoğrafik, iklimsel, özellikleriyle sel

İnsan dahil olmak üzere doğanın her bir zeresi, hayatta kalabilmek için göl, nehir, dere ve yer altı sularının bütünlüğüne, yani sağlıklı bir su döngüsüne muhtaçtır.

ve heyelan gibi afetlere karşı son derece hassastır. Doğaya olan müdahaleler; bitki örtüsünün değiştirilmesi yanında, dik yamaçlarda açılan arazi yolları, taş ocaklarında yapılan patlatmaların yol açtığı sarsıntılardır.

9-Nehir tipi HES'ler suyun doğal akış yatağını bozması nedeniyle iddia edildiğinin aksine

sel ve taşkınlarda yıkıcılığı artırmaktadır.

10-Yeraltı su sistemleri tünel, patlatma gibi nedenlerle bozulmaktadır. İnsanların temiz, güvenilir içme suyuna erişiminde sorunlar oluşmaktadır.

11-Su kalitesi bozulmaktadır. Su kendisini akarak var eder, yatağındaki taşlara kayalara çarparak minerallerle yüklenir.

12-Yerel halkın tarımsal faaliyetleri, içme ve kullanma suyuna erişiminde sorunlar yaşanmaktadır. Projelerde milyonlarca ağaç kesilmektedir. Nehir tipi HES'ler için su düşü yüksekliği su miktarı kadar önem taşımaktadır. Dolayısıyla seçilen yerler topoğrafyanın dik olduğu, doğal ormanların, derin vadilerin ve bitki örtüsünün yaygın olduğu yerlerdir. Her türlü inşaat faaliyeti yeşil örtüye büyük zarar vermektedir.

Yürürlükteki su politikalarının vaad ettiği enerji ve kalkınma, aynı politika nedeniyle kaybetmekte olduğumuz değerlerin bir tek zeresinin dahi yerini tutamaz.

13-Orman ve mera ekosistemi içerisindeki aşırı insan faaliyetinin, gece gündüz çalışacak iş makineleri ve dinamit atımlarının yaban hayatın yaşam alanlarının bölünüp parçalanmasına, kaybedilmesine neden olduğu açıktır. Ülke faunası yaşam alanları bulmakta güçlük çekmektedir. Oysa çok sayıda türü gerek ulusal mevzuatımızda yer alan düzenlemeler gerekse taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler gereğince koruma yükümlüğümüz bulunmaktadır.

14-Enerji iletim hatları projelerin bir parçası olmalarına rağmen ayrı bir proje gibi değerlendirilmekte, projeler bittikten sonra gündeme gelmektedir. İletim hatlarının nereden geçeceği, geçtiği alanda yaratacağı orman tahribatı projelerde yer almamaktadır. Oysa bu hatların ulusal şebekeye bağlanacağı yere kadarki bölümde yarattığı orman tahribatı çok yüksek düzeydedir. Yine yüksek gerilim hatlarının, dar vadilerde yerleşim alanlarının üzerinden geç-

mek zorunda kalınacağı bunun insan yaşamına etkileri sorgulanmamıştır. Aynı vadi üzerindeki her bir şirket ana bir hatta bağlanmak yerine kendi iletim hattını oluşturmaktadır. Bu durum orman kaybını artırmasına ve doğa üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratmasına rağmen HES projelerinin yapım süreçlerinden alınan izin ve süreçlerde dikkate alınmamaktadır.

Sosyal ve Kültürel Değerlendirme

1- Suyun aktığı vadilerden uzaklaştırılması sosyal yaşam ve kültürel yapıyı etkilemektedir. Tulum, horon, geleneksel yaşam, coğrafyanın getirdiği zorluklar, bozulmamış doğa, "dere kültürü" özgünlüğüdür. Kurutulmuş bir dereye nasıl türküler söyleneceği, altından su akmayan kemer köprülerin ne anlama geleceği sorgulanmalıdır.

Projelerde halkın görüşü, karar süreçlerine katılımı söz konusu değildir. Yerel halkın suyla kurduğu anlamlı bağ, tarımsal üretim kaygılarının bile üzerindedir. Birçok havzada yerel halk ilgili kurumlara başvurarak yaşadıkları bölgeyi koruma altına alacak statüler için girişimde bulunmaktadır. Bu kararların kendi yaşamlarına getireceği zorlukları bildikleri halde doğal, kültürel varlıklarının korunmasını talep etmektedirler. Fındıklı ilçesi Çağlayan ve Arılı Vadileri, İkizdere ilçe merkezinin güneyinden Ovit dağına kadar çok sayıda vadi yerel halkın talepleriyle Doğal SİT Alanı ilan edilmiştir. Çayeli Senoz Vadisi'nde bulunan 12 köyün bu yöndeki talebi, "Vadideki HES Projeleri ve taş ocakları bölgenin doğal SİT karakterini kaybettirmiştir" kararıyla karşılaşmıştır. Yerel halk bu kararın iptalini yargıya taşımıştır. Yine Fındıklı ilçesindeki vadilerin koruma statüsünün kaldırılmasına karşı Bakanlık ve onun yanında müdahil şirketler tarafından açılan davalar sürmektedir. Yerel halk bütün gücüyle bu garip duruma karşı doğanın yanında mücadele etmektedir.

2- HES Proje alanlarının büyük çoğunluğu çok az sayıda, daha çok yaşlı nüfusun kaldığı kırsal alanlardır. Yaşayan halkın eğitim ve gelir seviyesi son derece düşüktür. Birçoğu hayatlarında ilk kez şirketlerle, devletle karşı karşıya gelmektedir. Halkın bilgilendirilmesi, görüşünün alınması bir yana yerel halk yüzlerce yıldır yaşadığı topraklarda iş makinelerini gördüğünde projelerin farkına varmakta, yaptıkları bütün itirazlar sonuçsuz kalmakta, sık sık güvenlik güçleriyle karşı karşıya gelmektedir.

Bu konuda canlı örnek olarak Rize İkizdere Şimşirli Köyünü verebiliriz. Köy, ahşap oymalı tarihi camisi ve şifalı madensuyu ile tanınmaktadır. Köyün içinden geçen Şimşirli deresi üzerine HES yapılmak istendiğinin öğrenilmesi üzerine itirazlar, açılan davalar sürerken proje sahibi şirket tarafında inşaat çalışmaları başlatılmıştır. Bu durumu protesto eden köy kadınlarına jandarma müdahale etmiş, yaşları 50-75 arasında çok sayıda kadın yaralanmış ve haklarında dava açılmıştır. Yöre halkının tüm itirazlarına rağmen inşaatı devam eden HES projesi 2 yıl sonra yargı kararıyla iptal edilmiş olmasına rağmen 20 kadının mahkemeler önündeki yargılanmaları hala devam etmektedir. Projenin

iptal edilmesi sayesinde doğal akışına devam eden köyde organik tarım yapılmaktadır.

3-HES Projelerine dayanak oluşturan izinlere karşı ülke genelinde yüzlerce dava açılmıştır. Davaların hemen hemen tamamı köylerinde kıt kanaat geçinen yoksul köylülere aittir. Sadece Rize İdare Mahkemesi'nde (Rize ve Artvin illeri bağlı) açılan dava sayısı 130'dan fazladır. Bu davaların %85'ine yakın kısmında mahkeme ÇED ve diğer izinleri iptal ederek HES Projelerini durdurmuştur. Geçen 15 yıllık süreçte Rize derelerinde yapılmak istenen 87 HES Projesinden sadece 13'ü gerçekleştirilebilmiştir.

Aynı vadi üzerinde her bir HES Projesi için ayrı dava açmak, uzun itiraz dilekçeleri hazırlamak, bilirkişi keşifleri, duruşmalar, itirazlar yerel halk için zor ve yıpratıcı süreçlerdir. En zor kısmı ise adalet erişimi engelleyen mahkeme masraflarıdır. Bir dava için ortalama 20 bin TL masraf yapılması gerekmektedir. Bu miktar geçinmekte zorluk çeken insanlar tarafından imece usulü ile toplanmaktadır. Aksi durumda dava açılmaz, açılmış davalarda süreç işleyemez. Oysa bu davalar sadece yerel halkı değil bütün ülkeyi, insanlığı ilgilendiren kamusal davalardır.

Rize'de 250 bin kişinin içme suyunu sağlayan Andon havzasına yapılmak istenen HES Projesine karşı açılan davanın bilirkişi ücreti ahırdaki ineğini satarak karşılayan bir vatandaş sayesinde mümkün olabildi.

4-HES Projeleri yerel halkta kırılganlık, belirsizlik ve tepkiler uyandırmıştır. Mahkemelerde projelere izin veren devlet kuruluşlarıyla doğasını, toprağını savunmak zorunda kalan vatandaşlar arasındaki ilişki çok ciddi güven sorunu yaratmaktadır.

TÜRKİYE'DE FİYAT ARTIŞLARI KAPSAMINDA TARIM VE GIDA ÜRÜNLERİNİN MEVCUT DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Yener ATASEVEN¹

GİRİŞ

Genel bir çerçeve ile değerlendirildiğinde tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen artışlardan gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla etkilenmektedir. Özellikle başta gıda ürünlerindeki fiyat artışları olmak üzere emtia fiyatlarındaki artışlar gelişmekte olan bu ülkelerde yaşayan çiftçileri, tüketicileri ve aynı zamanda da politika yapıcıları ve uygulayıcıları çok yakından etkilemektedir.

Bunların yanında tarım ve gıda ürünlerinde fiyat artışlarına yol açan faktörlerin değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bu faktörler genel anlamda makro ve mikro nedenler olarak ayrışmakla birlikte; arz-talep kaynaklı faktörler, tarımsal üretimin özellikleri, fiyat endekslerindeki dalgalanmalar, ihracat politikaları, doğa kaynaklı faktörler, kriz yılları, üretim maliyeti, dünya piyasalarındaki gelişmeler, döviz kuru, küresel gıda fiyatları, petrol fiyatları örgütlenme eksikliği, nüfus ve şehirleşme oranlarının artması, tüketim harcamalarının artması, beslenme alışkanlıklarının değişmesi, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı vs. gibi nedenlerle tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarında önemli artışlar görülebilmektedir.

Dünya gıda fiyatlarında gerilemenin yaşandığı 2015-2020 döneminde Türkiye'de gıda fiyatları ortalama yaklaşık 5 kat artarak %14,7 seviyesine ulaşmıştır. 2015-2020 dönem ortalaması dikkate alındığında dünya gıda fiyat endeksinde reel olarak %3 azalış gerçekleşmiştir (Aytekin ve Hatırlı 2021). Türkiye'deki gıda fiyatlarının dünyadan ayrışması neticesinde yurt içinde önemli gelişmeler ve sorunlar başlamıştır.

Türkiye'de enflasyon sepeti içindeki gıda grubunda yer alan işlenmemiş gıdaların fiyatlarındaki değişimler TÜFE üzerinde doğrudan etkilerde bulunmaktadır. Türkiye'de gıda ve alkolsüz içecekler fiyat endeksinin tüketici fiyat endeksinin dörtte birini (%25,9) oluşturması ve gıda fiyatlarından dolayı olarak etkilenen harcama gruplarının (lokanta ve oteller) tüketici fiyat endeksi içerisindeki payı (%5,9) göz önünde bulundurulduğunda, gıda fiyatlarının enflasyon üzerinde birincil derecede önemli olduğu sonucuna varılmaktadır (Kutlu 2021). Tüketici sepetinde gıda maddelerinin payı daha az olduğundan gıda enflasyonu gelişmiş ülkelere göre daha az olumsuz etkiye sahip olabilmektedir. Örneğin Türkiye'de bu pay %25,94 iken Amerika Birleşik Devletleri'nde sadece %12,6'dır (Yavuz 2021). Bu nedenlerden dolayı, gıda enflasyonu özellikle son dönemde Türkiye ekonomisinde önemli bir ekonomik sorun haline gelmiştir.

Türkiye'de son zamanlarda döviz kurunun yükselmesi, ihracata konu olan malların üretiminde kullanılan ara malların ve tarımsal girdilerin ithalata bağlı olması üretimin azalmasını beraberinde getirmiştir. Örneğin; TÜİK'in 2021 yılı için açıkladığı Bitkisel Üretim İstatistikleri'ne göre toplumun her kesimini yakından ilgilendiren tahıl ürünleri üretim miktarlarının 2021 yılında bir önceki yıla göre %14,3 oranında; buğday üretiminin %13,9 oranında, arpa üretiminin %30,7 oranında; nohut üretiminin %24,6 oranında; kırmızı mercimek üretiminin %30,6 oranında azalması önemli sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye'de son dönemde tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarında yaşanan gelişmelerin değerlendirilmesi ve ortaya çıkan sorunlara yönelik çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRMELER

Tarımsal ürünler, başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere tarımsal üretimde iç talep fazlasının diğer ülkelere ihraç edilmesiyle önemli dış ticaret geliri sağlamaktadır. Ancak zamanla, az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının üretim artış hızını geçmesi ile üretim açığı oluşabilmekte ve buna bağlı olarak tarım ve gıda fiyatlarının artışlar yaşanabilmektedir. Genel fiyatlar seviyesinde sürekli ve hissedilebilir bir artışa enflasyon adı verilmektedir (Duru vd. 2021).

¹ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi

Tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarının dalgalanmasının ya da aşırı yükselmesinin çok çeşitli nedenleri olduğu gibi bu nedenler ülkeden ülkeye göre de değişebilmektedir. Özellikle giriş bölümünde de bahsedildiği gibi gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler kıyaslandığında bu nedenler birbirinden ayrışabilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de son zamanlarda görülen tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen artışların temel nedenleri olarak üretim yetersizliği, döviz kurundaki dalgalanmalar, talep artışları, tedarik zincirinde meydana gelen aksaklıklar, girdi fiyatlarının aşırı yükselmesi, doğal afetler, genel ekonomik politikaları, COVID-19 pandemi koşulları vs. olarak söylenebilir. Bahsedilen bu nedenlerin her biri kendi içerisinde ayrı ayrı incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken araştırma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, bu nedenlerin hepsi genel olarak bütün bir halde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tarımsal üretimin büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olması ve tarımsal ürünlerin arz elastikiyetinin düşüklüğü; diğer yandan üretim planlamasının olmaması, girdi fiyatlarının yüksekliği, girdi desteklerinin yetersizliği (gübre, mazot vb.) Türkiye’de tarım ürünleri fiyatları dolayısıyla üretici gelirinde dalgalanmaya neden olmaktadır (Hurma ve Rad 2021). İnsan beslenmesinin kaynağı olan gıdalar zorunlu tüketim maddeleri olmaları nedeniyle sürekli bir talep yaratmaktadırlar. Buna karşın, tarım ve gıda ürünleri arzında iklim vb. şartlar nedeniyle açıklar oluşması fiyatlarda artışları beraberinde getirmekte, bu da enflasyon gibi bir makroekonomik sorunu yaratmaktadır. Özellikle, tarım ve gıda ürünü fiyat artışlarının enflasyonu daha fazla yükseltmesi, bu artışların kaynağı ile ilgili spekülasyonları da çoğaltmaktadır (Gündüz 2021).

Türkiye açısından tarım ve gıda ürünlerinin fiyatları ile ilgili değerlendirmeler yapılırken dünyadaki fiyatların da incelenmesi gerekmektedir. Özellikle; içinde bulunulan koşullar da dikkate alınarak bu dönemde dünyadaki gelişmeler doğrultusunda gıda fiyatlarındaki artışın etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda; FAO Gıda Fiyat Endeksi’ne bakıldığında bitkisel yağların ve şekerin uluslararası fiyatları yüksek seviyelerden önemli ölçüde düşmesi nedeniyle dünya gıda fiyatları 2021 Aralık ayında hafif bir düşüş göstermiştir. Aralık ayında gerileyen endeks 2022 Ocak ayında yeniden yükselişe geçmiştir. FAO Gıda Fiyat Endeksi, 2022 Ocak’ta aylık bazda %1,1 artarken yıllık bazda %19,6 yükselmiştir. Böylece Endeks Ocak ayında 135,7 puana çıkmıştır. Ocak ayındaki artışta bitkisel yağlar ve süt ürünleri alt endekslerindeki yükselişler etkili olmuştur. Şeker fiyatı endeksinde düşme görülürken; et ve tahıl endekslerinde ise büyük bir değişim olmamıştır (<https://www.bloomberght.com>). Gıda emtia sepetinin uluslararası fiyatlarındaki değişimleri izleyen Gıda Fiyat Endeksi’nin 2021 yılı ortalaması ise 125,7 puan seviyesinde gerçekleşmiştir (<https://www.tgrthaber.com.tr>). Ayrıca; yüksek girdi maliyetleri, devam eden küresel salgın ve daha da belirsiz olan iklim koşulları nedeniyle piyasalarda istikrarın yakalanamadığı değerlendirilmesinde bulunulmuştur (<https://www.fao.org/turkey>). Özellikle pandemi koşullarında tarımsal üretim, dış ticaret, ülkelerin getirdikleri kısıtlamalar, insanların tüketim alışkanlıklarındaki değişimler, iklim değişikliği vs. nedenler çerçevesinde dünyada genel anlamda gıda fiyatlarının arttığı görülmektedir.

Dünyadaki gıda fiyatlarındaki artışlar incelenirken önemli göstergelerden birisi de OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)’de yaşanan gelişmelerdir. OECD bölgesindeki enflasyon Aralık 2021’de yıllık %6,6’ya yükselmiştir ve Temmuz 1991’den bu yana en yüksek oranına ulaşmıştır. OECD ülkelerindeki enflasyonun yükselmesinde Türkiye’deki büyük enflasyon artışı başrol oynamıştır. 2021 sonunda Türkiye’deki enflasyon OECD enflasyonunun 6

katına yaklaşmıştır. OECD genelindeki enflasyon artışında en büyük pay enerji fiyatlarında olmuştur. Aralık 2021'de OECD bölgesinde enerji fiyatları bir önceki yılın aynı ayına göre %25,6 artmıştır. OECD bölgesinin gıda enflasyonu ise %6,8'e yükselmiştir (<https://www.sozcu.com.tr>).

Tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarında değerlendirilmeler yapılırken "Tüketici Fiyat Endeksi, Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi, Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi" olmak üzere 3 önemli endeksin incelenmesi gereklidir. Her ne kadar gıda enflasyonu açısından bu 3 endeksten tüketici fiyatları asıl gösterge olsa da üretici ve girdi fiyatları da enflasyon üzerinde doğrudan etkide bulunmaktadır. Bu nedenle; bu çalışma kapsamında en son açıklanan bu 3 endeksin incelenmesine ve yorumlanmasına çalışılmıştır.

Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE); TÜİK tarafından en son Ocak 2022 fiyatları² açıklanmıştır. TÜFE'de 2022 yılı Ocak ayında bir önceki aya göre %11,10, bir önceki yılın Aralık ayına göre %11,10, bir önceki yılın aynı ayına göre %48,69 (son 20 yıldır en yüksek seviye) ve 12 aylık ortalamalara göre %22,58 artış gerçekleşmiştir. Ana harcama gruplarına göre yıllık değişim oranlarına bakıldığında en yüksek artışın %68,89 ile haberleşme alanında olduğu görülmektedir. Hemen sonrasında ise %55,61 ile gıda ve alkolsüz içecekler gelmiştir. Tarım ve gıda ürünü olarak değerlendirilebilecek alkollü içecekler ve tütünde fiyat artışı yıllık %45,34 oranında gerçekleşmiştir. TÜFE'de aylık olarak en yüksek artış gösteren seçilmiş maddeler ve değişim oranlarına bakıldığında en yüksek artış gösteren 20 üründen 12 tanesi (patlıcan, dolmalık biber, salatalık, kabak, hazır pakette toz tatlılar (puding), bira, rakı, domates, roka, kaşar peyniri, mercimek, mandalina) tarım ve gıda ürünü olmuştur. Seçilmiş bu maddeler içinde aylık fiyatı en çok artan ürün %54,74 ile patlıcan olmuştur.

Bunlara ilave olarak son bir yıldaki fiyat artışları dikkate alındığında fiyatı en fazla artan ürünlerin %166 ile patlıcan, %127 ile margarin, %123 ile patates, %111 ile salatalık, %109 ile mercimek, %94 ile tavuk eti olduğu görülmektedir (<https://data.tuik.gov.tr>). TÜFE'de aylık olarak en az artış veya en fazla düşüş gösteren seçilmiş maddeler ve değişim oranlarına bakıldığında ise en yüksek azalış gösteren 20 üründen sadece 1 tanesi (portakal %-7,69) gıda ürünü olmuştur.

Fiyatlara ilişkin bu değerlendirmeyi yaparken girdi maliyetlerinin artışı nedeniyle meydana gelen fiyat artışlarının yanında tarımın mevsimsel özelliklerinin de ayrıca düşünülmesi gerektiği belirtilmelidir.

Bunların yanında; TÜİK madde sepeti ağırlıklarında da Ocak 2022 değerlendirmelerinde değişime gitmiştir. TÜİK endekste ağırlıkların hesaplanmasında Avrupa İstatistik Kurumu'nun önerdiği hesaplamaların kullanıldığını belirtmiştir. Madde sepetinde gıda ve alkolsüz içecekler grubunun ağırlığı %25,94'den %25,32'e; alkollü içecekler ve tütün grubunun ağırlığı %4,88'den %4,31'e düşürülmüştür. Bununla birlikte bazı maddeler ise enflasyon sepetinden çıkartılmıştır. TÜİK'in enflasyon raporunda paylaştığı açıklama notuna göre; 2022 yılında TÜFE mal ve hizmet sepetinden çıkan maddelerden gıda ile ilgili olanlar mısırozü yağı, diğer bakliyat (kuru barbunya), kayısı, kiraz, yeşil soğan olmuştur. 2022 yılı için mal ve hizmet sepetine eklenen yeni bir madde olmamıştır (<https://www.sozcu.com.tr>).

Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (Tarım GFE); en son Kasım 2021 fiyatları³ TÜİK tarafından açıklanmıştır. Tarım-GFE'de 2021 yılı Kasım ayında bir önceki aya göre %8,52, bir önceki yılın Aralık ayına göre %32,60, bir önceki yılın aynı ayına göre %36,20 ve 12 aylık ortalamalara göre %25,40 artış gerçekleşmiştir.

Yıllık artışın yüksek olduğu alt gruplar sırasıyla %120,54 ile gübre ve toprak geliştiriciler ve %50,51 ile çiftlik binaları (ikamet amaçlı olmayanlar) olmuştur. Yine, yıllık değerlendirme yapıldığında tarımsal üretim faaliyetinde önde gelen girdi kalemlerinden olan hayvan yeminde %34,47, enerji maliyetinde %32,29, tarımsal ilaçlarda ise %21,93'lük bir artış gerçekleşmiştir.

Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (Tarım ÜFE); en son Aralık 2021 fiyatları⁴ TÜİK tarafından açıklanmıştır. Tarım-ÜFE'de 2021 yılı Aralık ayında bir önceki aya göre %12,51, bir önceki yılın Aralık ayına göre %36,39, bir önceki yılın aynı ayına göre %36,39 ve 12 aylık ortalamalara göre %23,73 artış gerçekleşmiştir. Yıllık artışın yüksek olduğu alt gruplar ise sırasıyla %123,44 ile lifli bitkiler, %67,33 ile tahıllar (pirinç hariç), baklagiller ve yağlı tohumlar ve %49,31 ile canlı kümes hayvanları ve yumurtalar olmuştur. Yıllık artışın düşük olduğu alt gruplar sırasıyla %2,43 ile turunçgiller ve %20,32 ile çeltik olmuştur. Aralık 2021'de, endekste kapsanan 86 maddeden 20 maddenin ortalama fiyatında azalış olurken 5 maddenin ortalama fiyatında değişim olmamış; 61 maddenin ortalama fiyatında ise artış gerçekleşmiştir.

Aylık olarak en yüksek artış gösteren seçilmiş ürünler ve değişim oranlarına bakıldığında en yüksek artışın %32,90 ile patlıcanda olduğu; onu sırasıyla %24,43 ile buğdayın ve %24,30 ile hıyarın takip ettiği görülmektedir. Aylık olarak en az artış veya en fazla düşüş gösteren seçilmiş ürünler ve değişim oranları değerlendirildiğinde ise fiyatı en az artan veya en fazla düşen ürünlerin sırasıyla %33,2 ile karnabahar, %11,26 ile ıspanak, %10,45 ile muz olduğu görülmektedir.

² Yayınlanma tarihi: 03.02.2022

³ Yayınlanma tarihi: 21.01.2022

⁴ Yayınlanma tarihi: 14.01.2022

Genel değerlendirmelerin yanında tarımsal ürünlerin maliyetini doğrudan ilgilendiren özel konuların da incelenmesi konunun bütünlüğü açısından yararlı olacaktır. Bu kapsamda özellikle üretim girdileri açısından kimyasal gübre, mazot, tohum, yem, enerji gibi girdi fiyatlarında meydana gelen değişmelerin ayrıca incelenmesi gereklidir.

Kimyasal gübre fiyatlarına bakıldığında; Aralık 2021 itibarıyla son 1 yılda amonyum sülfat gübresi %471,07, üre gübresi %438, amonyum nitrat gübresi %406, DAP gübresi %303 ve 20.20.0 kompoze gübresi %274 oranında artmıştır (<https://www.tarimorman.gov.tr>). Kimyasal gübre üretiminde kullanılan ana hammaddelerin Türkiye'de olmaması nedeniyle bunların temini ithalat yolu ile sağlanmaktadır. Bu hammaddelerin fiyatlarında meydana gelen artışlar doğal olarak gübre fiyatlarına da yansımaktadır. Gübre fiyatlarının artış anlamında değerlendirilmesinin yanında ayrıca bitkisel üretim faaliyeti açısından da düşünülmesi gereklidir; ki gübre ürün verimliliğini doğrudan etkilemektedir. Gübrelemenin uygun olarak yapılmaması verim kaybına yol açabileceğinden ihtiyaç duyulan ürün miktarının ithalat yolu ile karşılanması ve gıda krizi ile karşı karşıya kalınması durumu da ortaya çıkabilir.

Diğer önemli bir girdi ise mazottur. Özellikle Kasım ayından itibaren artmaya başlayan mazot fiyatları günümüze kadar bu eğilimine devam etmiştir. 11.11.2021 tarihinde 8,27 TL/lt olan mazot fiyatı 08.12.2021 tarihinde 10,10 TL/lt, 04.02.2020 tarihinde ise 14,74 TL/lt olmuştur. Bunların yanında; 01.01.2021 tarihinde 6,67 TL/lt olan mazot fiyatı 01.01.2022 tarihinde 12,86 TL/lt olmuş ve son 1 yılda %92 artmıştır (<https://www.opet.com.tr>). Günümüzde⁵ bu artış oranı %120'ler civarında gerçekleşmiştir.

Tarımsal üretim açısından bir diğer önemli girdi yemdir. Aralık 2020/2021 değişim oranlarına bakıldığında etlik piliç yeminin %88,62; besi yeminin %96,95; süt yeminin %89,09; yumurta yeminin %88,38 oranında fiyatlarının arttığı görülmektedir (<https://www.tarimorman.gov.tr>). Yükselen yem fiyatları üretimi zora sokarak hayvansal ürünlerin fiyatlarını da artırmıştır. Hayvansal ürünlerin fiyatlarının düşürülmesi için mutlaka yem hammaddeleri açısından dışa bağımlı olunan ürünlerin, özellikle de soya, üretimine ağırlık verilmeli; yem bitkileri destekleri artırılmalıdır.

Döviz kurunun yükselmesiyle birlikte tarımsal girdilerin de maliyeti artarken kurun nispeten düşmesi sonrasında gerileme görülmemiş; hatta bu maliyetlerin üzerine elektriğe yapılan astronomik zamlar üreticiyi üretimden koparma noktasına kadar getirmiştir. Özellikle elektrik girdisi sulama, ısıtma, gübreleme ve ilaçlama faaliyetlerinde kullanıldığından tarımsal faaliyetin elektriğe önemli ölçüde bağımlı olma durumu vardır.

Yukarıda bahsedilen endekslerin yanında ayrıca Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE)⁶ de maliyet artışlarında etkili olmaktadır. TÜİK tarafından Ocak 2022 verilerine göre Yİ-ÜFE Ocak ayında bir önceki aya göre %10,45 bir önceki yılın Aralık ayına göre %10,45, bir önceki yılın aynı ayına göre %93,53 ve 12 aylık ortalamalara göre %49,93 artış göstermiştir. Yıllık değişim oranlarına bakıldığında ilk sırada enerji maliyetleri gelmektedir. Bunun yanında elektrik ve imalat kalemleri tarımsal üretim faaliyetleri ile doğrudan bağlantılı olduğu için bunların önümüzdeki günler açısından dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarım ve gıda birlikte ele alınıp sektörlere göre bir değerlendirme yapıldığında ise yıllık Yİ-ÜFE gıda ürünlerinde %75,94; tütün ürünlerinde %79,68; içeceklerde %53,43; tekstil ürünlerinde %102,9 olarak gerçekleşmiştir. ÜFE-TÜFE arasındaki makasa bakıldığında ise 44,8 puan ile rekor seviyede gerçekleşmiştir.

Tarımsal üretimde kullanılan girdi maliyetlerindeki fiyat yüksekliği dikkate alındığında 2022 yılında çiftçilerin sorun yaşayacak olması aşıkardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarımsal faaliyetlerin dış koşullara-özellikle de iklim-bağılı bir alan olması ani hava değişimlerinden çok fazla etkilenmeye neden olmaktadır. Kuraklık, sel, aşırı sıcaklık vs. gibi hava olayları neticesinde 2021 yılında özellikle buğday, arpa, mercimek, nohut gibi ürünlerde verim kaybı yaşanmıştır. Bahsedilen bu ürünler ve diğer tarımsal ürünler için verim kayıpları ise doğrudan fiyatlara yansımıştır.

İklim değişikliğinden kaynaklanan bu etkilerin yanında fiyat artışlarını etkileyen en önemli faktör girdi maliyetlerinin aşırı yükselmesi olmuştur. Özellikle kimyasal ilaç ve gübre, mazot, elektrik, yem, tohum gibi tarımsal üretimin ana girdilerinde görülen aşırı fiyat artışları tarımsal ürünlerin fiyatlarını da doğrudan etkilemektedir.

Tarım ve gıda ürünlerinin üretilmesi için tohum, fide, fidan, gübre, ilaç, işçilik, mazot, su, enerji, gibi birçok girdi kullanılmaktadır. Bu temel girdilerin fiyatlarında oluşan artış da maliyetleri doğrudan etkilemektedir. Tarımsal üretim faaliyetinin yapılabilmesi için bu girdilerin kullanılması gereklidir. Bu girdilerin kullanılması sonucu ortaya çıkan tarımsal ürünün satılması yolu ile çiftçi kendisine bir gelir yaratmış olur ve bu geliri yine üretim yapmak için maliyetleri karşılamak ve geçimini sürdürebilmek için kullanır. Bu nedenlerle, tarımsal üretim için gerekli olan temel girdilerin fiyatları ve üretim sonucu ortaya çıkan ürünlerin satış fiyatları sadece çiftçiler için değil aynı zamanda toplumu oluşturan herkes için son derece önemlidir.

⁵ 04.02.2022 fiyatları itibarıyla

⁶ Yayınlanma tarihi: 03.02.2022

Türkiye'nin tarımsal üretim potansiyelinin çok yüksek ve ihracat pazarlarına yakın bir ülke olduğunu söylemek gerekmektedir. Son 10 yıllık döneme bakıldığında tarım ve gıda fiyatları ile ilgili konular sürekli gündemde yer almaktadır ve almaya da devam edecektir.

Son bir yılda-özellikle de son 3 ayda-çok daha fazla hissedilen gıda enflasyonunun oluşmasında Covid-19 salgınının etkisiyle gıda arz, talep ve tedarikinde meydana gelen olumsuzlukların yanı sıra dünya fiyatlarındaki yükselmeler, kuraklık endişesi ve bazı spekülasyon faaliyetlerinin etkili olduğu söylenebilir. Yükselen enflasyon hemen her ülkenin sorunu haline gelirken özellikle de gıda ve enerji fiyatlarında görülen genel artış eğilimi toplumun tüm kesimlerini olumsuz etkilemektedir.

Fiyat artışları kapsamında neler yapılabilir?

- Üretim maliyetini azaltmak için tarımsal girdilere sağlanacak sübvansiyonlarla fiyatlar düşürülebilir.
- Tarımsal üretimde kullanılan girdilerdeki KDV-ÖTV oranlarında yapılacak indirimler fiyatları düşürebilir.
- Elektrik üretiminde başta güneş ve rüzgar olmak üzere yenilenebilir kaynakların kullanılmasıyla dışa bağımlılık azaltılmalıdır.
- Tarımda enerji verimliliğini sağlayacak teşviklerin ve politikaların daha da güçlendirilmesi gereklidir.
- Tarım sektörü özelinde ek ekonomik desteklerin daha da artırılması gereklidir.
- Tarımsal girdilerin yurt içinde üretilmesi konusundaki seçenekler incelenmeli ve bu konuda yatırım yapanlar teşvik edilmelidir.

Özetle; çiftçilerin tarımsal faaliyetleri yerine getirebileceği olanaklar güçlendirilmeli, yerli üretimin teşviki için uygulanan politikalar artırılmalı, tüketicilerin de gıdalara uygun fiyatla sürdürülebilir bir şekilde ulaşması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

Aytekin, M., Hatırlı, S.A. 2021. Türkiye'de İşlenmemiş Gıda Enflasyonunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: ARDL Yaklaşımı. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 8(3): 203-216.

Duru S., Hayran S., Gül, A. 2021. Türkiye'de Gıda Enflasyonunun Tarım ve Gıda Ürünleri İhracatına Etkilerinin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi ile İncelenmesi. The Journal of International Scientific Researches, 6(1): 10-18.

Gündüz, O. 2021. Türkiye'de Ayçiçek Yağı Fiyatı Niçin Artıyor? Kısa ve Uzun Dönem Dinamik Analizi. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi (GBAD), 10(1): 30-48.

Hurma, G., Rad, S.T. 2021. Türkiye'de Soğan ve Patateste Ekim Alanı-Fiyat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Hatemi-J Analizi. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 13(1): 68-82.

Kutlu, Ş.Ş. 2021. Türkiye'de Gıda Enflasyonunun Belirleyicileri: SVAR Modelinden Kanıtlar. EKEV Akademi Dergisi, 25 (87): 581-598.

Yavuz, F. 2021. Gıda Enflasyonu Üzerine: Öngörüler, Önlemler Öneriler. Politika notları: 31, İLKE Yayın No: 109.

<https://www.fao.org/turkey/news/detail-news/tr/c/1468512/> (Erişim Tarihi: 01.02.2022)

<https://www.tgrthaber.com.tr/ekonomi/cep-yakan-rapor-gida-fiyatları-bu-yıl-da-zirvede-2808864> (Erişim Tarihi: 02.02.2022)

<https://www.tzob.org.tr/basin-odasi/haberler/tzob-genel-baskani-bayraktar-2021-yilini-degerlendirdi-ve-2022-beklentilerini-acikladi> (Erişim Tarihi: 02.02.2022)

<https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Veriler/Tufe.pdf> (Erişim tarihi: 02.02.2022)

<https://www.opet.com.tr/akaryakit-fiyatları-arsivi> (Erişim tarihi: 02.02.2022)

<https://data.tuik.gov.tr/> (Erişim tarihi: 03.02.2022)

<https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/enflasyon-sepetinde-dikkat-cekken-degisiklik-6928710/> (Erişim tarihi: 03.02.2022)

<https://www.bloomberght.com/kuresel-gida-fiyatları-ocak-ta-yeniden-yukselise-gecti-2298070>

<https://www.sozcu.com.tr/2022/ekonomi/turkiyede-enflasyon-oecd-ortalamasinin-yaklasik-6-kati-6929271/> (Erişim tarihi: 04.02.2022)

KENDİ KENDİNE YETEN BİR TARIMDAN DIŞA BAĞIMLI BİR TARIMA ...

Murat AKAR¹

1-GİRİŞ

Ülkemizde tarımdan bir sektör olarak bahsetmek ancak Cumhuriyet sonrası dönem için mümkündür.

Tablo 1. 1914 Yılı Osmanlı Nüfusu

	Nüfus	Oran (%)
Müslümanlar	15.817.786	80,72
Rumlar	1.811.816	9,25
Ermeniler	1.667.228	8,51
Diğerleri	298.965	1,53
Toplam	19.595.795	100

Kaynak: Prof. Dr. Servet Mutlu, Son Dönem Osmanlı Nüfusu ve Etnik Dağılım

Gayrimüslimlerin ticaret ve zanaatla uğraştığı, Müslümanların ise tarımla uğraştığı bilindiğine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda son nüfus sayımı olan 1914 sayımına göre nüfusun %80'inin kırsal kesimde yaşayıp ,tarım yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Osmanlı Toprak dağılımı (1913)

	Aile Sayısı (bin)	Çiftçi Ailesi Oranı (%)	Toprak Oranı (%)
Derebeyi	10	1	39
Toprak Ağası	40	4	26
Orta ve Az Topraklı Köylü	870	87	35
Topraksız Köylü	80	8	
Toplam	1000	100	100

Kaynak: DIE, Türkiye'de Ekonomik ve Toplumsal Gelişiminin 50 Yılı, Ank-1973

Rakamlar kesin olmamakla birlikte toplam tarım alanlarının %65'i derebeyi ve toprak ağalarının elinde olduğu bir tarımsal yapı söz konusudur. Ayrıca Osmanlı'nın gelir kaynağı Ağnam (hayvan) ve Aşar vergileri, savaşlarda kırılan erkek işgücü, ilkel tarım teknikleri, ulaşım zorluğu nedeniyle ürünlerin ancak üretildiği yerde tüketilebilme zorunluluğu ve yetmeyen üretim nedeniyle neredeyse undan, şekerle temel gıda maddelerinin tümünün dışarıdan getirildiği bir tarım yapısını devralan Cumhuriyetin kurucu kadroları, kalkınma hamlesini önce tarımdan başlatmayı bir zorunluluk olarak gördüler. Çünkü tarım gıda demektir ve beslenmesi gereken bir ülke vardı.

Cumhuriyet sonrası Türk tarımını üç dönemde inceleyebiliriz.

1. Dönem (1923-1960)
2. Dönem (1960-1980)
3. Dönem (1980 – günümüz)

1- BİRİNCİ DÖNEM (1923- 1960)

Cumhuriyetin ilanından sonra, tarım alanında önemli kararlar alınır. M. Kemal ATATÜRK TBMM'nin 3. toplantı yılını açış konuşmasında;

“.....Türkiye'nin sahib-i hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah ,sadet ve servete, müstahak ve siyak olan köylüdür. Binaenaleyh ,Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin siyaset-i iktisadiye si bu gaye-i asliyeyi istihsale matuftur.....” (1) diyordu.

¹ TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Samsun Şube Yönetim Kurulu Üyesi

M. Kemal'in daha Kurtuluş Savaşı sürerken yaptığı bu konuşma yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin izleyeceği köylü politikasının hedeflerini gösteriyordu. Nitekim Cumhuriyet'in ilanından 5 ay gibi kısa bir süre sonra 3 Mart 1924 tarihinde 442 Sayılı "Köy Kanunu" çıkarıldı. Bu kanun köylünün sağlık, eğitim, ulaşım, makinalaşma, tarım yönetimi hatta günlük yaşantısını düzenleyen birçok maddeyi bünyesinde bulunduruyordu.

1925 yılında Aşar Vergisi kaldırıldı. Bu karar yoksul Türkiye'nin küçük bütçesi için büyük bir özveriydi. Çünkü bütçe gelirlerinin üçte biri bir çırpıda yok olmuştu. Ürünün onda biri olarak alınan Aşar Vergisi, son zamanlarda oranına bile bakılmaksızın, mültezimlerin köylüye zulüm ettikleri bir baskı aracına dönüşmüştü. Aşarın kaldırılması ile köylü rahat bir nefes aldı.

1926 yılında Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle eski arazi mülkiyet rejimine son verilmiş, bu şekilde vakıf arazileri de ortadan kaldırılmış ve 1927-1929 yılları arasında yapılan düzenlemelerle köylüye ve gelen göçmenlere arazi dağıtım olanağı sağlanmıştı.

1926 yılında Uşak Şeker Fabrikası açıldı. Ardından Alpullu Şeker Fabrikası,1933'te Eskişehir Şeker Fabrikası,1935'te Turhal Şeker Fabrikası kuruldu.

Mustafa Kemal ATATÜRK' ün 1937 yılında o zaman Tunceli'ye bağlı olan Pertek'te şeker fabrikasının açılışında söylediği : "Şeker fabrikalarının sayısı yirmiye çıkmaz ve şekeri ekmek kadar kolay alınır hale getirmezsek gürbüz çocuklara hasret kalacağız" (2) sözü halkın beslenmesinin öncelikli olduğunu ortaya koymaktadır.

1951-1956 yılları arasında 11 şeker fabrikası kurulur, toplam sayı 15'e ulaşır. Pamuğu işleyecek ve dokuyacak fabrikalar kurulur. Cumhuriyet öncesinde Çin'den gelen kumaşları ülkede üretmek üzere 1935 yılında kurulan Kayseri ile 1937 yılında kurulan Nazilli Bez Fabrikaları ve yine 1937 yılında kurulan Ereğli Mensucat Fabrikaları bu çabalara örnektir.

1936 yılında çiftçinin buğdayını satın alıp, depolayan ve satan bir kurum olarak Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) kurulur.1936 yılında Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri Yasası çıkartılır. Çiftçiye modern tarım tekniklerini uygulamalı olarak öğretmek, çiftçinin ihtiyaç duyduğu tohum, fidan ve damızlık hayvanlarını temin etme, çiftçinin tarım eğitimine katkıda bulunma gibi birçok fonksiyonu olan kurumlar olarak 1937 yılında "Devlet Üretim Çiftlikleri (DÜÇ) kurulur.

1940 yılında Köy Enstitüleri kurulur. Köy Enstitülerinden 17 binin üzerinde öğretmenin yetiştiği göz önüne alındığında bu eğitim kurumları bir başarı abidesidir.

1944 yılında tarımsal üretim girdilerini sağlamayı amaçlayan Türkiye Zirai Donatım Kurumu (TZDK) kurulur.

1950-1960 yılları arasında Et ve Balık Kurumu (EBK), Selüloz ve Kağıt Fabrikaları (SEKA) ,Sümerbank, Türkiye Gübre ve Sanayi A.Ş. kurulur.

1923-1960 arasını oluşturan 1. Dönemde tarımın alt yapısını oluşturacak devrim niteliğinde sağlam kurumsal temelleri olan bir tarım politikası izlenmiştir.

2. İKİNCİ DÖNEM (1960-1980)

Bu dönem planlı kalkınma dönemi yıllarıdır. 1960 'la birlikte Türkiye'de planlı kalkınma dönemi başlamış ve 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş, bu yıldan itibaren beş yıllık kalkınma planları hazırlanmaya başlamıştır. Bu planlar doğrultusunda İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) kurulmuş, KİT'lerin yatırım sorununu çözmek üzere Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur.1963 de Türkiye Süt Endüstrisi (SEK) , sonra ÇAYKUR kurulmuştur.

1935 yılından beri tasarlanan ve 1945 yılında yasalasın 4753 sayılı "Toprak Reformu Yasası " CHP'den ayrılarak DP'yi kuran toprak ağalarının 1950 yılında iktidara gelmesi ile işlevsiz kalmıştır. 1960 ihtilalinden sonra 1961 Anayasasınının 37. maddesi toprak reformu deyimini kullanmadan" Devlet, arazinin verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve arazisiz olan veya yeterli araziye sahip bulunmayan çiftçiye arazi sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alır ifadesine yer vermiştir. Kanun bu amaçlarla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre arazisinin genişliğini gösterebilir" hükmünü getirmiştir.1973 yılında 1757 sayılı "Toprak Reformu Yasası" kabul edilerek ilk uygulama Şanlıurfa ilinde başlamış, ancak bu yasa da Anayasa Mahkemesi'nin 1977 tarih ve 15933 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla şekil yönünden iptal edilmiş ve yeni bir tasarının hazırlanıp Meclisten geçmesi için tanınmış olan sürede yeni bir yasa çıkarılmadığı için 1978'te yasa yürürlükten kalkmıştır (3). Ne yazık ki, bu yasa ülkemizde uygulama imkanı bulamamıştır.

Tablo 3. Tarımsal İşlemelerin Dağılımındaki Gelişmeler

		1963			1980		
Toprak Dilimleri (da)		İşletme (%)	Toprak (%)	İşletme Başına Düşen Toprak (da)	İşletme (%)	Toprak (%)	İşletme Başına Düşen Toprak (da)
1-20		40,9	7,0	9,3	26,0	3,8	5,7
21-50		27,8	17,3	35,6	33,3	16,3	31,6
51-100		18,1	23,9	71,3	21,8	21,2	63,0
101-200		9,4	23,7	136,1	12,4	24,6	129,1
201-500		3,2	17,0	286,7	5,6	25,1	292,0
500- +		0,6	11,1	998,4	0,9	9,0	674,8
Toplam		100,0	100,0		100,0	100,0	
(1000)		3100,850	16734,335		3141,169	20791,100	

Kaynak: Varlier, Oktay, Türkiye Tarımında Yapısal Değişme, Teknoloji ve Toprak Bölüşümü, DPT,1 982

Halbuki hiç toprağı olmayan aile sayısı ise 1973'te %22 idi. Tablodan da görüleceğı gibi yıllar itibariye küçük işletmelerin elindeki topraklar azalırken, büyük işletmeler topraklarını büyümüşlerdir.

1960-1980 yıllarını kapsayan 2. dönem dört adet beş yıllık kalkınma planını kapsamaktadır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963- 1967)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1978)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Her ne kadar kalkınma planlarının belirleyici niteliğı, ekonominin belli bir hızla büyümesini öngörmeleri ve bunu gerçekleştirmek için de sanayileşmeye öncelik verilmesi olsa bile tarım sektörü bu dönemde umulanın üzerinde bir gelişme göstermiştir.

Bu dönemde "çağdaş girdi" kullanıldığı görülmektedir. Burada çağdaş girdi deyi mi, traktör, biçer-döver gibi tarım makinalarıyla; yapay gübre, enerji, sulama ve ilaçlamayı içerir. Bir başka deyişle yaygın tarımın yerini giderek yoğun tarım almıştır (4).

Tablo 5. Başlıca Tarımsal Girdilerin Gelişimi (1963-1980)

		TRAKTÖR		YAPAY GÜBRE		TARIMSAL KREDİ	
Yıllar	İşlenen Alan (bin hektar)	Sayı (adet)	Artış oranı (%)	Kullanım (bin ton)	Artış oranı (%)	Kullanım (milyon tl)	Artış oranı (%)
1962	23.215	43.747	-	295,3	-	2.031,9	-
1980	24.568	436.369	9,97	5.967,5	20,21	184.957,6	91,03

Kaynak: Prof. Dr. Yakup Kepenek, Türkiye Ekonomisi, ODTÜ-1983

Bu dönem traktör sayısında 10 kat, yapay gübre kullanımında 20 kat tarımsal kredi kullanımında 91 kat artış olmuştur.

Toplam işletmelerin %66,1 i yapay gübre, %44,7'si traktör, %57,8'i tarımsal ilaç kullanmakta ve % 33,5'inde sulama yapılabilmekte idi (5).

Bunun karşılığı olarak tarımsal üretimdeki artışlar tabloda görülmektedir.

Tablo 6. Tarımsal Üretim (1963-1980)

Üretim Türü	1963	1980	Artış(%)
Buğday	10.000	17.400	74,0
Arpa	4.288	5.550	29,4
Mısır	990	1.150	16,2
Baklagiller(toplam)	608	835	37,3
Patates	1.600	3.300	106,2
Ş.Pancarı	3.281	8.500	159,1
Tütün	132	240	81,8
Pamuk	258	460	78,3
Yağlı tohumlar	898	1.498	66,8
Hayvancılık (milyon adet)			
Büyük Baş	13,8	16,6	20,2
Küçük Baş	43,8	64,8	47,9

Kaynak: Prof. Dr. Yakup Kepenek, Türkiye Ekonomisi, ODTÜ-1983

Planlı dönemde gerek bitkisel, gerekse hayvansal üretimde büyük artışlar meydana gelmiştir. Elbette 1. Dönem de tarımsal alt yapıda yapılan yatırımların bunda büyük payı vardır. Neticede, Türkiye tarım ürünleri ihraç eden bir konuma yükselmiştir.

Dışsatım içinde tarım ürünlerinin payı 1963'te %79,4, 1967'de %81,7, 1973'te %68,6 ve 1977'de %59,4 olmuştur. Hayvancılık ürünlerinin dışsatım payı %2,8 ve tarım dış satımı içindeki payı ise %4,7 dir (6).

Dışsatım konusu tarım ürünlerinin başlıcaları pamuk, tütün, fındık ve çekirdeksiz üzumdür. Bunları tahıl ve baklagiller izlemektedir.

Tablo 7. Büyüme Hızı (gerçekleşen)

Planlı Dönemler	Sektörler		
	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
I.KP (1963-1967)	3,4	10,9	7,2
II.KP (1968-1972)	3,7	8,7	7,9
III.KP (1973-1977)	4,0	9,9	7,8

Kaynak: DIE, Türkiye Milli Geliri 1962-1977

1963-1977 yılları içerisinde tarım sektörü, diğer sektörlere rağmen istikrarlı bir şekilde büyümüştür.

Tablo 8. Ulusal Gelirde Sektörlerin Payı

Planlı Dönemler	Sektörler		
	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
I.KP (1963-1967)	29,3	19,1	51,6
II.KP (1968-1972)	25,0	22,7	53,3
III.KP (1973-1977)	23,2	23,7	53,0

Kaynak: DIE, Türkiye Milli Geliri 1962-1977

Tarımın Ulusal Gelire olan katkısı ilk üç kalkınma plan döneminde sanayi ile başa baş gitmiştir.

Böylece Türkiye kendi kendine yeten, kendi kendini besleyebilen bir ülke haline gelmiştir.

3. ÜÇÜNCÜ DÖNEM (1980 - günümüz)

Üçüncü dönem; 24 Ocak 1980 tarihinde "Ekonomik İstikrar Programı" olarak uygulamaya konulan ve ekonomi literatürüne "24 Ocak Kararları" olarak geçen bir süreç ile başlar. Türkiye'de ekonomik alanda bir kırılma noktası olan ve "ekonominin ray değiştirmesi" olarak nitelendirilen 24 Ocak Kararları ana hattı ile;

- %37,2 devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidildi.
- Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırıldı.

- Yurt dışında sunulacak müteahhit hizmetler, desteklendi.
- Devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alındı.
- KİT'lerdeki uygulamaya paralel olarak tarım ürünlerini destekleme alımları sınırlandırıldı.
- Dış ticaret serbestleştirildi.
- Yabancı sermaye yatırımları teşvik edildi.
- Kar transferlerine kolaylık sağlandı.
- İthalat kademeli olarak serbest bırakıldı.
- İhracat vergi iadesi, düşük faizli kredi, ithal girdi de gümrük muafiyeti getirildi.
- Döviz çevrilebilir mevduat uygulamasına son verildi.
- Döviz alım satımı serbest bırakıldı.
- Döviz piyasası üzerindeki kontroller kaldırıldı, faiz oranları serbest bırakıldı, reel faiz politikasına geçildi.
- Fiyat kontrol ve sınırlamaları kaldırılarak serbest piyasa uygulamasına geçildi (7).

Devletçi, korumacı ekonomiden liberal ekonomiye geçiş sürecinde, hızlı bir şekilde alınan ekonomik kararlar; ül-kemizde tarım sektörünü olumsuz etkilemiş ve aradan geçen 40 yılda Türkiye, tarımda dışa bağımlı hale gelmiş, kendi kendine yeten bir konumdan, neredeyse tüm tarım ürünlerini dışarıdan satın alan bir konuma düşmüştür.

Neoliberal politikalar da denilen bu ekonomik politikaların tarım sektörümüze etkileri üç yönde olmuştur.

1-Tarım sektörüne girdi sağlayan, Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş çiftçiye ucuz girdi sağlayıp, ürettiği ürüne taban fiyat vererek, üreticinin zarar etmesini önleyen, piyasayı regüle eden Tarımsal KİT'lerin özelleştirilmeleri

2-Uluslararası finans kuruluşları ile yapılan anlaşmalar

3-Üretici birliklerinden devlet desteğinin çekilmesi.

24 Ocak Kararları, arkasına 12 Eylül askeri darbesini de alarak uygulanmaya başlandı. İlk hedef Tarımsal KİT'lerin özelleştirilmeleri idi. Kamuoyunun tepkisini önlemek için de "KİT'lerin zarar ettiği ve Devlet'in sucuk yapamayacağı, peynir satamayacağı, pijama ve ayakkabı üretemeyeceği" şeklinde propagandalar yapıldı.

İnsanların beynine çivi gibi çakılan bu mesajların verildiği reklamlara milyon dolarlar ödendi. Örneğin Türkiye 3 Temmuz 1994 tarihli 21975 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan bir anlaşma ile IMF'den özelleştirme çalışmalarında kullanılmak üzere 100 milyon ABD doları kredi almış ve bunun % 8,75'i medya için ayrılmıştır (8).

Bu çalışmalar sonuç vermiş ve sokaktaki simitçi bile özelleştirmeyi savunur hale gelmiştir.

1985 yılında ANAP hükümeti döneminde Sümerbank'ın İçdir Pamuklu Dokuma Tesislerinin satılmasıyla başlayan özelleştirme süreci, hayvancılık alt sektöründe faaliyet gösteren EBK, TSEK ve YEM-SAN, girdi üretimi ve dağıtım alanında faaliyet gösteren TZDK, TÜGSAŞ, İGSAŞ, TİGEM, tarım ticareti alanında faaliyet gösteren TŞFAŞ, TEKEL, TSKB, ÇAYKUR ile devam etti.

AKP döneminde de özelleştirmelere kesintisiz devam edildi. Dönemin Maliye Bakanı TEKEL için " babalar gibi satacağız, adını bile tarihten sileceğiz " demişti. Gerçekten TEKEL isim hakkı ile birlikte satıldı. Tekelspor'un adı İnhisarspor oldu.

İkinci olarak mahşerin dört atlısı da denilen IMF, DB, DTÖ ve GATT ile yapılan anlaşmalar, tarımın çözülüş sürecini hızlandırmıştır. Türkiye'de 1980'li yılların başında devletin ve ekonominin yeniden şekillendirilmesi adına Dünya Bankasıyla beş adet yapısal uyum kredisi anlaşması imzalandı, bu anlaşmalar sonucunda Türkiye yaklaşık 1,6 milyar dolar kredi almış ve karşılığında yapısal uyarlamaların en kritik düzenlemeleri söz konusu olmuştur. İlgili anlaşmaların getirdiği bu düzenlemeler içinde tarım sektöründe gübre, tohum, ilaç, makine gibi girdilerde devlet tekelinin kırılması gibi konularda vardı (9).

Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Aralık 1999 da imzalanan Stand By anlaşması ve bu çerçevede yazılan iyi niyet mektuplarında tarımla ilgili birçok taahhüt verilmiştir.

- Mevcut destekleme sisteminin elimine edilerek, DGD ye geçilmesi.
- Ziraat Bankası'nın sübvansiyonlu tarım kredi sistemine son verilmesi.
- Destekleme alım fiyatlarının dünya borsa fiyatlarına göre belirlenmesi.
- TŞFAŞ, ÇAYKUR ve TEKEL'in özelleştirilmesi.
- Tütün ve Şeker Yasalarının çıkarılması (10).

Dünya Bankası ile 1950-2000 döneminde imzalanan 163 kredi anlaşmasının 31'i tarım sektörüne ilişkindir. İzleyen

süreçte DB ile 2000 yılında "Ekonomik Reform Kredi Anlaşması" ve 2001 yılında "Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) imzalandı (12).

2000 yılında Dünya Bankası'nın yayınladığı bir raporda "Türkiye'de tarım desteklemesi aşırıdır, milli gelirin %8'ine ulaşmaktadır, OECD ülkelerinde ise bu oran %2'yi geçmemektedir" deniliyordu (13).

Türkiye, Dünya Bankası/IMF nin "tarımsal desteklemeye son" çağırısına teslim olduktan sonra, günümüze kadar bütçeden tarıma ayrıldığı belirtilen tüm ödemeler, milli gelirin %1'in altında kaldı.

Üçüncü olarak Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri (TSKB)'ni yeniden yapılandırma adına, çiftçinin desteklenmesine son verilmiştir. Tarım Satış Kooperatiflerinde ürün alımları normal alımlar ve destekleme alımları olarak iki şekilde olmaktadır. Yasal olarak kooperatiflerin devletin destekleme alımlarını yerine getirme yetkisi vardı. Böylece çiftçinin ürettiği ürünün serbest piyasada fiyatının düşmesinin önüne geçiliyor, onun zarar etmesi önleniyordu. Antbirlük, Çukobirlük, Fiskobirlük, Gülbirlük, Marmarabirlük, Tarış bunlardan bazılarıdır. Türkiye'de dördü Tarış ismi altında olmak üzere 17 TSKB vardı (11).

Uygulanan neoliberal politikalar, uluslararası finans kuruluşlarına verilen sözler, devletin bu birliklere verdiği desteğin son bulmasına neden olmuş, bazı birlikler tasfiye edilmiş, bazı birlikler ürün alamaz hale gelmiş, birçok birlik tesislerini kapatmış ve ortaklarından aldıkları ürünleri en aza indirmek zorunda kalmıştır. Bu şekilde üretici örgüt-süzlüğe mahkum edilmiştir.

4. SONUÇ

Dünya Ticaret Örgütü'nün 3. Bakanlar Konferansı'nda ABD Başkanı Bill Clinton aynen şunları söylüyordu.

"Dünya nüfusunun %4'ünü oluşturan Amerikan halkı, küresel düzeyde gelirin %22 sini elinde tutmaktadır. Amerikalı çiftçiler serbest piyasadaki büyük yarar sağlamaktadırlar. Dünya nüfusunun %96 'sına ürünlerimizi satmaya devam etmezsek bu gelir düzeyini tutturamayız" (14).

Bu ürünlerin satılacağı ülkeler arasında elbette Türkiye'de vardı. "Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları" kitabında hayatını anlatan yazar John Perkins kitabın bir yerinde şöyle diyor:

"Eğer başarılı olamazsak, devreye biz ekonomik tetikçilerin çakallar olarak nitelendirdiği ve soylarını doğrudan o eski imparatorluklara dayanan, çok daha sinsi bir tür girer. Çakallar her zaman oradadır; gölgede beklerler. Ortaya çıktıkları zaman, devlet başkanları ya devrilir ya da ölümcül kazalarda yaşamını yitirir. (çakallar dediği CIA olsa gerek) Ve eğer şanssızlık sonucu çakallarda başarısız olursa o zaman (Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi) eski usuller ortaya çıkar. Çakalların başarısız olduğu yerlerde, genç Amerikalılar öldürmeye ve ölmeye gönderilir" (15).

Türkiye'de buna gerek kalmamış, 12 Eylülde bizim çocuklar başarılı olmuştu, artık 24 Ocak kararları rahatlıkla uygulanabilirdi.

24 Ocak kararlarının üzerinden 40 yıl gibi uzun bir süre geçmesine ve bu sürenin ilk yarısını iktidara gelen koalisyon hükümetlerinin ve ikinci yarısını da tek parti yönetiminin aralıksız olarak uyguladığı neoliberal politikaların Türk tarımına etkileri son derece yıkıcı olmuştur.

Emperyalist finans kuruluşları ile yapılan kan emici anlaşmalar sonucunda ülke çiftçisi, serbest piyasanın eline teslim edilmiş, korumasız bırakılmış, çiftçi toprağını ekemez, hayvanını besleyemez duruma gelmiş, "paramız var ki alıyoruz" denilerek tüm tarım ürünleri yurt dışından ithal edilir olmuştur.

Çıkarılan tohum yasası ile tohumun çok uluslu şirketlerden alımı zorunlu hale getirilmiş, çıkarılan şeker yasası ile nişasta bazlı şeker üretimine (NBS) izin verilmiş, çıkarılan tütün yasası ile dünyaca meşhur Türk tipi tütün yok edilmiş, GDO ürünlerin ülkeye girmesine izin verilmiş üreticiler kadar tüketiciler de mağdur edilmiştir.

Uygulanan bu politikalar sonucunda kırk yılda kırk milyon artan nüfusu doyuracak kapasiteye sahip bir tarım ülkesinden 3,4 milyon hektar tarım arazisinin üretim dışı kaldığı, 650.000 çiftçi ailesinin tarımı bıraktığı, GSYİH da tarımın payı %10'lardan %6'lara düştüğü, tohumun, ilacın, gübrenin dışa bağımlı hale geldiği, tarım ürünlerinin neredeyse tamamının yurt dışından geldiği bir duruma düşülmüştür.

Çözüm yeniden üretimden geçmektedir. Çözüm tarım ürünleri ithalatına son vererek, Türk çiftçisini destekleyerek, tutarlı tarım politikaları oluşturulmaktan geçmektedir. Çözüm: Çiftçinin örgütlenmesinden geçmektedir. Çözüm tarımın alt yapısına kaynak ayırmaktan geçmektedir. Türkiye'de tarımın alt yapısı henüz tamamlanmamıştır. Ekonomik olarak sulanabilir toprakların henüz yarısı sulanabilmektedir. İklim krizinin kapıda olduğu bir dönemde vahşi sulama yöntemi ile sulama devam etmektedir. Arazi toplulaştırması istenen seviyelerde değildir, çok yavaş ilerlemektedir. Havza planlaması hatta il bazında tarımsal üretim planlamasına ihtiyaç vardır. Tüm bunlar için devletin tüm tarım paydaşları ile birlikte ortak politikalar üretme zorunluluğu vardır.

Tarım ihmal edilemeyecek kadar önemli bir sektördür. Tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi sürecinde tarım önemini bir kez daha insanlığa hatırlatmıştır.

KAYNAKLAR

- (1) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, TTK yay. cilt I 1989,Ankara
- (2) Dr. Nur Sözer, Dr. Mustafa Arlı, "Atatürk ve Tarım", A. Ü. Ziraat Fakültesi, Tarım ve Orman Bakanlığı,1981,Ankara
- (3) Prof. Dr. Erkan Rehber, Prof. Dr. Hasan Vural "Türkiye'de Tarım" Türk-ış 23.Olağan Genel Kurulu, 6-8 Aralık 2019,Ankara
- (4) Prof. Dr. Yakup Kepenek , " Türkiye Ekonomisi". ODTÜ 1983, Ankara
- (5) A.g.e.
- (6) A.g.e.
- (7) Prof. Dr. Erdal Tanas Karagöl. "24 Ocak Kararları Türkiye Hikayesinin Yönünü Değiştirdi." Yıldırım Beyazıt Üni. 2019, Ankara
- (8) "Özelleştirme Kimin İçin " Petrol-İş Sendikası Yayınları, No:45,1997.İstanbul
- (9) Münevver Soyak , "Özelleştirme Olgusu ve Türkiye'nin Özelleştirme Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme", Memleket, Siyaset, Yönetim Dergisi, Sayı :14 2010, Ankara
- (10) Gökhan Günaydın, Türkiye Tarım Politikalarında "Yapısal Uyum": 2000'li Yıllar, Mülkiye Yayınları Sayı:262 Cilt XXXIII,2009, Ankara
- (11) Prof. Dr. Erkan Rehber ,Prof. Dr. Hasan Vural,a.g.e
- (12) Gökhan Günaydın .ag.e.
- (13) Türkiye Tarımında IMF Tahribatı, ZMO Bursa Şubesi Araştırması, 2005
- (14) 3.12.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi
- (15) John Perkins, " Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı " April Yayıncılık,2005

TARIM ARAZİLERİNİN KORUNMAMASI/KORUNAMAMASI SORUNU (KANUNLAR, PLANLAR,)

Prof. Dr. Ertuğrul AKSOY¹

Doç. Dr. Gökhan ÖZSOY¹

ÖZET

Ülkemizde tarım arazilerinin, genellikle arazi kullanma yeteneğine, üretim potansiyellerine göre kullanılmaması ve toprak işlemeli tarıma uygun alanların büyük çoğunlukla tarıma açılmış olması nedeniyle ülkemiz artan nüfusunun beslenme ve gıda gereksinimlerini karşılayacak tarıma açılabilir arazi miktarının son sınırına ulaşılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri sürdürülen kalkınma çabalarına paralel olarak, özellikle 1950'lerden itibaren hızlı sanayileşme; sanayileşmeye bağlı hızlı nüfus artışının doğal sonucu meydana gelen şehirleşme en önemli doğal kaynaklardan birisi olan ve yok edildiğinde tekrar kazanılamayan verimli tarım arazilerinin, verimli ova topraklarının amaç dışı kullanılarak yok olmasına neden olmuştur.

Geçmiş yıllarda verimli tarım arazilerinin ve ova topraklarının amacı dışında kullanılmasının en önemli nedenleri arazilerin sürdürülebilir kullanımlarını sağlayacak kullanım planlarının yapılmamış veya yapılmış olan planlarda ise sürdürülebilir arazi yönetimi ilkelerinin temel alınmamış olması ile toprakların korunması üretkenliklerinin devamlılığını sağlamak amacıyla çıkarılmış yönetmeliklerin, kanunların ekonomik, sosyal ve en önemlisi politik nedenlerle uygulanamamış olmalarıdır.

Son yıllarda dış kaynaklı ve yanlış uygulanan tarım politikaları nedeniyle tarımsal üretimin besleyen, gelir ve istihdam yaratan gücünün zayıflatılarak üreticilerin tarımsal üretimden kopmaları da amaç dışı kullanım sorununu derinleştirmiştir.

Dolayısı ile çalışmada ülkemiz tarım arazilerinin ve verimli ova topraklarının tarım dışı kullanım yoluyla yok oluş nedenleri, alınması gereken önlemler yönetmelikler, kanunlar ve planların uygulamasından sorumlu kuruluşların etkisi/etkisizliği bağlamında Bursa İli özelinde tartışılacaktır.

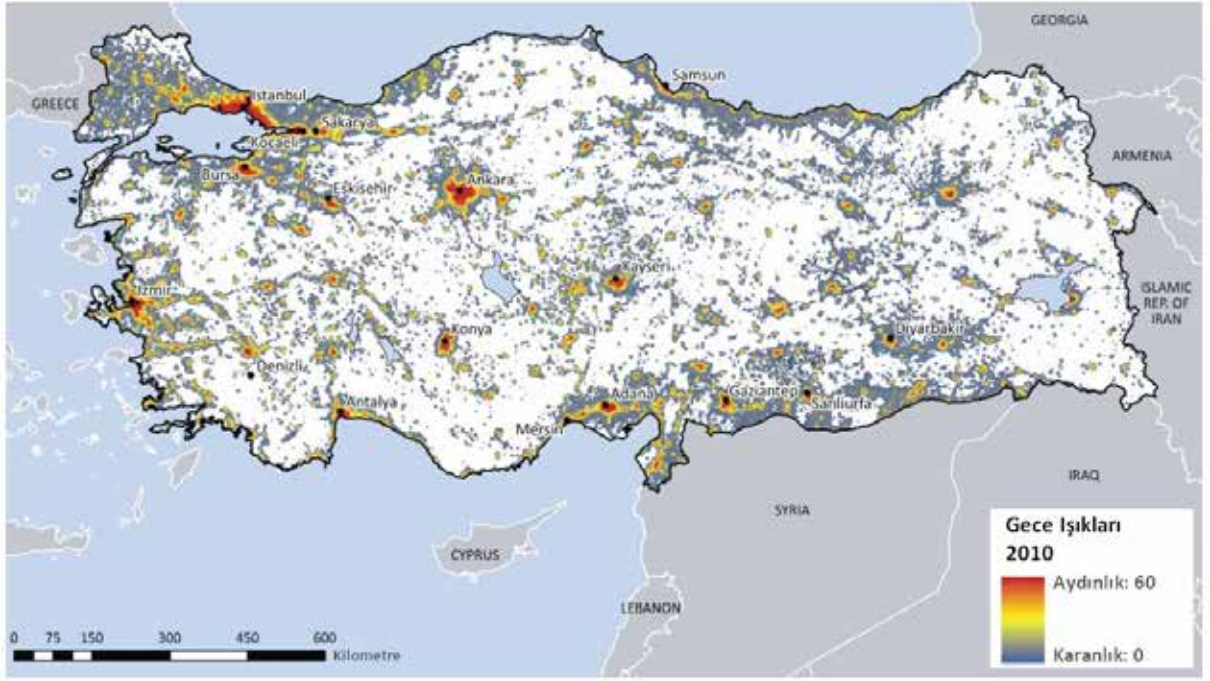
GİRİŞ

Tarihi ve kültürel birikimi, doğal ve çevresel yapısı, doğal kaynakları, Cumhuriyet'in kurulmasından sonra hızla gelişen tarım, sanayi ve turizm sektörleri, bunlara bağlı olarak yetişmiş insan gücü ile Bursa ili ülkemizin en önemli illerinden birisidir. İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Kocaeli'de olduğu gibi Bursa'da yoğun işgücü gerektiren sanayi kollarının ve yan dallarının gelişmesi hızlı nüfus artışını da beraberinde getirmiştir.

Dünya Bankasının Avrupa ve Merkez Asya şehirleri raporunda kentli nüfusunun kırsal nüfustan sadece 2,26 kat daha fazla olmasına rağmen kentlerdeki üretimin kırsaldaki üretimden 4 kat daha fazla olduğunu, dolayısı ile ülke ekonomisinin son yıllardaki gelişmesinde şehir alanlarının çok temel rolü olduğu ifade edilmiştir. Şehirlerin ekonomik gelişme eğilimlerinin bir göstergesi olarak yaptıkları gece ışıkları yoğunluk analizleri araştırmasında sundukları harita en yüksek gelişmenin İstanbul, İzmir, Bursa, Adana ve Ankara gibi büyük şehirlerin çevresinde meydana geldiğini göstermiştir (Şekil 1). Bu durum sonraki bölümlerde açıklanacak olan ekonomik olarak gelişmiş şehirlerde doğal varlıklar üzerine olan olumsuz etkilerin ve baskının nedenini açıklamaktadır (Anonim 2022).

Ekonomik gelişmenin bir sonucu olarak gelişen sanayinin ve buna bağlı olarak artan nüfusun arazi gereksinimleri var olan sanayi tesislerinin çevresinde ve ana bağlantı yolları üzerinde kaçak konutlar ile sanayi tesislerinin yapılmasına neden olmuş ve verimli tarım topraklarına olan baskıyı dolayısı ile yok oluşu veya tarım dışı kullanımlarla kayıpları artırmıştır. Uzun yıllardır çözüm bulunamayan ciddi sorunları ile günümüze kadar varlığını sürdürmeye çalışan tarım sektörünün en temel yapı taşı olan çiftçilerin, üreticilerin uygulanan yanlış politikalar nedeniyle çaresiz ve yalnız bırakılarak borçlandırılmış, üretimden, toprağından kopartılmış olmaları da bu süreci hızlandırmıştır.

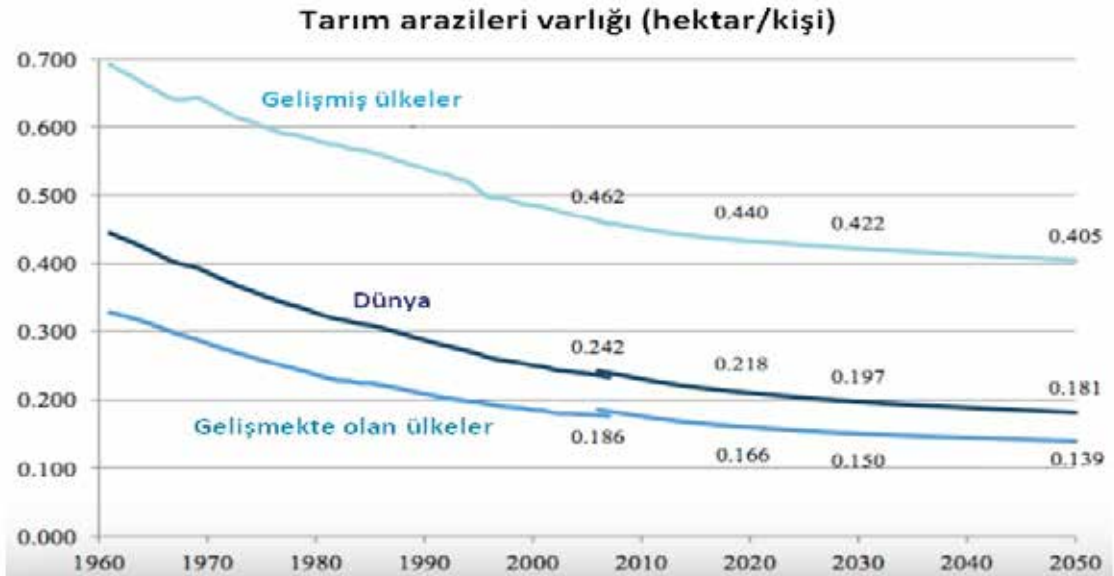
¹ *Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Toprak Bölümü ve Bitki Besleme Bölümü

Şekil 1. Gece ışıkları yoğunluk analizi ve şehirlerin ekonomik gelişmişlik ilişkisi-Türkiye

Yönetmelikler, kanunlar ve planların uygulanmasından sorumlu kurumların Tarım arazilerinin amacı dışında kullanılmaları üzerindeki olumsuz etkilerini veya olumlu yöndeki etkisizliklerini somut örneklerle açıklamadan önce Dünyada, Ülkemizde ve Bursa'da tarım arazileri ve nüfus ilişkisini kısaca incelemek konunun ciddiyetinin anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

Kişi başına düşen tarım arazilerinin ister gelişmiş, ister gelişmekte olsun tüm ülkelerde farklı oran ve hızlarda azaldığını yapılan çalışmalar göstermektedir. Bu azalışın en önemli nedeni artan dünya nüfusuna bağlı olmakla birlikte arazi bozulmaları, amacı dışında kullanımlar gibi nedenler de bu azalışı özellikle az gelişmiş ülkelerde desteklemektedir. Azalmadaki eğilim kişi başına düşen tarım arazileri varlığı kısıtlı olan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu kısıta rağmen daha hızlı ve yıkıcı; kişi başına düşen arazi varlığı dünya ortalamasının çok üzerinde olan gelişmiş ülkelerde ise daha dengeli ve sınırlı gerçekleşmektedir (Grafik 1).

Grafik 1. Kişi başına düşen tarım arazileri varlığı Dünya Gelişmiş /Gelişmekte olan ülkeler

Grafik 1. incelendiğinde kişi başına düşen tarım arazisi varlığı 1960 yıllarında az gelişmiş ülkelerde 0,32 hektar, gelişmiş ülkelerde 0,7 hektar iken dünya ortalaması 0,45 hektardır. 2050 yılında ise gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen tarım arazisi varlığı 0,14 hektara, gelişmiş ülkelerde 0,4 hektara, dünya ortalamasının ise 0,18 hektara kadar düşeceği hesaplanmıştır (Ritchie and Roser 2013).

TÜİK ve Bayar (2004)'a göre ülkemizdeki kişi başına düşen tarım arazi varlığındaki (işlenebilir ve dikili araziler) yıllara göre azalarak dünya ortalamasının üzerinde; gelişmiş ülkelerdeki ortalamanın da altında kalmıştır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Türkiye, tarım arazisi varlığı, nüfus ve kişi başına düşen tarım arazisi

Yıllar	Ekili Alan (ha)	Tarım arazisi (ha)	Nüfus(kişi)	Tarım arazisi (ha/kişi)
1949*	8.998.419	15.272.068	20.359.000	0,75
1970*	15.591.000	27.339.000	35.605.653	0,77
1980*	16.372.000	28.175.000	44.737.321	0,63
1990**	18.868.000	27.856.000	56.473.653	0,49
2000**	18.207.000	26.379.000	67.804.543	0,39
2010**	16.333.000	24.394.000	73.724.269	0,33
2015**	15.723.000	23.934.000	78.741.053	0,30
2020**	15.615.000	23.136.000	83 614 362	0.27

Kaynak*: Bayar (2004) Kaynak**: TÜİK

Çizelge 1. Ülkemizde son 50 yılda çok hızlı bir nüfus artışının meydana geldiğini 1970 yılında 35 milyon iken 2,4 kat artışla 2020 yılında 83,6 milyon kişiye ulaştığını; nüfus artışına ek olarak bu nüfusun büyük çoğunlukla ekonomik olarak gelişmiş, sanayileşmiş illerde yoğunlaşması sonucu tarım arazilerinin aleyhine hızlı bir şehirleşme gerçekleştiğini; kişi başına düşen tarım arazilerinde çok hızlı bir azalma yaşandığını göstermiştir. 1980 yılına incelendiğinde toprak işlemeli tarım yapılmaya uygun olmayan arazilerin de tarıma kazandırılmasıyla tarım arazisi varlığımızın en yüksek (28, 1 milyon hektar) alansal genişliğe ulaştığı görülür. Amaç dışı arazi kullanımının yeni yeni sorun olarak ortaya çıktığı 1980'li yıllarda 28,1 milyon hektar tarım arazisi ve 44,7 milyon nüfusa karşılık kişi başına düşen arazi varlığımız 0,63 hektardır. 2020 yılında nüfusumuz yaklaşık olarak 2 kat artarak 83,6 milyon olur iken tarım arazilerimizde gerçekleşen 5 milyon hektar azalma (23, 1 milyon hektar) nedeniyle kişi başına düşen tarım arazi varlığımız dünya ortalamasının biraz üzerinde 0,27 hektara gerilemiştir. Biz tarım arazilerimizi koruyabilseydik, yani 1980'li yıllardaki alansal varlığını koruyabilseydik kişi başına düşen tarım arazisi varlığımız 0,34 hektar olacaktı. Azalmanın dünya ortalamasının üzerinde kalmış olması sevindirici bir durum iken azalmadaki eğilimin hızlı olması ülkemiz gıda güvenliği ve üretimi için ciddi ve olumsuz bir durum arz ettiği söylenebilir.

Tam da bu günlerde tarım arazileri ile ilgili yaşanacak sorunları önceden gören TOPRAKSU genel müdürlüğü yönetici ve çalışanları, tüm ülke toprakları ve arazilerini kapsayacak biçimde 1/25 000 ölçekli topoğrafik haritaları kullanarak yoklama düzeyinde yürüttükleri temel toprak etüt ve haritalama çalışmaları ile iller bazında, 1966–1971 yılları arasında üretmeyi başardıkları 1:100.000 ölçekli, 1938 eski Amerikan sınıflandırmasının BTG harita ve raporlarını 1982–1984 yılları arasında "Türkiye Toprak Potansiyeli Etütleri ve Tarım Dışı Amaçlı Arazi Kullanımı Planlamaları Projesi" ile güncellemiş arazi kullanım ve örtü türlerindeki değişimi saptayarak tarım arazilerindeki amaç dışı kullanım durumunun boyutlarını ortaya koymuşlardır.

Söz konusu çalışmadan elde edilen verilerin ışığında 1989 yılında Tarım Arazilerin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmeliği yürürlüğe konmuştur. Günümüzde bile söz konusu çalışma ülkemiz topraklarının kullanımı ve sorunlarını özetleyen temel kaynak niteliğini korumaktadır. Buna göre; ülkemiz arazi varlığının %36'sını oluşturan 28 milyon ha'lık bölümünde işlemeli tarım yapılmaktadır. %27,6'sını oluşturan 21,5 milyon ha'lık bölümü çayır ve mera; %29,8'ini oluşturan 23,2 milyon ha'lık bölümü orman ve fundalıklar ile kaplıdır. Arazi varlığımızın geriye kalan %6,6'lık 5,1 milyon ha'lık bölümü ise yerleşim, su yüzeyleri ve diğer arazi grubu içerisinde yer almaktadır (Cangir ve ark. 1998, Topçu, 2012).

Türkiye topraklarının %6,5'lik kısmını oluşturan 5 milyon ha alan I. sınıf, 6,8 milyon ha alan II. sınıf arazilerden oluşur. Ülkemiz için işlemeli tarımsal üretime ayrılması gereken toplam arazi varlığı (I. II. III. IV. sınıf) yaklaşık 26,6 milyon ha'dır ve toplam arazi varlığımızın %34'ünü oluşturmaktadır. Tüm bu rakamlar göstermektedir ki Türkiye sahip olduğu işlemeli tarıma uygun tarım toprağı açısından çok da zengin bir ülke değildir. Bir de çalışmanın yürütüldüğü yıllarda işlenebilir tarım yapılması gereken toplam 4,7 milyon ha I., II., III. ve IV. sınıf toprakların sanayi kuruluşları, kentsel yerleşim ve turizm yapılaşmaları, mer'a ve orman olarak amacı dışında kullanıldığı bunun aksine, işlemeli tarım yapılmaması gereken 6,2 milyon ha V., VI. ve VII. sınıf topraklar ağaçlar kesilerek veya yakılarak işlenebilir

tarıma dönüştürülerek işlendiği dikkate alındığında her cm² arazimizin ve üretkenliğinin korunmasının önemi anlaşılacaktır (Cangir ve ark. 1998).

Anonim, (1995)'e göre, Bursa İli'nde işlenerek tarımsal üretime uygun I. II. III ve VI. sınıf araziler toplam arazi varlığının (1.104.301 ha) %26,5'ini (292.947 ha) oluşturmaktadır. İşlenerek tarımsal üretime uygun olmayan V. VI. VII. ve VIII. araziler ise toplam arazi varlığının %69,1'ine (763.660 ha) eşittir. I sınıf tarım arazilerinin işlenerek tarımsal üretime uygun araziler içerisindeki payı %24,4 (71.482 ha) ilin toplam arazi varlığı içerisindeki payı ise %6,5'tur. Yukarıda verilen bilgilerin ışığında işlenerek tarımsal üretime uygun toprakların toplam arazi varlığının 1/4'ne hiç sorunsuz I. sınıf tarım arazilerinin ise toplam arazi varlığının 1/15'ne eşit ve kısıtlı olduğu görülecektir. İşlemeli tarım yapılacak arazilerin kısıtlı oluşu nedeniyle yüksek arazilerdeki VI. VII. ve VIII sınıf arazilerin 197.234 hektarlık bir bölümünde de işlemeli tarım yapılmaması gerekirken yanlış arazi kullanımı nedeniyle işlemeli tarım yapılmasına neden olmuştur.

Bursa ili tarım arazileri de ülkemiz tarım arazilerine benzer bir biçimde hızla azalmaktadır. 1960'lı yıllardan sonra çok hızlı sanayileşme, sanayileşmeye bağlı hızlı nüfus artışı ve şehirleşme tarım arazilerinin amaç dışı kullanılarak yok olmasına kişi başına düşen tarım arazisi miktarının hızla düşmesine neden olmuştur. Bursa İli tarım arazileri varlığı olan 342.331 hektar arazi amaç dışı kullanımlardan bağımsız olarak nüfus artışı ile oranlandığında Bursa da kişi başına düşen tarım arazisi varlığı 1990 yılında (nüfus 1.603.137 kişi) 0,21 ha/kişi, 2000 yılında (nüfus 2.125.140 kişi) 0,16 ha/kişi ve 2020 yılında (nüfus 3.101.833 kişi) 0,11 ha/kişi'dir. Sunulan verilerden de anlaşılacağı gibi kişi başına düşen tarım arazilerindeki azalma tüm sanayileşmiş hızlı nüfus artışı yaşanan illere benzer bir eğilimle hızla azalmaktadır. Bursa ilinin örnek olarak verilen yıllarına ait amaç dışı kullanımlara ilişkin harita bazlı veriler elde edilebilmiş olsaydı kişi başına düşen tarım arazisi varlığının 1 dekarın da altına (0.1 ha) düşüğünü görebilirdik.

Dünyada, ülkemizde ve Bursa ili örneğinde tarım arazilerinin durumu elde edilebilen veriler ışığında yukarıda sunulduğu gibidir.

2. YÖNETMELİKLER, KANUNLAR VE PLANLARA RAĞMEN TARIM ARAZİLERİNİN KORUNMAMASI/KORUNAMAMASI

Bu bölümde tarımsal üretimde kullanılacak arazilerimizin son sınırında olduğumuz, işlemeli tarımsal üretime uygun olmayan arazileri de işlediğimiz, her yıl 1 milyondan fazla kişinin katılımıyla hızla artan nüfusumuz, sanayileşme ve şehirleşme, kirlenme, çoraklaşma gibi sorunlarla tarım arazileri artan bir biçimde yok olur iken tarım arazileri neden korunmaz/korunamaz konusu Bursa İli örneğinde kısaca tartışılacaktır.

IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Dünya Ticaret örgütü tarafından yönlendirilen tarım politikalarının bir sonucu olarak uygulanan Tarım Reformu Uygulama Projesi uyarınca Kurumların yeniden yapılandırılması çerçevesinde 1984 yılında TOPRAKSU Genel Müdürlüğü, tam da ülke genelinde kurumsal anlayışla detaylı toprak etüd çalışmalarının başlatılacağı, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununun hazırlanarak yürürlüğe konacağı 2004 yılında da Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılması özellikle toprak ve su varlığımızın nitelik ve niceliklerinin harita bazlı araştırılması çalışmalarını aksatmıştır. 1966-1971 yılları arasında TOPRAKSU Genel Müdürlüğü tarafından üretilerek, 1982-1984 yılları arasında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce güncellenen harita ve raporların günümüzde birçok çalışmada ülkemizin tamamına ait tarım arazilerine ilişkin referans veri olarak kullanılması üzücü de olsa bir gerçektir.

Dolayısı ile günümüzün teknik, bilimsel ve teknolojik gelişmelerinin sağladığı olanaklara rağmen ülkesel ölçekte arazilerimizin nitelik ve niceliklerine ilişkin güncel verilerini, haritalarını ve kullanım planlarını üretememiş olmamıza neden olan ilk darbe TOPRAKSU'nun kapatılması, İkinci darbe de Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılması olmuştur. Sonrasında da söz konusu kurumların yerine ikame edilen kurumlardaki personel, teknik altyapı ve donanım eksikliği doğal varlıkların rant yaratma ve paylaşırma aracı olarak gören yönetim anlayışı ile birleşmesi tarımda çözülmeyi, beraberinde de tarım arazilerinin amacı dışında kullanılarak yok edilmesini hızlandırmıştır.

Söz konusu koşullarda yönetmelikler, kanunlar ve planlar uygulamaya konulamamış tarım arazileri korunamadığı gibi sürdürülebilir kullanımına ilişkin çalışmalar da yapılamamış veya çok sınırlı düzeyde yapılabilmektedir. 2005 yılında çıkarılan Toprak Koruma ve Arazi Kullanım kanununun ilgili maddelerince yapılması ve yaptırılması emredilen; arazi ve toprakla ilgili sınıflama ve haritalarının üretilmesi; toprakların korunması, doğal ve yapay olaylar sonucu meydana gelen toprak kayıplarının önlenmesi, Arazi kullanım plânlarının yapılması, Tarımsal amaçlı arazi kullanım plân ve projelerinin hazırlanması, Toprak koruma projelerinin hazırlanması, Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımının önlenmesi, Tarımsal potansiyeli yüksek büyük ovaların belirlenmesi ve korunması, Erozyona duyarlı alanların belirlenmesi ve korunması, Toprak kirliliğinin izlenmesi ve önlenmesi, Arazi toplulaştırması ve dağıtımı, gibi çalışmaların bir çoğu kanun uygulamaya konusunun üzerinden 17 yıl geçmesine rağmen yapılamamış, uygulamaya konamamıştır.

Büyük Ova koruma alanlarının sadece sınırlarının belirlenmesi ve ilanı çalışmaları için 11 yıl beklenmiş olup, 2017 yılında başlayan çalışmalarla günümüze kadar 429 ova (9,23 milyon hektar) belirlenerek Bakanlar Kurulunca büyük ova koruma statüsü kazandırılmıştır.

İster yönetmelikli 1989-2005, ister kanunlu 2005-2021 dönemlerde tarım arazilerinin korunmasını ve sürdürülebilir kullanımı sağlayacak maddelerin yaptırım gücü kamu yararı, günümüzde ise üstün kamu yararı veya kanunun amaç dışı kullanımları düzenleyen maddelerine eklenen ayrıcalıklı kullanım izinleri ile azaltılmış, tarım arazilerinin amacı dışında kullanılmasının yolu açılmıştır. Kanunla oluşturulan Toprak koruma kurullarının kamu ağırlıklı yapısı da tarım arazilerinin amacı dışında kullanılmasını önlemeyi ve olması gereken korumayı sağlayamadığını günümüze kadar yapılan kurul toplantıları ve alınan kararları göstermiştir.

Ülkemizde tarım topraklarının korunması, geliştirilmesi ve verimli olarak kullanımı ile ilgili yasal düzenlemeler gerçek anlamda Cumhuriyet döneminde 1961 anayasasının tarımın ve çiftçinin korunması ile ilgili 52. maddesi ile başlar. Madde 52- "Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplumun yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır" der. 1982 Anayasasında ise "Madde 44- Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır"; "Madde 45- Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır" denmektedir (Ekin ve ark., 2016).

Yukarıda açıklanan Anayasa Maddeleri ile tarımsal ve hayvansal üretimin temel unsurları olan toprakların, tarım arazilerinin ve çayır ve mera alanlarının korunması, geliştirilmesi, verimli olarak işletilmesi ve amaç dışı kullanılmasının önlenmesi ile ilgili tedbirleri DEVLET'in alacağını bildirmektedir. Bu nedenle tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmalarının önlenmesi, korunması, üretkenliklerinin ve sürdürülebilir kullanılmalarının sağlanması amacıyla "Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye ile Kullanılmasına Dair Yönetmelik-1989", "Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair yönetmelik -2001 ve 2005 yılında çıkarılan Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununu ve Uygulama yönetmeliği yürürlüğe konmuştur.

Günümüze kadar yapılan uygulamalar ne 1989 ve 2001 yıllarında çıkarılan yönetmeliklerin ne de 2005 yılında çıkarılan Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun tarım arazilerini korumaya veya amaç dışı kullanılmalarını önlenmeye yetmediğini göstermiştir. Yönetmeliklerin ve Kanunun koruyucu veya amaç dışı kullanımı önleyici maddeleri kamu eliyle getirilen ayrıcalıklar ile devre dışı bırakılmıştır.

Tarım arazilerinin yönetmeliklerle korunduğu Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün henüz kapatılmadığı 15 yıllık dönemde (1989-2004 arasında) amaç dışı kullanıma izin verilmeyen tarım arazisi 1 milyon 882 bin hektar iken; söz konusu kurumun kapatıldığı, 5403 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu, Kanun ve ilgili yönetmeliklerinin Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı ve İl Müdürlüklerince uygulandığı 10 yıllık dönemde (2005-2015) izin verilmeyen tarım arazisi ise ancak 622 bin hektardır.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından 2016 yılında açıklanan verilerdeki en çarpıcı ayrıntı ise amaç dışı kullanımın 5403 sayılı Kanunun kapsamı dışında değerlendirilen arazilerde (4342 sayılı Mera Kanunu kapsamındaki mera alanları, 3583 Zeytincilik Kanunu kapsamındaki zeytinlik araziler ve 3083 sayılı Tarım Reformu Kanunu kapsamındaki araziler) daha fazla gerçekleştiğidir.

Arazilerin yönetmelikle korunduğu 16 yıllık süreçte (1989-2005) kanun kapsamı dışında değerlendirilen araziler için amaç dışı kullanım izni verilen miktar 534,6 bin hektardır. Buna karşılık, 5403 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu 10 yıllık dönemde (2005-2015) amaç dışı kullanım kararı getirilen diğer araziler yönetmelikli dönemden daha fazla gerçekleştirerek 751,3 bin hektara ulaşmıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Yönetmelikli ve Kanunlu dönemlerde Tarım arazilerinin amaç dışı kullanım durumu (Anonim, 2016).

Yıllar	İzin	İzin	Tarımsal Yapılar	İrtifak	Kanun Kapsamı Dışında	TOPLAM
	Verilen	Verilmeyen		Hakkı		
1989-2000	1.457.035	885.829	0	0	248.192	2.591.056
2001	31.842	11.824	0	3.031	16.837	63.534
2002	198.817	74.576	0	3.204	121.798	398.395
2003	81.116	50.665	0	2.706	66.733	201.220
2004	57.019	46.449	0	2.482	66.589	172.539
2005	56.198	50.413	0	2.482	14.711	123.804
	1.882.027	1.119.756			534.860	
2005	41.999	14.196	0	1.701	10.707	68.603
2006	128.310	167.265	0	49.925	372.624	718.124
2007	62.223	38.978	0	7.818	56.183	165.202
2008	116.330	62.525	0	12.520	52.549	243.924
2009	33.847	44.667	0	6.319	33.529	118.362
2010	39.403	46.270	0	4.769	31.766	122.208
2011	40.247	30.341	1.350	3.426	31.535	106.899
2012	47.745	39.102	1.916	2.749	41.046	132.558
2013	39.181	85.169	1.459	5.418	66.977	198.204
2014	25.743	26.147	1.543	4.354	33.054	90.841
2015	96.255	16.923	1.346	1.849	21.353	137.726
	671.283	571.583			751.323	
TOPLAM	2.553.310	1.691.339	7.614	114.753	1.286.183	5.653.199

Bursa ili tarım arazileri; Ova toprakları, meraları, zeytinlikleri dikkate alındığında Çizelge 1’de verilen amaç dışı kullanımlara en fazla katkı veren başka bir anlatımla tarım arazileri hızla sanayi ve yerleşimle yok edilen talan edilen bir il olduğu gereceğiyle yüzleşiriz. Amaç dışı kullanımlar Bursa ilinin sanayileşmesine bağlı hızlı nüfus artışı ile başlayarak devam etmiş olmakla birlikte yasaların, yönetmeliklerin planların, halkın görüşlerinin hiçe sayıldığı anlayışın hakim olduğu dönem de çok daha hızlı bir biçimde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmaz.

Çizelge 2’de verilen veriler söz konusu koşulların hakim olduğu 2002-2015 dönemi bağlamında yeniden değerlendirildiğinde bu durum açık bir biçimde görülebilir. Arazilerin yönetmelikle korunduğu, kuralların geçerli ve kurumların etkin olduğu 14 yıllık süreçte (1989-2002) kanun kapsamı dışında değerlendirilen araziler için amaç dışı kullanım izni verilen miktar 387 bin hektardır. Buna karşılık, 5403 sayılı Kanunun da yürürlükte olduğu 13 yıllık kurumların etkisizleştirildiği, kuralların zayıflatıldığı/geçersiz kıldığı dönemde (2003-2015) kanun kapsamı dışında değerlendirilen ve amaç dışı kullanım izni verilen alanlar önceki dönemin iki katından daha fazla gerçekleşerek 899 bin hektara ulaşmıştır.

Bu koşullarda 1940 Prost, 1960 Piccinato planları ile başlayan ve günümüze kadar onaylanarak yürürlüğe konan altı adet çevre düzeni planı ile doğal varlıklarını koruyarak planlı gelişen bir il olması gereken Bursa’da planlar ve kararları ekonomik, sosyal ve en doğrusu politik kararlarla uygulanamamıştır. Bu nedenle Bursa ilinde şehirleşmenin planlanandan daha hızlı geliştiğini, şehirleşmenin planlara değil planların şehirleşmeye uydurulduğunu söylemenin yanlış olmadığı verilecek örnekler değerlendirildiğinde anlaşılacaktır.

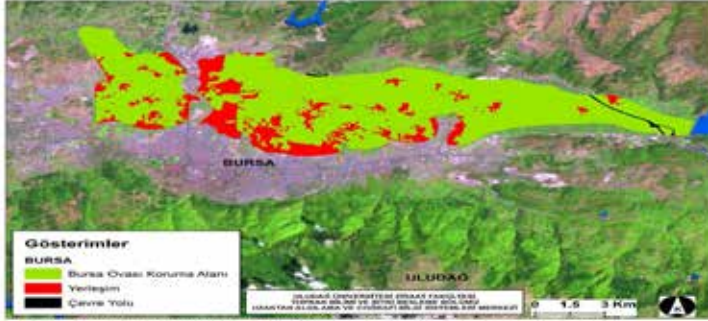
Bursa kent bütünü ve yakın çevresi 1960, 1976 ve 1995 yılı nazım planlarından üretilen haritalardan elde edilen veriler Bursa’da 1960 yılından 1976 yılına kadar çok hızlı bir kentleşme (sanayi ve yerleşim) sürecinin yaşandığını ve bu eğilimin 1995 yılında da devam ettiğini göstermiştir. Elde edilen sonuçlar Bursa kent bütünü ve yakın çevresinde 1960-1995 yılları arasında kentsel dokunun 9 kat artarak 15 08,6 hektardan 13 976,2 hektara ulaştığını göstermiştir. 35 yıllık süreçte yaşanan artış ile 1960 yılında 171 hektar, 1976 yılında 5109 hektar, 1995 yılında ise 8.738 hektar I. ve II. sınıf tarımsal potansiyeli yüksek tarım arazisinin amaç dışı kullanılarak yok edildiğini göstermiştir. 1960 yılı planında kentleşmenin sadece %11’inin (171,7 ha), 1976 yılında %61’inin (5.109,6 ha), 1995 yılında ise %63’ünün (8 738,4 ha) verimli I. ve II. sınıf tarım arazileri üzerinde meydana geldiği göz önüne alındığında yapılan planlama-

larda arazilerin tarımsal potansiyellerinin ve verimliliklerinin dikkate alınmadığını veya plan kararlarına uyulmadığını göstermektedir (Aksoy ve Özsoy 2001).

Bunlara ek olarak 1960 yılında I.ve II. sınıf tarım arazileri üzerinde kurulan sanayi alanları sadece 71,1 hektar iken 1976'da 850,4 hektara , 1995 yılında ise 1 808,7 ha ulaşmıştır. Yani 35 yıllık süreçte tarımsal potansiyeli çok yüksek 1737,6 ha I.ve II. sınıf tarım arazisi sadece sanayileşme yoluyla yok edilmiştir.

1976 yılında onaylanan çevre düzeni planında Ülkemiz için bir ilk olan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ortak kararı ve imzaları ile sınırları belirlenerek (Şekil 2) Bursa Ovası ova koruma alanı (11.245 hektar) olarak ilan edilmiş, koruma altına alınmıştır (Özsoy ve ark. 2013, Aksoy ve ark 2016).

İfade ile korunması gereken Ova Koruma Alanı'nın % 18,5'i (2082,8 hektar) bir daha geri döndürülecek şekilde kaybolmuştur (Şekil 5, Tablo 1 ve 2).

Şekil 5. Bursa Ova Koruma Alanı'nda şehirleşme durumu (2011 yılı durum analizi).

Kayıbedilen ova konusunu alanın Arazi Kullanım Yeteneği (AKKY) Sınıfları ve Yüksek Toprak Grubu (BTG) dağılımları ile kaybedilen alansal oranlar sırasıyla Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmuştur. Bursa Ovası Koruma Alanının % 79'luk (8889,4 ha) büyük bir kısmını II. Sınıf tarım toprakları oluşturmaktadır. I. Sınıf tarım topraklarının koruma alanındaki oranı % 16,7'dir ve 1866,4 ha alan kaplamaktadır. Bursa Ovası koruma alanının kalan 181,7 ha'lık (% 1,6) kısmını III. Sınıf tarım toprakları, 308,3 ha'lık (% 2,7) kısmını ise sırtak yatakları ve taşkın alanları oluşturmaktadır.

Şekil 2. Bursa Ova Koruma Alanı'nda şehirleşme durumu (2011).

Sayısal uydu görüntülerinden (1984-2011) elde edilen verilere göre 1976 yılında Ova Koruma kararı alınarak koruma alanı ve sınırları belirlenen 11.245,8 hektar Bursa ovası koruma alanı arazilerinin 2011 yılına kadar %18,5'inin (2082,8 hektar) sanayileşme ve şehirleşmeyle yok edilmiş olması sadece 1976 plan kararlarının değil, 1989 ve 2001 yönetmeliklerinin, 2005 yılında yürürlüğe konan 5403 sayılı kanun ve ilgili maddelerinin uygulanmadığını göstermiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. 1976 Yılı Bursa Ova koruma alanında şehirleşme (1984-2011)

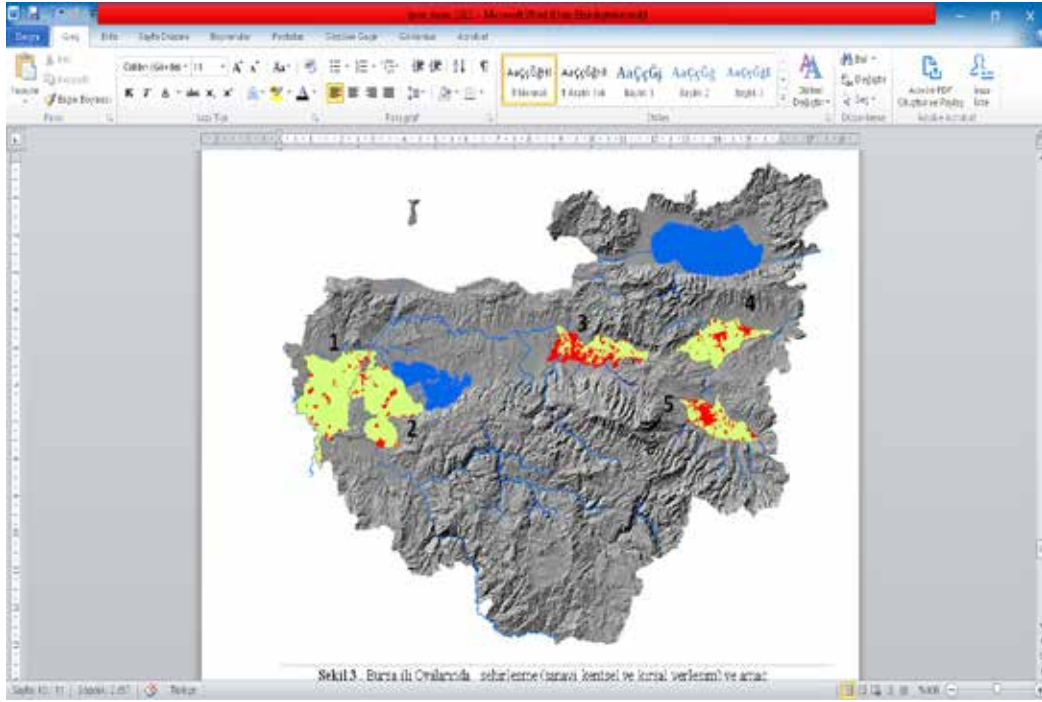
GÖRÜNTÜ YILI	ŞEHİRLEŞME		OVA KORUMA ALANI (ha)
	ALAN (ha)	ORAN(%)	
	-	-	11.245,8
1984	235,4	2,1	11.010,4
1998	812,5	7,2	10.433,3
2004	1.655,6	14,7	9.590,2
2008	1.995,3	17,7	9.250,5
2011	2.082,8	18,5	9.163,0

Bursa Ovasında sanayileşme ve şehirleşme hızı geçmişe oranla azalsa da amaç dışı kullanımların kanunlara, yönetmeliklere, planlara rağmen verimli ve tarım potansiyeli çok yüksek topraklarının aleyhine devam ettiğini güncel uydu görüntüleri, yaşanan süreçler ve alınan kararlar göstermektedir .

Bursa Ovasına (3) benzer süreçlerin farklı oran ve boyutlarda Bursa ilinin tüm verimli ve tarım potansiyeli yüksek Aluviyal BTG'lerinden oluşan Karacabey (1), Mustafakemalpaşa (2), Yenişehir (4) ve İnegöl (5) ovalarında da yaşandığı uydu görüntüleri ile yapılan çalışmalar göstermiştir (Şekil 3). Üç organize sanayi bölgesinin yer aldığı İnegöl İlçesi ile hava alanı ve bir organize sanayi bölgesine sahip Yenişehir İlçeleri sanayileşme ve hızlı nüfus artışında payına düşeni almış olup ova toprakları Bursa Ovasına benzer bir biçimde hızla amaç dışı kullanımlarla yok edilmektedir. Bu anlayışın devam edeceği varsayıldığında önce Bursa ovası arazileri sonra da İnegöl ve Yenişehir

ova topraklarının hızla kaybedileceği açıktır (Şekil 3).

Günümüzde de devam eden yanlış karar alma ve uygulama süreçleri Bursa İli kapsamında 2011 yılı itibarı ile 32 722,17 hektar alan kaplayan yerleşim alanlarının %57,3'ünün 18.742,3 hektarının toprak işlemeli tarıma uygun I., II., III. ve IV. sınıf arazilerin üzerinde gerçekleşmesine neden olmuştur. Geri kazanılamayacak biçime kaybedilmiş amaç dışı kullanılan I. II. sınıf tarım arazileri söz konusu şehirleşmiş alanların %37,7'sini yani 12 325,57 hektarını oluşturmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Bursa ili Ovalarında şehirleşme (sanayi kentsel ve kırsal yerleşim) ve amaç dışı kullanım (2011)

5403 sayılı kanununun 14. Maddesi 11 yıl sonra 2017 yılında uygulamaya konularak günümüze kadar Türkiye genelinde 429 ovanın büyük ova koruma alanı olarak Bakanlar Kurulunca ilan edilmiş olması verimli ova topraklarının korunması ve amaç dışı kullanımlarının önlenmesi açısından olumlu bir karar olarak karşılanmıştır. Ancak diğer 5403 sayılı kanununun amaç dışı kullanımı düzenleyen maddesinde olduğu gibi Büyük ova koruma maddesine eklenen amaç dışı kullanım ayrıcalıkları ova koruma alanında yer alan tüm arazilerin sınıfına bakılmaksızın tarımsal yapı veya kamu yatırımları için toprak koruma kurullarının olumlu görüşüyle amacı dışında kullanımına izin vermektedir.

Bu düzenleme Ova koruma alanlarında sanayi ve yerleşimle gerçekleşen amaç dışı kullanımlarda oransal bir azalmayı sağlamıştır ancak bu kez de tarımsal yapı taleplerinin mantar gibi artmasına neden olmuştur. 5403 sayılı kanunda geçen Tarımsal yapı kavramını netleştirmek uygulamalarda birliği sağlamak amacıyla tarımsal yapı tanımı içerik olarak 2018 yılında müsteşar kararıyla yürürlüğe sokulan talimatname ile genişletilmiş Bakanlıkça entegre nitelikte olmayan tarımsal yapı olarak kabul edilecek yapılar ve açıklamaları verilmiştir. Bu sayede önceki tanımlarda entegre nitelikte olduğu değerlendirildiği için tarımsal yapı olarak değerlendirilmeyen birçok entegre nitelikteki geniş alan kullanımı gerektiren yapı soğuk hava depoları (paketleme ve tasnif ünitesi dahil), lisanslı depolar, silolar, solucan ve solucan gübresi üretim tesisleri, yeni bir ürün elde edilmeyen hububat kırma, ürün yıkama, bitkisel ürün kurutma vb. tesisler entegre olmayan tarımsal yapı olarak müsteşar imzalı talimatname ile kabul edilmiştir.

Soğuk hava depolarının entegre nitelikte olmayan yapı olarak değerlendirilmesinin bir sonucu olarak Bursa İlinde meyve ve sebze ürünlerinin yerinde depolanması amacıyla artan bir biçimde değişik kapasite ve büyüklüklerde çoğunlukla ova koruma alanlarında üreticilerin üretim yaptıkları meyve bahçeleri için soğuk hava deposu talepleri gelmektedir. Bu taleplere ek olarak toprak koruma kurullarında alternatif alan bulunmadığı ve kamu yararı gerekçeleri ile kanatlı, büyükbaş, küçükbaş hayvan damları, üretim tesisleri, tarımsal depo talepleri sulu-susuz, toplulaştırma geçirmiş-geçirmemiş, ova koruma alanlarında olsun veya olmasın sınıfına bakılmaksızın istenen izinler çoğu zaman oy çokluğu ile verilmektedir. Bu izinler ova koruma alanlarının hiç yapılaşmanın olmadığı bölgelerinde bile özellikle soğuk hava depolarına üretici talebi olması yeterli görülerek verilmektedir. Bu durum ova topraklarının tarımsal amaçlı yapılarla parça parça yapılaşmasına ova arazilerinin amacı dışında artan bir biçimde kullanılmasına veya yok olmasına neden olmaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Toprak koruma kurul kararları ve Soğuk hava deposu talepleri (2018-2021)

YIL	KARAR SAYISI	SOĞUK HAVA DEPOSU		İZİN DURUMU
		TALEP SAYISI	TALEP ALANI (Dekar)	
2018	71	5	3,80	2 OBR / 2 OÇK / 1 OBK
2019	91	17	19,62	6 OBR / 2 OÇK / 9 OBK
2020	85	14	24,55	3 OBR / 11 OBK
2021	118	33	91,07	8 OBR / 1 OÇK / 24 OBK
toplam	365	69	139,04	19 OBR / 5 OÇK / 45 OBK
2022/OCAK Toprak Kurul Kararları	24	13	36,16	-

OBR: Oy Birliği Red ; OÇK: Oy Çokluğu Kabul ; OBK: Oy Birliği Kabul

Çizelge 4'ten soğuk hava depolarının 2018 yılında Müsteşar imzasıyla yayınlanan talimatname uyarınca Bakanlıkça tarımsal yapı olarak değerlendirileceğinin kabul edilmesinden sonra Bursa İlinde Soğuk hava depo taleplerinin hem sayısal hem de alansal sürekli olarak arttığı görülür. Dört yılda toplam 69 soğuk hava deposu üretici talebinin 5 adedi oy çokluğu (ZMO Bursa ve TEMA Red), 45 adedi ise oy birliği ile toplam 50 adedine izin verilmiş, 19 adet talep ise yeterli bahçe arazisi olmadığı, taşkın, ikinci soğuk hava deposu olması nedenleri ile izin verilmemiş, reddedilmiştir. Son yıllarda söz konusu taleplerdeki oy birliği ile izin sayılarının artmasının nedeni söz konusu tesislerin tarımsal yapı olarak kabul edilmesi ve en önemlisi çok ciddi ekonomik yatırım yapılması gereken soğuk hava depo taleplerin tartışmasız üreticilerce yapıldığı anlayışının kurulun kurum üyelerince kabul görmesidir. Önceki taleplerde sadece soğuk hava deposu için alan talebinde bulunulurken son yıllarda yol, manevra alanı vb. gereksinimler için de alansal talepler artmıştır (Çizelge 4).

2022 yılının ocak ayında yapılması planlanan toprak koruma kurul toplantısı için gündeme alınan 24 kararın 14'nün soğuk hava deposu talebi olması ve talep edilen alanın 2029 ve 2020 yıllarındaki toplam soğuk hava deposu alan taleplerinden fazla olması bir tesadüf değildir. Bu taleplerin artacağı önlem alınmadığı takdirde Büyük ova koruma alanlarında bile dikili arazilerinin kamu eliyle parça parça amaç dışına çıkarılacağını göstermektedir (Şekil 4). Şekil 4. Bursa ilin de soğuk hava deposu talep edilen ve izin verilen arazilerin Büyük Ova koruma alanı içerisindeki konum ve durumlarına ait örnekleri göstermektedir.

Şekil 4.Bursa ilinde Soğuk hava deposu talep edilen arazilere örnekler

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

İlk olarak bu bölüme kadar açıklanan koşulların, verilen olumsuz örneklerin yaşanmaması, doğal varlıklarımızın amacı dışında kullanılmaması, korunması ve sürdürülebilir kullanımı için doğal varlıklar üzerinden rant (politik, ekonomik, sosyolojik) yaratma ve paylaşırma odaklı anlayışa değil; doğal varlıklarımızın insan ve tüm canlıların yaşamı için vazgeçilmez varlıklar olduğu düşüncesinin temel alındığı bir anlayış değişikliğine ve politikaya ihtiyaç duyulduğunun altını çizmek gerekir.

İkinci olarak açıklanan olumsuz örneklerin, yaşanan sorunların ilk aşamada önlenememesinin en önemli nedeninin kanunları, yönetmelikleri ve planları uygulamaktan sorumlu adında kamu olan kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimlerin kendilerine kanunlarla tanınan hak ve yetkilerini halkın bütünsel yararını gözetecek biçimde halkın sağlığından, toprağından suyundan, havasından yana kullanmak, kararlar üretmek yerine hakim olan yönetim anlayışının, iş ve aş görüntüsü altında rantın taleplerine uygun kullanmaları veya karar almalarından kaynakladığı vurgulanmalıdır.

Bu nedenlerle günümüzde sağlıklı bir çevrede yaşamın elde edilmesi, doğal varlıkların yok edilmesi, talanı ve amaç dışı kullanımlarının önlenmesi için her şeyden önce güçlü ve örgütlü bir mücadelenin gerektiği; toplumun her kesiminin özellikle yapılacak olumsuz uygulamalardan doğrudan veya dolaylı etkilenecek olanlar ile kadınların yer aldığı kararlılıkla yürütülen mücadelelerin başarıya ulaşacağı bilincinin yerleşmesine bağlıdır.

Ayrıca

Tarım ve Ormancılık Bakanlığı bünyesinde; toprak etüt ve haritalama, toprak ve arazi sınıflandırma, toprak kaynakları veri bankası, arazi kullanım planlaması, tarımsal altyapı hizmetleri vb konularda ülke düzeyinde çalışmalarını yürütebilecek (yapabilecek) TOPRAKSU gibi sayı ve yeterlilikte ziraat mühendisine, gerekli teknik altyapı ve mali kaynaklara sahip "güçlü bir kurumsal yapılanma" ya ivedilikle gidilmelidir, gidilmesi gerektiğini de yaşanan ve anlatılan sorunlar göstermiştir.

Toprak ve arazi sınıflama sistemi konusunda bilimsel, teknik ve dünya sistemleriyle uyumlu yöntemler geliştirecek ve uygulayacak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlayacak bir "araştırma merkezi" kurulmalı bu amaç için acil olarak ilgili kesimlerin katılımıyla "teknik bir komite" oluşturulmalıdır.

Ülke kapsamında kamusal anlayışla Tarım ve Orman Bakanlığınca detaylı toprak harita ve raporları arazi kullanım planları ivedilikle yapılmaya (yaptırılmaya değil) başlanmalı, sayısal ortamda veri tabanları oluşturulmalıdır.

En sonuncusu 2001 yılında yapılan ancak 10 yılda bir yapılması kanunla emredildiği halde günümüze kadar ihmal edilen Tarım Sayımının bir an önce harita ve alan bazlı yapılması; ülke tarım ve hayvancılığımızın, unsurlarının ve üreticilerinin gerçek ve güncel durumları ortaya konmalıdır.

Her platformda sıklıkla dile getirildiği gibi Toprak Koruma Kurulları kamu ağırlıklı yapısından kurtarılarak toprakların korunması, iyileştirilmesi, verimliliklerinin sağlanması, sorunlarının araştırılmasını yapabilecek veya yaptıracak bütçesi olan idari ve mali anlamda özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Kullanım amacı ne olursa olsun Büyük ova koruma alanları kapsamında amaç dışı kullanımlara kesinlikle izin verilmemelidir. 5403 sayılı kanununun 14. Maddesinde Büyük Ova koruma alanlarında amaç dışı kullanımına olanak tanıyan ayrıcalık maddeleri kaldırılmalıdır. Ayrıca 2018 yılında Müsteşar imzasıyla yürürlüğe konan talimatnamedeki Bakanlar Kurulu tarafından tarımsal yapı olarak değerlendirilecek tarımsal yapı tanımlar maddesi iptal edilmeli veya söz konusu tanımlardan soğuk hava depoları tanımı kaldırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Aksoy, E. ve G. Özsoy. 2001. Bursa Kenti ve Yakın Çevresinde Tarım Arazilerinin Sanayi ve Kentsel Yerleşimle Kayıplarının CBS Teknikleri Kullanılarak Belirlenmesi, Nedenleri ve Çözüm Önerileri. GAP II. Tarım Kongresi, 24-26 Ekim, Şanlıurfa. II. Cilt s.1053-1060.

Aksoy E., G. Özsoy, E.U. Karaata, 2016. 1960'tan 2015'e Bursa'da Tarım Arazilerinin Durumu. 1960'dan 2015'e Bursa'nın Tarımsal Gelişimi Sempozyumu, 7.9.2016, Bursa.

Anonim 1995. Bursa İli Arazi Varlığı. KHGM yayınları, il rapor no.16, Ankara.

Anonim, 2011. Bursa İli Tarım Arazilerinin Amaç İşı Kullanım Sorunları ve Çözümler. ZMO Bursa Şubesi, TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu Bursa 3.Kent Sempozyumu 29-30 Nisan, Bursa, Bildiri Kitabı pp.88-95

Anonim 2016. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, ANKARA. (<http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/TRGM.pdf>).

Anonim 2022. Cities in Europe and Central Asia : Turkey (English). Washington, D.C. : World Bank Group.<http://documents.worldbank.org/curated/en/586711511946404188/Cities-in-Europe-and-Central-Asia-Turkey>

Bayar R., 2004. Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Arazi Bölünüşü ve Tarım Alanlarındaki Değişmeler, Coğrafi Bilimler Dergisi, 2 (1): 41-55.

Cangir, C., Kapur, S., Boyraz, D., Akça, E., 1998. Türkiyede arazi kullanımı, tarım topraklarının sorunları ve optimum arazi kullanım politikaları. M. Şefik Yeşilsoy International Symposium on Arid Region Soil, Menemen, İzmir, Turkey.

Hannah Ritchie and Max Roser (2013) - "Land Use". Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: '<https://ourworldindata.org/land-use>' [Online Resource]

Karaata, E.U., G. Özsoy, Aksoy E., 2016. Kamu Yararına Plan Kararları, Amaç Dışı Arazi Kullanımı ve CBS. Bursa Tarım Kongresi, 13-15 Ekim 2016, Bursa.

Özsoy, G., Aksoy E., E.U. Karaata, 2013. Bursa Ovasının Dünü Bugünü Geleceği. TMMOB Bursa İl Koordinasyon Kurulu Bursa, 4. Kent Sempozyumu, 7-8 Haziran 2013, Bursa.

Topçu, P. 2012. Tarım Arazilerinin Korunması ve Etkin Kullanılmasına Yönelik Politikalar, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2836, 131 s.

OSMANLI'DA ZIRAAT DERGİCİLİĞİNE BİR BAKIŞ (1880-1923)¹

Kenan DEMİR²

ÖZET

1831 senesinde yayımlanan *Takvim-i Vekayi Osmanlı* devletinde görülen ilk gazete örneğidir. *Takvim-i Vekayi*'den sonra Osmanlı basınında belirli bir sektöre yönelik yayım politikası güden sektörel süreli yayınlar da çıkmıştır. Osmanlı devletinin önemli bir iktisadi şubesi olan ziraat sektörüne yönelik yayım organları da görülmüştür. 1880 senesinde ilk ziraat dergisi *Vasita-ı Servet* yayımlanmıştır. Sonraki yıllarda ziraat dergilerinin sayısında bir artış yaşanmış ve birçok ziraat dergisi çıkmıştır. Bu çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı'da yayımlanan *Vasita-ı Servet*, *Ziraat Gazetesi*, *Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları*, *Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası*, *Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası*, *Osmanlı Terakki-i Ziraat*, *Resimli Ziraat Gazetesi*, *Osmanlı Ticaret ve Ziraat Gazetesi*, *Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Nezareti Mecmuası*, *İkramiyeli Ziraat Gazetesi*, *Resimli Çiftçi*, *Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası*, *Felahat*, *Toprak*, *Ekinci*, *Çiftçiler Derneği Mecmuası*, *Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası*, *Bağçe- van*, *Ziraat Hayatı*, *Yeni Ziraat Gazetesi* gibi dergilerinin yayım politikaları ve içerikleri anlatılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Osmanlı ekonomisinin en önemli sektörü olan ziraate yönelik dergilerde ne tür konuların işlendiği aktarılmıştır. Bununla birlikte devletin ziraat sektöründe ne tür politikalar yürütmesi gerektiği irdelenmiştir.

Bu makalede Osmanlı basınında çıkmış tüm ziraat dergileri tespit edilmeye çalışılmış ve yayımlanan ziraat dergileri hakkında kısaca bilgiler verilerek bu dergilerin yayım politikaları anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ziraat, Basın, Ziraat Politikaları.

A VIEW AGRICULTURE MAGAZIN PUBLISHING OTTOMAN (1880-1923)

ABSTRACT

Takvim-i Vekayi which is published in 1831 in the Ottoman Empire is the first example of press. After the *Takvim-i Vekayi*, sectoral periodicals which pursues a policy of publishing was seen in Ottoman press. Publication for the agricultural industry bodies which is an important economic branch of the Ottoman Empire were observed in the release. The first agricultural magazine *Vasita-ı Servet* was published in the year 1880. In later years, an increase in the number of agricultural magazines is experienced and many agricultural magazines have been published. In the first part of this study, published in the Ottoman Empire like *Vasita-ı Servet*, *Ziraat Gazetesi*, *Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları*, *Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası*, *Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası*, *Osmanlı Terakki-i Ziraat*, *Resimli Ziraat Gazetesi*, *Osmanlı Ticaret ve Ziraat Gazetesi*, *Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Nezareti Mecmuası*, *İkramiyeli Ziraat Gazetesi*, *Resimli Çiftçi*, *Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası*, *Felahat*, *Toprak*, *Ekinci*, *Çiftçiler Derneği Mecmuası*, *Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası*, *Bağçe- van*, *Ziraat Hayatı*, *Yeni Ziraat Gazetesi*, policies and contents of the publication are described. In the second part of the study, what kinds of issues in the agricultural industry for the magazine have been described which the most important sector of Ottoman Economy is. However, what kind of state policy in agriculture should conduct was examined.

This article attempted to identify all agricultural magazines and journals published in the press in the Ottoman Empire and journals published giving short explanations about agricultural policies are described of these magazines.

Key Words: Ottoman, Agriculture, Press, Agricultural Policy.

GİRİŞ

Osmanlı'da yayımlanan ilk gazete devlet tarafından yayımlanan *Takvim-i Vekayi*'dir. *Takvim-i Vekayi*, Osmanlı'da yayımlanan ilk Türkçe gazetedir. *Takvim-i Vekayi*'den önce özellikle Fransızlar tarafından birçok gazete yayımlanmasına karşın bunların dilinin Fransızca olması hasebiyle daha çok yabancılar için çıkarılmış ve bu kesim tarafından takip edilmiştir. *Takvim-i Vekayi*'nin yayımlanmasından sonra Osmanlı'da gazeteler hemen ortaya çıkmamış ve farklı gazetelerin yayımlanması için bir süre daha beklenmiştir. 1840 senesinde İngiliz Churchill tarafından çıkarılan ve devletin desteğinin olması sebebiyle yarı resmi gazete olarak bilinen *Ceride-i Havadis* yayımlanmıştır. Bu gazetenin yayımlanmasından yirmi sene sonra Osmanlı'da gerçek anlamda kamuoyu oluşturan gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. Peşi sıra yayımlanan *Tercüman-ı Ahval*, *Tasvir-i Efkâr*, *Mecmua-ı Fünun*, *Ruzname-i Ceride-i Havadis*, *Muhbir*'le birlikte Osmanlı'da basın sektörü gerçek anlamda ortaya çıkmıştır³.

¹ Turkish Studies dergisinde 2014 yılında yayınlanmıştır.

² Dr. El-mek: yusufkenan82@gmail.com

³ Osmanlı'da yayımlanan ilk gazeteler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Kenan Demir, *Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler*, İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5, Nisan 2014, ss. 57-88.

Gazetelerin sayısının artmasıyla beraber basında ihtisaslaşma süreci yaşanmıştır. Belli meslek gruplarına yönelik süreli yayımlar birbiri ardına yayımlanmışlardır. 1880'li yıllardan itibaren askeri dergiler, edebi dergiler, iktisadi dergiler, kadın dergileri ve çocuk dergileri de peşi sıra görülmeye başlanmıştır.

1880 senesinde yayımlanan Vasıta-ı Servet ziraat alanında yayımlanan ilk dergidir. Bu dergiden sonra peşi sıra bir dizi ziraat dergisi yayımlanmıştır. Bu dergiler sırasıyla Ziraat Gazetesi, Ziraat ve Sınat Tercüme-i Fünun Odaları, Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası, Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Osmanlı Terakki-i Ziraat, Resimli Ziraat Gazetesi, Osmanlı Ticaret ve Ziraat Gazetesi, Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Nezareti Mecmuası, İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Resimli Çiftçi, Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası, Felahat, Toprak, Ekinci, Çiftçiler Derneği Mecmuası, Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası, Bağçevan, Ziraat Hayatı, Yeni Ziraat Gazetesi'dir

Bu çalışmanın amacı Osmanlı'da çıkmış tüm ziraat dergilerini tespit ederek bu dergilerin kronolojik sıra ile aktarmak olmuştur. Ayrıca dergilerin kimler tarafından çıkarıldığı ve yayın politikalarının neler olduğu belirtilmeye çalışılmıştır. Son olarak da dergilerde daha çok ne tür zirai konuların işlendiğini göstermek amacıyla bu dergilerin hangi konuları tartıştıkları kısaca belirtilmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak betimleme yöntemi kullanılmış ve Osmanlı'da yayımlanan ziraat dergileri hakkında kısaca bilgiler verilmiştir.

OSMANLI'DA YAYIMLANAN ZİRAAT DERGİLERİ

Osmanlı'da ziraat dergileri de 1880 senelerinden itibaren görülmeye başlamıştır. Osmanlı'nın iktisadi karakteri daha çok ziraat sektörü oluşturduğundan Osmanlı ziraatına yönelik birçok yayım organı peşi sıra ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da yayımlanan ilk ziraat yayımı 1880 senesinde çıkan Vasıta-ı Servet dergisidir.⁴ Vasıta-ı Servet, Mehmet Ali Efendi tarafından on beş günde bir on altı sayfa yayımlanmıştır. Dergide yazarlar daha çok Tıbbiye mektebinde muallimlik yapan kişiler olduğundan bu kişilerin Anadolu'ya tayinlerin çıkması sebebiyle yirmi bir sayı yayımlandıktan sonra dergi kapanmak zorunda kalmıştır.⁵ Bu kişilerin tekrar İstanbul'a dönmesiyle Vasıta-ı Servet, 1888 senesinde tekrar yayımlanmaya başlamış, ikinci dönemde on iki sayı yayımlandıktan sonra dergi kapanmıştır. Vasıta-ı Servet bir ziraat ve baytar dergisidir. Derginin sayfalarında ziraat, bahçe tarımı, çiftçilik, bağcılık, arıcılık, bitki ve hayvan hastalıkları, büyük ve küçükbaş hayvancılık, baytarlık gibi konularda birçok makale yayımlanmıştır. Birinci sayıdaki 'Vazife' başlıklı makalede derginin yayın politikası olarak halka ziraatın her şubesine dair öğretici ve bilgilendirici bilgileri vermekten geri durmayacağı belirtilmiştir.⁶

Osmanlı'da çıkan ikinci ziraat dergisi 1881 senesinde Salim Bey tarafından yayımlanan Ziraat Gazetesidir. Bu yayım organı on beş günde bir on altı sayfa yayımlanmıştır. Dergi üç sene düzenli olarak yetmiş iki sayı yayımlandıktan sonra 1884 senesinde yayımına son vermiştir. Derginin sayfa sütunlarında zirai haberler, çiftlik işleri, küçük ve büyük baş hayvancılık, yumurtacılık, bağcılık, bitki ve hayvan sağlığı, ziraat odaları, toprak, çiçekçilik, zirai üretim, meyvecilik, tütün ziraatı, kolza ziraatı, Osmanlı'nın zirai coğrafyası, ormancılık vb. konularda birçok yazı görülmüştür. Derginin ilk sayısındaki 'Mukaddime' başlıklı giriş yazısında derginin yayın politikasının ziraat olduğu belirtilmiş ve bir memlekette ziraat geliştiği takdirde o memleketin kalkınacağı vurgulanmıştır. Dergiye göre, ziraat, sanayi ve ticaretten daha öncelikli olup bir milletin ziraatı gelişmişse o ülke terakki etmiş bir millet seviyesine gelecektir.⁷

Osmanlı'da ziraatla ilgili devlet tarafından yayımlanan ilk yayım organı olan Orman Maadin ve Ziraat Mecmuası 14 Temmuz 1884 tarihinde Orman ve Maadin Mecmuası olarak yayımlanmıştır. Orman ve Maadin Mecmuası ismiyle yetmiş yedi sayı yayımlandıktan sonra 1893 senesi Aralık'ında adını Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası olarak değiştirmiştir. Dergi ikinci döneminde ise 144 sayı yayımlanmıştır. Derginin ilk yayım döneminde müdürü ve muharriri Salih Münir iken ikinci yayım döneminde ise müdürlüğünü Orman ve Maadin ve Ziraat Mektupçusu Abdullatif üstlenmiştir. Ayda bir olarak otuz iki sayfa yayımlanmıştır. Sayfa düzeni tek sütundan oluşmuştur. Bazı sayılarda sayfa sayıları farklılık göstermiştir. Bazı sayıları da toplu olarak yayımlanmıştır.⁸ Orman ve Maadin Mecmuası'nın ilk sayıda yayımlanan 'Mukaddime'sinde, mecmuanın yayım politikası Osmanlı'da bulunan orman ve madenlerin daha iyi işletilmesi için ormancılık hususunda fenni bilgileri aktarıp yeni alet ve edevatı halka tanıtmak olarak belirtilmiştir.⁸ Dergideki yazıların bir kısmının resmi yazılar olması ve büyük bir kısmının ise imzasız olması nedeniyle dergide kimlerin yazı yazdığı hakkında detaylı bilgi elde edilememiştir. Dergide sadece sorumlu müdür olan Salih Münir ile Abdullatif Bey'in yanı sıra Eduare Coulant, Bedros Kuyumcuyan ve Aram Efendi isimleri görülmüştür.

⁴ Ferruh Dinçer, "Türkiye'de Veterinerlik ve Tarım Alanında İlk Süreli Yayım 'Vasıta-ı Servet' Üzerinde Bir İnceleme", Fırat Üniversitesi Elazığ Veteriner Fakültesi Dergisi, C.3, No:1, 1974, s.66-83.

⁵ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, İstanbul, Devlet Basımevi, 1938, s.XI

⁶ Vasıta-ı Servet, Sayı:1, 19 Nisan 1296, 1 Mayıs 1880, s.2

⁷ "Mukaddime", Ziraat Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:1, 3 Temmuz 1297, 15 Temmuz 1881, s.2-5 6 Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası, Üçüncü Sene: Sayı:5, Temmuz 1312, (Temmuz 1896), s. ks.

⁸ "Mukaddime", Orman ve Maadin Mecmuası, Birinci Sene, Sayı:1, 1 Temmuz 1300, (13 Temmuz 1884), s. 1-3; "İfade-i Mahsusa", Orman ve Maadin Mecmuası, 1305 Senesi, Sayı:1, 31 Temmuz 1305, (12 Ağustos 1889), s. 6. 8 Sevtap Kadioğlu; "Ziraat ve Sınat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası Üzerine Bir İnceleme", Osmanlı Bilimi Araştırmaları, C.5, S:2, 2004, s.42-43

Osmanlı'da devlet tarafından⁸ yayımlanan ikinci yayım organı ise Ticaret ve Ziraat Nezareti bünyesinde oluşturan Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları'nın 1885 senesinde çıkarttığı Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları dergisidir. On beş günde bir kırk sekiz sayfa yayımlanan dergi sadece yedi sayı çıkmıştır. Derginin ilk sayısında yayımlanan 'İftitah-ı Kelam ve Tahdis-i Nimet' başlıklı giriş yazısında Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları'nın amacının sınaat ve ziraata dair bilimsel eserlerin Osmanlı'da yayılmasını sağlamak ve halkı bu hususta aydınlatmak olduğu bildirilmiştir. Yazıda ayrıca halkın dergiyi daha iyi anlaması ve daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması için fen dilinin sadeleştirileceği belirtilmiştir.⁹ Derginin dili sade ve yalındır. Yayımlanan yazıların öğretici bir üslupla halkın ilgi seviyesini artırmak amacıyla yazıldığı anlaşılmaktadır.

Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası'nın Türkiye kütüphanelerinde¹⁰ 4. ile 7-22. senelerine ait nüshaları mevcuttur. Dördüncü senesinin ilk sayısı 1886 senesinde yayımlanmıştır. Eldeki nüshaların dördüncü sene ibaresi taşımasına bağlı olarak derginin dört sene önce 1882 senesinde yayımlandığı söylenebilir. Derginin müdürü ve başyazarı Salih Münir'dir. Devlet tarafından yayımlanan dergi ayda bir otuz iki sayfa yayımlanmıştır. Dergiye abone olmak isteyenler taşrada ise Nafia Mühendisleri ile Ziraat Müfettişlerine müracaat etmeleri istenmiştir. Dergi yedinci senesinden itibaren on beş günde bir yayımlanmaya başlamış, 360 sayı yayımlandıktan sonra kapanmıştır.¹⁰ Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası'nın yedinci senesine ait ilk sayısında derginin yayın politikası ve içeriği tüm nafia ve ziraat teşebbüs ve icraatlarını kamuoyuna bildirmek ve Nafia Nezareti'nin hazırlamış olduğu raporlar ile ziraat, inşaat ve nafia teşebbüslerini ve fenni malumatları okuyucuya aktarmak olarak belirtilmiştir.¹¹

Osmanlı'da yayımlanan diğer bir ziraat dergisi 1894 senesinde Coşkunoğlu Yosfaki tarafından çıkartılan Osmanlı Terakki-i Ziraat dergisidir. Ayda iki kere on altı sayfa çıkan dergi yirmi dört sayı olarak Türkçe ve Rumca yayımlandıktan sonra 1895 senesinde kapanmıştır. Osmanlı Terakki-i Ziraat'ın ilk sayısındaki 'Gazetemizin Mesleği Hakkında Birkaç Söz' başlıklı giriş yazısında, derginin yayın politikasının Osmanlı'da ziraatın gelişmesine katkı vermek olduğu vurgulanmıştır. Dergi, ziraate ait teorik bilgileri pratik deneyimlerle aktararak çiftçilere hayvan yetiştirilmesi, fenni baytarlık, peynircilik, bahçıvanlık, ipek böcekçiliği, ağaç yetiştirmek, ziraat usulleri, filoksera hastalığıyla mücadele etmek, ispiro imali, ziraate ait sağlık bilgileri ve Amerika asma çubuklarına dair bilgi vereceğini açıklamıştır.¹²

Osmanlı'da yayımlanan önemli bir ziraat dergisi olan Resimli Ziraat Gazetesi ise 14 Mart 1905 senesinde çıkmıştır. Her hafta perşembe günü on iki sayfa olmak üzere kırk altı sayı yayımlanan dergi yayımına 13 Mart 1906 senesinde son vermiştir.¹⁴ Resimli Ziraat Gazetesi'nin imtiyaz sahibi Kitapçı Karabet olmasına karşın dergiyi Halkalı Ziraat Mektebi mezunu Kalfayan Efendi yönetmiştir.¹³ Resimli Ziraat Gazetesi'nin ilk sayısında 'Gazetemizin Mesleği' başlıklı yazıyla derginin yayın politikası üretim sürecinde fenni ziraat bilgisi eksik olanlara gerekli bilgiyi ve yolu göstermek olarak belirtilmiştir. Dergi, ipekçilik, sütçülük, arıcılık, nişastacılık, şekercilik, bağcılık, sebze ve meyve konserveleri imali gibi zirai sanayi şubelerinin terakkisi edilmesini de kendisine vazife ettiğini giriş yazısında belirtmiştir. Ayrıca, memleketin servetinin artmasına yardımcı olacak iktisadi hususlar hakkında malumat vereceğini de vurgulamıştır.¹⁴ Resimli Ziraat Gazetesi'nin bazı sayılarında zirai konular resimlerle açıklamaya çalışılmıştır.

6 Mayıs 1907 yılında İzmir'de yayımlanan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi birkaç defa yayıma ara vermesine karşın 204 sayı çıkmıştır. Derginin 1-178. sayıları haftalık, 179-199. sayıları ise on beş günde bir on altı sayfa çıkmıştır. Dergi, yayın politikasını 'Vatanın umran ve servetine milleti refah ve saadetine çalışan resimli ziraat ve ticaret fenni gazete' olarak açıklamıştır.¹⁷ İmtiyaz sahibi ve başyazarı Halkalı Ziraat Mektebi mezunu Salih Zeki'dir.¹⁵ Ticaret muharriri Salim Mizrahi ve Mehmet Sırrı, sorumlu müdür ve ziraat muharriri Şaban Hami, baytar muharriri Ahmet Sufi'dir. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin ilk sayısındaki 'Mesleğimiz' başlıklı yazıda Osmanlı'nın bir ziraat ve ticaret memleketi olduğu belirtilerek derginin yayın politikası, memleketin ziraat ve ticaretinin terakki etmesine çalışmak olarak açıklanmıştır. Derginin amacı ise ziraatın terakki etmesi için zirai bilgileri öğretecek, bu hususta ilgisine bilgi verecek ve yeni yeni keşiflerden haberdar etmek olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca dergiyi herkesin kolaylıkla okuyup anlayabilmesi için mümkün mertebe sade ve açık bir lisanla yazmayı ilke edineceklerini ifade edilmiştir.¹⁶ 1907'de İzmir'de yayımlanmaya başlayan 1908'de II. Meşrutiyet devrimiyle derginin yönetim merkezini İstanbul'a taşıyan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi kayıtsız şartsız liberalizmi reddetmiş ılımlı bir himaye politikasının uygulanmasını savunmuştur.²⁰

⁸ "İftitah-ı Kelam ve Tahdis-i Nimet", Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları, S:1, 16 Cemaziyevvel 1302, 5 Şubat 1886, s.2-4 10 Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası'nın sayıları Belediye, Hakkı Tarık Us, Millet, Tercüman Gazetesi Kütüphanelerinde mevcuttur. Hasan Duman, İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Katalogu 1828-1928, İstanbul, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1986, s. 438.

¹⁰ Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Dördüncü Sene; Sayı:1, 1 Mart 1303, 13 Mart 1887, s. Kapak İç Sayfa.

¹¹ Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Yedinci Sene, Sayı:1, 1 Muharrem 1309, 7 Ağustos 1891, s.1-3.

¹² "Gazetemizin Mesleği Hakkında Birkaç Söz", Osmanlı Terakki-i Ziraat, Sayı:1, 1 Mart 1310, 13 Mart 1894, s.2-4 14 Kenan Demir, Resimli Ziraat Gazetesi ve Dizini, Müteferrika, Sayı:45, Yaz 2014, s. 201-214.

¹³ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XII.

¹⁴ "Gazetemizin Mesleği", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Mart 1321, 14 Mart 1905, s.8-10. 17 Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı:1, 23 Nisan 1323, 6 Mayıs 1907, s.1.

¹⁵ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e s.XII.

¹⁶ "Mesleğimiz", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:1, 23 Rebiülevvel 1323, 6 Mayıs 1907, s.2-5. 20 Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Döneminde İktisadi Düşünce", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:3, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s.636.

Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası ise Orman, Maadin ve Ziraat Nezareti tarafından 13 Haziran 1908-13 Kasım 1911 tarihlerinde on altı sayı çıkmıştır. Dergi, Orman, Maadin ve Ziraat Nezareti'nin kaldırılıp yerine Ticaret ve Ziraat Nezareti'nin kurulmasıyla yayınına Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası ismiyle sürdürmüştür. Derginin birinci senesi üç ayda bir; beşinci sayıdan itibaren ayda bir 124 sayfa yayımlanmıştır. Sayfa düzeni tek sütundan oluşmuştur. Mecmuanın imtiyazı Orman, Maadin ve Ziraat Nezareti'ne aittir.¹⁷ Dergi, yayın politikasını 'Orman, maden, ziraat, baytar umuruna müteallik kavanin, nizam, talimat ve memurlara vazife ve muamelede yardımcı olmak' olarak açıklamıştır. Bu politika doğrultusunda derginin sayfalarında orman memurlarının görevleri, ormanların muhafaza edilmesi, kereste ticareti ve piyasası, mahrukat meselesi, Zonguldak kömür madenleri, maden ve taş ocakları ruhsatnamesi, baytar memurlarının vazifeleri, hayvan hastalıkları ve tedavileri, ziraat üretimi, bağcılık, filoksera, sancak ve vilayetlerin ziraat raporları, ziraat alet ve makineleri, İzmir üzüm ihracatı vb. konularda makaleler yer almıştır.

İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Ziraat Osmaniyeli Cemiyeti'nin yayın organı olarak 7 Haziran 1909-10 Mart 1910 tarihlerinde on altı sayfa olarak otuz üç sayı yayımlanmıştır. İkramiyeli Ziraat Gazetesi'nin imtiyaz sahibi, sorumlu müdürü ve başyazarı Yusuf Siddik'tir.¹⁸ Dergi, on beş günde bir üç bin adet ziraat dersleri risalesini çiftçilere bedava dağıtmıştır.¹⁹⁻²⁰ İkramiyeli Ziraat Gazetesi'nin ikinci dönemdeki ilk sayısında 'Gazetemizin Mesleği Hakkında Bir İki Söz' başlıklı giriş yazısında dergiye göre, Osmanlı'da ziraatin ıslahının gerekli olduğuna herkes hem fikir olmuş, bu hususta gerekli teşebbüslerin atılması arzulanmıştır. Derginin amacı ülkede icra edilecek ziraatın modern fen usulü ve aletiyle yapılmasını temin etmesini sağlayarak çiftçilerin bu gibi noktalarda bilgilendirilmesine çalışmak olduğu belirtilmiştir.²¹

Resimli Çiftçi, 12 Nisan 1909'da Osmanlı Ziraat Cemiyeti'nin yayın organı olarak her pazartesi günü on altı sayfa yayımlanacağını duyurularak çıkmasına karşın sadece bir sayı yayımlanmıştır.²⁵ Sayfa düzeni iki sütundan oluşmuştur. İmtiyaz sahibi Halkalı Ziraat Mektebi'nde müdürlük yapmış olan Turşucuzade Ahmet Muhtar'dır.²² Resimli Çiftçi'nin ilk sayısında 'Bir Ziraat Gazetesinin Vazifesi' başlıklı giriş yazısında mecmuanın yayın politikasının çiftçilerin son dönemde gerçekleştirilen fenni icatlar ve tecrübelerden istifade etmesini sağlamak olduğu açıklanmıştır. Dergi, ziraat ilmine göre toprakları işlemek, tohumları temizlemek, her türlü çiftlik işlerinde ilmi iktisad kanunlarına riayet etmek gibi tedbirleri okurlarına aktaracağını ifade etmiştir. Derginin başyazarı Hüseyin Kazım Resimli Çiftçi'nin, memleketin zirai ihtiyaçlarını ve Osmanlı'yı geri bıraktıran fenalıkları irdeleyerek Osmanlı toplumunun iktisaden ilerlemesine çalışmasına yardımcı olacağını belirtmiştir.²³

Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası, Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından 13 Nisan 1912 tarihinde Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası'nın kapanmasından sonra Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası'nın devamı olarak yayımlanmıştır. 17. sayıdan itibaren ise ayda bir 150-200 sayfa aralıklarla Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası olarak çıkmış, 30 Haziran 1918 tarihinde 88. sayının yayımlanmasından sonra dergi kapanmıştır. Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından çıkarılan dergi halka ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası isminden anlaşıldığı gibi ticari ve zirai konulu yazıların yayımlandığı bir dergidir. Sayfa sütunlarında orman, madencilik, maden nizamnameleri, ziraat ve sanayi eğitimleri, kurulan ticaret şirketlerin nizamnameleri, fabrika ruhsatnameleri, ticaret ve ziraat vb. konular yer almıştır. Dergi sütunlarının önemli bir bölümünü Ticaret ve Ziraat Nezaretin hazırlamış olduğu zirai raporlar oluşturmuştur. Ziraat müfettişlerince hazırlanmış olan bu raporlar hazırlanan bölgenin zirai yapısı hakkında zengin bilgiler ihtiva etmektedir. Örneğin Zor sancağı, Çatalca sancağı, Amasya sancağı, Canik sancağı ve Urfa sancağı vb. bölgelerin ziraatı hakkında bilgiler aktarılmıştır.

Toprak, Mart 1913-14 Haziran 1914 tarihleri arasında yirmi bir sayı yayımlanmıştır. On beş günde bir on altı sayfa çıkmıştır. Derginin müdürü Ahmet Akif Bey, sorumlu müdürü Edhem Nejat, başyazarı ise A. Ferid'dir.²⁴ Toprak'ın ilk sayısında yayımlanan 'Toprak'ın Sözleri' başlıklı giriş yazısında derginin yayın politikası hakkında şu bilgiler verilmiştir. Derginin ana amacı çiftçilere mesleklerinin önemini anlatarak onların toprak ve ziraattaki icraatlarını şevkle yapmalarını sağlamaktır. Dergiye göre, Osmanlı bir ziraat memleketi olmasına karşın günlük gazetelerde ziraat hakkında birkaç sütunluk yazı bile bulunmamış, bugüne kadar çiftçileri mesleklerine sevdirecek onları ziraate teşvik edecek herhangi bir yayım yapılmamıştır. Toprak'ın yayımlanma amacı görülen bu eksiklikleri tamamlamaktır. Toprak, çiftçilerin mesleki ihtiyaçlarını gidermek ve onlara yardımcı olmak amacıyla neşredilmiştir.²⁵

¹⁷ Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, Sayı:1, 31 Mayıs 1324, 13 Haziran 1908,s.Kapak İç Sayfa.

¹⁸ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e., s.XII.

¹⁹ Gazetemizin Mesleği Hakkında Bir İki Söz, İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Sayı:1-23, 23 Kanunievvel 1325, 5 Ocak

²⁰, s.1

²¹ Gazetemizin Mesleği Hakkında Bir İki Söz, İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Sayı:1-23, s.1. 25 Resimli Çiftçi, S:1, 30 Mart 1325, 12

Nisan 1909, s.1.

²² Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XII.

²³ Hüseyin Kazım, "Bir Ziraat Gazetesinin Vazifesi", Resimli Çiftçi, Sayı:1, 30 Mart 1325, 12 Nisan 1909, s.7-8.

²⁴ Toprak, Sayı:1, Mart 1329, Mart 1913. s. Kapak Sayfası.

²⁵ "Toprak'ın Sözleri", Toprak, Sayı:1, 1 Mart 1329, 14 Mart1913, s.1-3

Ekinci, 24 Nisan 1913-18 Nisan 1914 seneleri arasında on beş günde bir sekiz sayfa olarak on beş sayı yayımlanmıştır. Derginin sahipleri Hüseyin ve Kasım Beyler, müdürü Dündar Alp, sorumlu müdürü ise Süleyman Tevfik'tir. Ekinci, yayın politikasını 'Fen ve ziraatın faidesine çalışır mecmua' olarak açıklamıştır.²⁶ Ekinci'nin ilk sayısında yayımlanan 'İlk Söz: Men Sebat ve Nebat' başlıklı giriş yazısında dergi yayım politikasını çiftçilere ekip biçmeği öğretmek ve servet ve refahın ancak ekincilikten elde edileceğini bildirmek olarak açıklamıştır. Ekinci, memleketin kalkınmasının tek çaresinin çiftçilik olduğunu vurgulamıştır. Ekinci başlıca amacını vatandaşlara ziraat hususunda her türlü bilgiyi vermek ve ziraatın çeşitli şubeleri hususunda halkı aydınlatmak olarak ifade etmiştir.²⁷ Zirai konuların tartışıldığı Ekinci'nin sütunlarında çiftçi konuşması başlığıyla çiftçi sorunları irdelenmiş, ziraatçının neler yapması gerektiği hakkında çiftçiler bilgilendirilmiştir. Dergide, ziraat cemiyetleri, ziraat sigortaları, ziraatın gelişmesi için neler yapılması gerektiği, ziraatte tecrübenin ehemmiyeti vb. konularda makaleler yer almıştır.

Felahat, 28 Mart 1913-Şubat 1919 tarihleri arasında on beş günde bir altmış yedi sayı çıkmıştır. 44. sayıdan itibaren ise dergi aylık olarak yayımlanmıştır. Derginin sayfa sayısı on altıdır. Tüm sayılarında imtiyaz sahibi ve başyazarı Sebuhan Stepanyan²⁸, sorumlu müdürü ise Ahmet Talat ve Lemon'dur.²⁹ Felahat Mecmuası'nın ilk sayısında 'İfade-i Mahsus: İki Söz' başlıklı giriş yazısında Felahat'ın çıkarılış amacı belirtilmiştir. Dergiye göre, Osmanlı'da araziler modern ziraat usulü ile işletilmelidir. Ziraatte ilerlemenin yolu fenni ziraat usullerini benimsemektir. Dergi bu doğrultuda Osmanlı'da fenni ziraat usulünün yaygınlaşması amacını kendisine ilke edinmiştir. Mecmua, kullanacağı dilin fenni terimlerden azade olacağını ve makalelerin halkın anlayacağı bir şekilde sade Türkçe ile yazılacağını vurgulamıştır. Derginin ana gayesi ise ziraatın tüm şubelerinden bahsetmek olarak açıklanmıştır.³⁰

Çiftçiler Derneği Mecmuası Osmanlı Çiftçiler Derneği tarafından 11 Eylül 1917- Mayıs 1919 tarihleri arasında yirmi dokuz sayı yayımlanmıştır. Dergi ayda bir on altı sayfa olarak çıkmıştır. Mecmuayı köylülerin okuyup anlaması için yazılar sade ve köylülerin kullandığı dil ile yazılmıştır.³¹ Derginin sorumlu müdürü Hamdullah Suphi ve Yunus Nadi'dir. Çiftçiler Derneği Mecmuası'nın ilk sayısında yayımlanan 'Çiftçiler Mecmuası'nın Tutacağı Meslek ve Yolları' başlıklı giriş yazısında mecmuanın amacı çiftçilerin zenginleşmesini sağlayacak bilgileri aktarmak olduğu vurgulanmıştır.³² Bu amaca ulaşmak için derginin tutacağı yollar sırası ile şu şekilde açıklanmıştır:

1. Mecmuayı çiftçilere bedava dağıtmak ve onların mecmuayı köy imamı ve hocaları vasıtasıyla anlamalarını sağlamak,
2. Çiftçilerin yeni çıkan sapan ve diğer aletleri kullanmalarını öğretmek,
3. Çiftçilerin tohum ve ziraat aletlerini ucuz elde etmelerini sağlamak,
4. Çiftçilerin fazla üretim elde etmelerini sağlamak için onlara yeni fenni ziraat usullerini öğretmek,
5. Çiftçileri murabahacılar ve faizcilerden korunma yollarını göstermek,
6. Çiftçilerin elde ettiği mahsulü iyi bir fiyatla satma yollarında yardımcı olmak,
7. Çiftçilerin kazançlarını israf etmelerini önlemek ve onlara tasarruf düşüncesini aşılacak,
8. Çiftçilerin çocuklarını iyi bir üretici hale getirmek için onlara her türlü sanatkâr bilgileri vermek,
9. Köylüleri hastalıktan korumaları için onlara gerekli sağlık bilgileri aktarmak,
10. Çiftçilerin sahip oldukları hayvanları hastalıktan korumak için onlara baytarlık hakkında gerekli bilgileri öğretmek,
11. Çiftçilere sebze ve meyve hususunda gerekli bilgileri vererek bunlardan istifa etmesini sağlamak,
12. Çiftçileri dış rekabetten korumak için gerekli himayeci adımların atılması hususunda Meclisi-i Mebusan ve hükümet nezdinde faaliyette bulunmak,
13. Çiftçilerin ahlaklarını artıracak ve onları namuslu insanlar haline getirecek yayınlar yapmak,
14. Çiftçilerin zamandan tasarruf etmelerini sağlayacak yayımlar yapmak,
15. Çiftçilerin sağlık konularında haberdar olmaları için sağlıklı yaşam usullerini aktarmak,
16. Çiftçilerin sahip oldukları alet ve edevatlarının nasıl tamir edebileceklerini öğretmek,
17. Çiftçilere gerekli kanun ve nizamların neler olduğunu öğretmek haklarını neler olduğunu bildirmek,
18. Çiftçilerin zirai hususlarda cevap bulamadığı hususları derneğe bildirmeleri takdirde onların sorularına mecmuada cevap vermektir.³⁷

²⁶ Ekinci, Sayı:1, 11 Nisan 1329, 24 Nisan 1913, s.Kapak Dış ve İç Sayfa.

²⁷ "İlk Söz: Men Sebat ve Nebat", Ekinci, Sayı:1, 11 Nisan 1329, 24 Nisan 1913, s.1-2.

²⁸ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XII.

²⁹ Felahat, Sayı:1, 15 Mart 1329, 28 Mart 1913, s.1; Sayı:5, 15 Mayıs 1329, 28 Mayıs 1913, s.1; Sayı:41-42, 15 Mart 1333-1917, s.1.

³⁰ "İfade-i Mahsus: İki Söz", Felahat, Sayı:1, 15 Mart 1329, 28 Mart 1913, s.1-3.

³¹ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XII.

³² Hamdullah Emin, "Çiftçiler Mecmuası'nın Tutacağı Meslek ve Yolları", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Yıl:1, Sayı:1, 11 Eylül 1333-1917, s. 2. 37 Hamdullah Emin, "Çiftçiler Mecmuası'nın Tutacağı Meslek ve Yolları", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Yıl:1, Sayı:1, 11 Eylül 1333-1917, s. 2-4.

Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi Mecmuası³³, Halkalı Ziraat Mektebi hocaları tarafından Nisan 1917-Temmuz 1918 tarihleri arasında üç ayda bir seksen dört sayfa olarak yedi sayı yayımlanmıştır.³⁴ Derginin her kapak sayfasında ziraatı simgeleyen asma yaprağı, kelebek, başak ve orak gibi şekillere yer verilmiştir.³⁵ Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi Mecmuası'nın ilk sayısında yayımlanan 'Mesleğimiz' başlıklı giriş yazısında mecmuanın yayın politikası yedi maddede açıklanmıştır. 1. Mektebe bağlı numune çiftliğindeki tecrübe tarlalarında icra edilen ziraat ile bunlardan elde edilen sonuç hakkında malumat aktarmak. 2. Mektepteki bitki hastalıkları hususundaki kimya laboratuvarlarına Osmanlı'nın çeşitli bölgelerinden gönderilen tohum numunelerini tetkik etmek, bunlardan elde edilen sonuçları, hastalıkların sebep olacak zararları ve bu tohumların ıslah usullerini okuyucuya aktarmak. 3. Modern ziraat alet ve edevatların hangilerinin Osmanlı'da tatbik edileceğini ve bunların hangilerin kullanılması gerektiğini belirtmek 4. Hayvanların daha iyi cinslere ıslah edilmelerini sağlayıcı bilgileri aktarmak. 5. Çeşitli ziraat şubeleri ve endüstriyel tarıma dair gerekli bilgileri ve tecrübeleri vermek. 6. Günlük, aylık ve senelik hava raporlarını vererek çiftçilerin iklim olumsuzluklarından etkilenmesini önlemek. 7. Memleketin alakadar oldukları iktisadi ve zirai konuları hakkında çözümler üretmek.³⁶

Bağçevan, Haziran 1918-Mayıs 1919 tarihlerinde on iki sayı yayımlanmıştır. Ayda bir defa yayımlanan Bağçevan'ın sayfa sayısı yirmi olup imtiyaz sahibi Lütfi Arif, sorumlu müdürü Cevad Rüşdü'dür.³⁷ Bağçevan'ın ilk sayısında 'Bağçevan Niçin Çıktı' başlıklı yazıda, Bağçevan'ın çıkış amacı Osmanlı'da ziraat dergilerinin yok denebilecek kadar az olması, basında ziraata ait yazıların veya sebze yetiştirilmesinde halka verilecek ameli tavsiyelerin günlük gazetelerde kabul görmemesi ve harbin zorlamasıyla İstanbul halkında uyanan bahçe merakına yardımcı olmak amacıyla çiftçilere fenni ve ameli bir rehber vücuda getirmek olduğu belirtilmiştir. Bağçevanlığın çeşitli şubeleri hakkında malumat vermek, ecnebi isimlerle adlandırılan nebatat ve çiçek isimlerini Türkçeleştirmek ve fenni tecrübeleri halka bildirmek derginin bir diğer amacını oluşturmuştur. Dergi, Osmanlı'da bağçevanlık teşkilatı gibi önemli gayeleri takip ederek çiftçilik, sebzeçilik, meyvecilik, bahçenin seçimi ve düzenlenmesi gibi konularda çiftçileri aydınlatmak ve bitki hastalıkları hakkında en kolay ameli yöntemleri göstermek gibi konularda çiftçilere yardımcı olacağını belirtmiştir.³⁸

Bağçevan dergisi isminin dar bir manayı ifade ettiği için Bağçevan yayımını Ziraat Hayatı ismiyle devam ettirmiştir.³⁹ Mecmuanın ilk senesi Bağçevan adıyla yayımlanmıştır. Ziraat Hayatı,

1 Mayıs 1919-1 Haziran 1919 seneleri arasında on beş günde bir üç sayı yayımlanmıştır. Derginin imtiyaz sahibi olan Cevat Rüşdü Bey, bu senelerde teşekkül edilen Ziraat Cemiyeti'nin çıkartacağı derginin imtiyazını aldığından Ziraat Hayatı'nı Yeni Ziraat Gazetesi'ne dönüştürdüğü için dergi kapanmıştır.⁴⁰ On beş günde bir üç sayı çıkan dergi on altı sayfadır. İmtiyaz sahipleri Cevat Rüşdü ile Lütfi Arif, sorumlu müdür Âşık Naili'dir. Ziraat Hayatı, yayın politikasını 'Ziraatın terakkisine çalışır mecmua' olarak belirtmiştir.⁴¹ Ziraat Hayatı, zirai konuların tartışıldığı bir ziraat dergisidir. Sayfa sütunlarında eski ve yeni ziraat hayatı, çekirge meselesi, zirai kabiliyet, bağcılık, tavukçuluk, eski Osmanlılarda ziraat hayatı, İzmir bölgesinin zirai hayatı ve içtimaiyesi gibi konular yer almıştır. Ziraat Hayatı, abonelerine ucuzca ziraat kitabı göndermiş ve ziraata ait kartpostallar ve tablolar hediye etmiştir.⁴²

Ziraat Cemiyeti tarafından çıkarttırılan Yeni Ziraat Gazetesi 1 Mayıs 1920-1 Haziran 1924 tarihleri arasında elli sayı yayımlanmıştır. Ayda bir defa on altı sayfa çıkmıştır. Derginin sorumlu müdürü Cevat Rüşdü ve Ahmet Tevfik'tir. Yeni Ziraat Gazetesi'nin ilk sayısında 'Mesleğimiz' başlıklı giriş yazısında mecmuanın amacının ziraatın terakki etmesi olarak açıklamıştır. Derginin başlıca amacı memleketin ziraatını terakki ve ilerlemesini sağlamaktır. Dergi, giriş yazısında çiftçiler arasında kuvvetli bir dayanışma sağlayarak, ziraatın terakkisine ait ilmi, fenni ve iktisadi her türlü faydalı tedbirleri aktaracağını belirtmiştir. Bu doğrultuda sayfa sütunlarında gerek nazari gerek ameli bir surette zirai konuları vererek ve üretici ile tüketiciler arasında irtibatı sağlayacağını vurgulamıştır.⁴³

ZİRAAT DERGİLERİNDE İŞLENEN KONULAR

Çalışmada incelenen dergilerde ne gibi konuların tartışıldığı da belirtilmek istenmiştir. Ziraatla alakalı yayımlanan yazıların ortak özelliği çiftçilere modern ziraat yöntemini öğretmek ve çiftçilerin bu usulü modern ziraat alet ve araçlarla uygulamasını gerçekleştirmesini sağlamaktır. Osmanlı'da ziraatın gelişmesi için halka modern fennî usulleri öğretmek, onlara modern ziraat teknik ve araçları tanıtmak dergilerin ana hedefi olmuştur.⁴⁴ Yayımlanan yazılarda

³³ Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası hakkında geniş bilgi için Bkz., Sevtap Kadioğlu "Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi Mecmuası Üzerine Bir İnceleme", Osmanlı Bilimi Araştırmaları, C.4, S:1, 2002, ss. 99-118.

³⁴ Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası, Sayı:1, Nisan 1333-1917, s. Kapak Sayfası.

³⁵ Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası, Sayı:1, Nisan 1333-1917, s. Kapak Sayfası.

³⁶ "Mesleğimiz", Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası, Sayı:1, Nisan 1333-1917, s.1.

³⁷ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XIII.

³⁸ Lütfi Arif-Cevat Rüşdü, "Bağçevan Niçin Çıktı", Bağçevan, Sayı:1, 1 Haziran 1334-1918, s.1-2.

³⁹ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XIII.

⁴⁰ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, a.g.e, s.XIII.

⁴¹ Ziraat Hayatı, Sayı:1, 1 Mayıs 1335-1919, s.Kapak Sayfası.

⁴² Bağçevan, S:12, Mayıs 1335 s. Kapak sayfası.

⁴³ Cevat Rüşdü, "Mesleğimiz", Yeni Ziraat Gazetesi, S:1, 1 Mayıs 1336-1920, s.1-3.

⁴⁴ M. Nuri, "Fen Ziraatı Vasıta-ı Servettir", Vasıta-ı Servet, İkinci Dönem, Sayı:1, 1 Şubat 1303, 13 Şubat 1888, s.2-4; S., T.,

ortak olarak ziraatın gelişmesinde yolların önemli olduğu belirtilmiş⁴⁵, bu konuda devletin rol alması gerektiği vurgulanmıştır. Yolların açılmasıyla ziraatın pazar için gerçekleşeceğinden halkın tarım işlerine rağbetinin artacağı belirtilmiştir.⁴⁶ Halkın ziraat bilgi seviyesini artırmak ve onlara modern ziraat usulleri öğretmek için devletin bu hususta teşebbüslerde bulunduğu belirtilmiş ama bu adımların yeterli olmadığı vurgulanmıştır.⁴⁷ Devletin bu konuda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ziraat eğitim kurumları ile numune çiftliklerini tesis etmesi gerektiği ifade edilmiş, bunlar yapıldığı takdirde halkın ziraatını daha iyi gerçekleştireceği anlatılmıştır.⁴⁸

Ziraatın önemli bir diğer sorunu olan sermaye meselesinde de dergilerde birçok yazı yayımlanmış, çiftçilerin sermaye sıkıntılarını çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Çiftçilerin süregelen sorunu olan sermaye sıkıntısını gidermek için borç aldıkları murabahacıların ziraata olumsuz tesirleri olduğu belirtilerek devletin çiftçileri, bu kişilerin ellerinden kurtarması için gerekli çözümleri getirmesi istenmiştir.⁴⁹ Çiftçilerin mevcut sermayelerini lüzumsuz harcamalarla tükettikleri hususu makalelerde sürekli işlenmiş, bu doğrultuda halka tasarruf düşüncesi aşılanmaya çalışılmıştır.⁵⁰ Ziraatın gelişmesiyle ilgili olarak yayım organlarında sıklıkla vurgulanan diğer bir husus çiftçilerden alınan yüksek oranlı vergilerdir. Makalelerde, çiftçilerin tüm kazançlarının vergilerle alındığını, kazancı elinden alınan çiftçilerin heveslerinin kırıldığını bunun sonucunda çiftçilerin ziraat teşebbüslerini daha çok tüketimlerini karşılamak amacıyla gerçekleştirdiklerini dile getirmiştir. Çiftçilerin asayiş sorunu da dergilerde tartışılmış, devletin çiftçilerin güvenliğini sağlaması gerektiği ifade edilmiş, bu hususta çiftçilerin ziraatlarını geliştirmeleri için kendilerini güvende hissetmeleri gerektiği dile getirilmiştir.⁵¹ Dergilerde, devletin vilayetlerdeki çiftçileri aydınlatmak ve onlara ziraat işlerinde yardımcı olacak ziraat uzmanlarını istihdam ederek bunları ilgili vilayetlere göndermesi gerektiği vurgulanmıştır. Dergilere göre, ziraat uzmanları sayesinde çiftçilerin ziraat teşebbüslerindeki verimi artacak ve halkın bilmediği veya uygulamadığı diğer ziraat şubeleri hakkında bilgi sahibi olmalarına sağlanacaktır.⁵²

Dergilerde ziraatla ilgili tartışmaların yaşandığı diğer bir konu, çiftçilerin tüm ziraat kollarında teşebbüste bulunmalarını sağlamak olmuştur. Çiftçilerin süreç içerisinde tek bir ziraat şubesinde uzmanlaştığı belirtilmiş ve bu alışkanlıklarından kurtulmaları istenmiştir. Ayrıca tahıl ürünlerini ekmekten başka endüstriyel tarım ürünlerini de ekip biçmeleri gerektiği anlatılmıştır.⁵³ Bu hususta önemli endüstriyel tarım ürünleri olan pamuk, tütün, şeker pancarı ve diğer ürünleri ekip biçmeleri ve halkı bu sektörlere teşvik etmek için bu ürünlerin ekimi hususunda ayrıntılı birçok yazı yayımlanmıştır.⁵⁴ Önemli ziraat şubeleri olan bağcılık, ipek böcekçiliği, arıcılık ve meyvecilik alanında çiftçilerin yaşadıkları sorunlara çözümler getirmek amacıyla dergilerde önemli yayımlar yapılmıştır.⁵⁵ Çiftçilerin bu sektörlere rağbet etmediklerini belirten yayım organları, bu ziraat kollarının sıklıkla yaşadığı bitki ve hayvan hastalıkları hususunda bilgilendirici birçok yazı yayımlamışlardır.⁵⁶

⁴⁵ "Çiftçi Konuşması", İkinci, Sayı:1, 11 Nisan 1329, 34 Nisan 1913, s.4; Süleyman Kadızade Rifat, "Anadolu Ahalisine Hitab", İkinci, Sayı:3, 9 Mayıs 1329, 22 Mayıs 1913, s.17; "Ziraat Nedir", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:1, 23 Nisan 1323, 6 Mayıs 1907, s.5-8;

⁴⁶ Mehmet Said, Fevaid-i Tarik 1-2, Mecmuu-i Fünun, Sayı:5, Cemaziyevvel 1279, Ekim 1862, s.186-196; Sayı:6, Cemaziyela-hir 1279, Kasım 1862, s.232-238

⁴⁷ A. Barzılay, "Vesait-i Nakliye Terakki-i Ziraatın Lazımı Gayri Mefarikidir", Felahat, Sayı:4, 1 Mayıs 1329, 14 Mayıs 1913, s.55-57; İsmail Suphi, "Terakkiyat-ı Ziraiye-Vesait-i Nakliyenin Tesirati-Memleketimizde Meyve, Sebze, Çiçek İhracatı-Turfandacılık", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, 3 Şubat 1323, 16 Şubat 1908, s.583-585.

⁴⁸ "Memalik Mahruse Şahanede İcraat-ı Ziraiye", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Mart 1321, 14 Mart 1905, s.1-2; "Ziraat Nazırı Beyefendi ile Ser Muharririmizin Konuşması", Toprak, Sayı:6, 23 Mayıs 1329, 5 Haziran 1913, s.97.

⁴⁹ M. L., "Ziraat Duyguları", Toprak, Sayı:14, 1 Teşrinisani 1329, 14 Kasım 1913, s.227-231; "Ziraatın Terakki İçin Ne Yapmalı", İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Sayı:10, 7 Eylül 1325, 10 Eylül 1909, s.2-3;

⁵⁰ Muallim Fazıl, "Çiftçilerimizin Murabahacılarından Tahlisi", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:6, 1 Teşrinievvel 1336, 1 Ekim 1920, s.2-3. 55 Sebuhan Stepanyan, "Posta Tasarruf Sandıkları", Felahat, Sayı:5, 15 Mayıs 1329, 28 Mayıs 1913, s.65-68 56 Çiftçiler Derneği, "Asayiş ve Çiftçilerimiz", Çiftçiler Derneği Mecmuası, İkinci Sene, Sayı:11-12, 1 Eylül 1334-1918, s.353-354

⁵¹ Ziraat Mühendisi Fazıl, "Karailerimizin Düşüncükleri: Ziraat Mektepleri", Bağçevan, Sayı:10, Mart 1335, Mart 1919, s.236-238; Lütfi Arif, "Düşüncüklerimiz: Halkalı Mektebi", Bağçevan, Sayı:10, Mart 1335, Mart 1919, s.230-231

⁵² H. Tahsin, "Sanayi Ziraiye: Şeker", Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:4, 2 Nisan 1885, 21 Mart 1301, s. 172-176; Faik, "Pamuk Ziraatı", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:34, 20 Teşrinievvel 1321, 2 Kasım 1905, s.406-407; İhsan, "Bizde Nebat Sanayinin Ziraiyehi Ehemmiyet Verelim", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:29, 15 Nisan 1326, 28 Nisan 1910, s.460-462; İhsan, "Nebatat-ı Sanayinin Ehemmiyeti: Şeker Pancarı Ziraatı", Felahat, Sayı:49-50, 1 Temmuz 1333, 1 Temmuz 1917, s.706; "Tütün Ziraatı ve Reji Meselesi", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, İkinci Sene, Sayı:18, 31 Ağustos 1324, 13 Eylül 1908, s.274-276; Ethem Nejad, "Tütün Meselesi", Toprak, Sayı:7, 6 Haziran 1329, 19 Haziran 1913, s.124-126; "Memalik Osmaniyede Pamuk Ziraatı", Felahat, Sayı:30, 1 Haziran 1330, 14 Haziran 1914, s.465-467;

⁵³ "Para Kazanılacak Meyvelerin Yetiştirilmesi", Ziraat Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:1, 20 Teşrinievvel 1299, 1 Kasım 1883, s.2-3; Bekyan, "Bağ ve Bağcılığın Hakkında", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:12, 19 Mayıs 1321, 1 Haziran 1905, s.133-136; Kal-fayan, "Memalik Şahanede İpek Böcekçiliğinin Hali Hazırı ve Merakız Hariyemizde Tesis Olunan İpek Fabrikaları", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:2, 10 Mart 1321, 23 Mart 1905, s.17-19; "İpek Tohumu", Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Yedinci Sene, Sayı:22, 30 Mayıs 1308, 11 Haziran 1892, s.677-678; Lütfi Arif, "Meyvecilik: Yerli Meyvelerimizi İslah Edelim 1", Bağçevan, Sayı:1, 1 Haziran 1334, 1 Haziran 1918, s.4-5; Lütfi Arif, "Bağlara Arz Olan Hastalıklar, Çiftçiler Derneği Mecmuası, Birinci Sene, Sayı:9, 15 Haziran 1333-1917, s.131-132; M. Y., "Yeni Usulde Arıcılık Bir Aileyi Geçindirebilir", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:4, 1 Ağustos 1336-1920, s.4-6; Osman Şefik, "İpek Böcekçiliği", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Sayı:1, 11 Eylül 1332, 24 Eylül 1916, s.7-10.

⁵⁴ Mustafa Azmi, "Mebahis Elsevamdan: Filoksera", Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:1, 4 Şubat 1300, 16 Şubat 1885, s.31-34; "Nebatat Hastalıkları: Gülleme-Oidiume", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:5, 20 Mayıs 1323, 2 Haziran 1907, s.56-57;

Ziraatın önemli şubelerinden biri olan hayvancılık hususunda da dergilerde birçok yazı yayımlanmıştır. Bu yayımlarda halkın küçük ve büyük baş hayvancılığa önem vermediği dile getirilmiş, hayvancılığın hem nicelik hem nitelik açısından önemli sorunlarla karşılaştığı ifade edilmiştir.⁵⁴ Dergilerde, hayvan cinslerinin ıslah edilerek çoğaltılması ve hayvan hastalıklarının ortadan kaldırılması için hükümetin gerekli faaliyetleri göstermediği belirtilmiş, bu hususta devletin önemli çalışmalar yapması istenmiştir. Dergilerde hayvansal üretimi artırmak ve bu hususta çiftçileri bilgilendirmek amacıyla birçok yazı görülmüştür.⁵⁵ Ayrıca, hayvansal üretimi artırmak için kooperatif sistemi çözüm olarak gösterilmiştir.

Ziraat teşebbüslerini gerçekleştirecek iş gücü önemli sorunlardan biridir. Ziraat teşebbüslerini gerçekleştirmek için hayvancılık bir iş gücü kaynağı olarak görülmüş ve ziraat teşebbüslerinde önemli bir güç unsuru olmuştur. Süreç içerisinde Osmanlı'da hayvanların hem nicelik hem de nitelik açısından gerilemesi nedeniyle işgücü sorunu büyük bir sorun oluşturmuş, bu durumu çözmek amacıyla ziraatta makine gücünden faydalanmak gerektiği sürekli yazılıp çizilmiştir.⁵⁶ Dergilerde, Osmanlı'nın işgücü sorununun modern ziraat alet ve makinelerin⁵⁸ kullanılmasıyla çözümleneceği görüşü sürekli vurgulanmış, çiftçilerin bu aletleri kullanması yayımlanan yazıların ana fikrini oluşturmuştur. Ziraat üretimi artırmak için zirai aletlerin bir an önce değiştirilmesi gerektiği belirtilmiş, yeni aletlerin kullanılması ile maliyetlerin azalacağı ve açığı görülen iş gücü sorununun kendiliğinden çözüleceği vurgulanmıştır.^{57 58}

Osmanlı'da makineleşmenin önemi sürekli vurgulanmasına karşın öncelik tartışmaları bu sektörde de görülmüştür. Yapılan tartışmaların en önemli kısmı ise ziraatta önce makineleşmeye mi önem vermek, yoksa hayvanların niceliğini artırmak ve niteliğini geliştirmek mi olduğudur. Bu tartışmada bazı yazarlar, Osmanlı'nın makineleşmeden ziyade hayvanların nicel ve nitel olarak geliştirilmesi ve artırılması gerektiğini, Osmanlı'daki hayvanların nicel ve nitel olarak gelişmemiş olduğundan öncelikle hayvanların ıslah edilip çoğaltılmalarını istemişlerdir. Ayrıca hayvanların mevcut makineleri işletirecek güçte olmadığından bu makinelerin kullanımının hayvanların ıslah edilmeleri sayesinde olacağı belirtilerek öncelikle hayvanların ıslah edilmeleri istenmiştir.⁵⁹ Diğer bir kısım yazarlar ise Osmanlı'nın ihtiyacı olduğu makinelerin küçük makineler olduğunu savunmuşlardır. Mevcut hayvanların bu makineleri işlettirerek güç ve kapasitede olduğundan makineleşme açısından bir hayvansal güç sorunu olmadığını ifade etmişler, bu nedenle öncelikle makineleşmeye önem verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır⁶⁰

Dergilerde, bankaların tarımsal kredi hususunda önemli katkılar sağladığı vurgulanmış ve çiftçilerin bu konuda karşılaştıkları müşküllerin ancak bankalar sayesinde ortadan kaldırılacağı ifade edilmiştir. 1888 senesinde tarımsal kredi sorunu halletmek amacıyla kurulan Ziraat Bankası hususunda birçok yazı görülmüş, bu yazılarla Ziraat Bankasının tarımsal kredi sorunu çözeceği vurgulanmış ve Ziraat Bankasının ziraatta ne gibi katkıları olacağı dile getirilmiştir.^{61,62} 1908 senesinde yayımlanan dergilerde de tarımsal kredi hususunda Ziraat Bankasının faaliyetleri konusunda birçok yazı çıkmıştır. Bu yazılarda Ziraat Bankasının tarımsal kredi sorununa bir nebze katkısı olmasına karşın politikalarında başarılı olmadığı belirtilmiş ve Ziraat Bankası nizamnamesinin değiştirilerek bankanın işlevinin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁶³ Dönemin dergilerinde ziraatta kredi sorunu halletmek için köy bankalarının tesis edilmesi önerilmiş, bu bankalar sayesinde çiftçilerin sermaye sıkıntısının halledileceği ifade edilmiştir.⁶⁴

SONUÇ

1880 senelerinde ardı ardına birçok ziraat dergisi yayımlanmıştır. Ziraat dergilerinden Vasıta-ı Servet, Ziraat Gazetesi, Osmanlı Terakki-i Ziraat ve Resimli Ziraat Gazetesi özel şahıslar tarafından yayımlanmışlardır. Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası ile Ziraat ve Sınaat Tercüme-i Fünun Odaları ise devletin ilgili bakanlıkları tarafından çıkarılmıştır. Bu dergiler, iktisat sektörü olan ziraat hakkında halkın zirai bilgisini artırmak amacıyla yayın politikası gütmüşler ve ziraatın her şubesine yönelik ayrıntılı yazılar yayımlanmışlardır.

⁵⁴ M. Ali, "Usul-i İdare Mevaşi", Vasıta-ı Servet, İkinci Dönem, Sayı:1, 1 Şubat 1303, 13 Şubat 1888, s.5-8; Ekinci, "Hayvanat-ı Ehliyenin İslahı Elzemdir 1", İkinci, Sayı:8, 27 Temmuz 1329, 9 Ağustos 1913, s.57-58

⁵⁵ "Hayvanat", Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Temmuz 1297, 13 Temmuz 1881, s.7-9; İhsan, "Bizde Sütçülük Nasıl Terakki Edebilir", Felahat, Sayı:3, 15 Nisan 1329, 28 Nisan 1913, s.33-34; İhsan, "Müşterek Elmenfaa Süthane, Yağhane ve Peynirhane Şirketleri", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:24, 11 Mart 1326, 24 Mart 1910, s.369-372.

⁵⁶ Ziraat Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:5, 1 Eylül 1297, 13 Eylül 1881, s.67-68; Hasan Hulki, "Ziraat Aletleri: İyi Ziraat İyi Saban ve İyi Öküzle Başlar", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Sayı:9, 1 Temmuz 1334, 1 Temmuz 1918, s.323-325.

⁵⁷ "Ziraat Kısmı: Ziraat Makineleri", Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası, Üçüncü Sene, Sayı:5, Temmuz 1312, Temmuz 1896, s.153-155; "Edevat-ı Ziraiye Cedidenin Muhsenatı", Ziraat Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:10, 5 Mart 1300, 17 Mart 1884, s.75-78; Felahat, "Sanayi ve Ziraatte Makinelerin Ehemmiyeti", Felahat, Sayı:17, 15 Teşrinisani

⁵⁸, 28 Kasım 1913, s.262; "Ziraat Otomobilleri", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:2, 22 Mart 1325, 4 Nisan 1909, s.24-25.

⁵⁹ Muallim Fazıl, "Ziraat Makineleri ve Ziraatımız", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:22, 1 Şubat 1338- 1922, s.162-163; Mehmet Namık, "Ziraat Makineler", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:23, 1 Mart 1338-1922, s.185-186.

⁶⁰ M. Şükrü, "Avrupa Mektupları Ziraat Makineleri: Motorlu Pulluklar ve Traktörler", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:10, 1 Şubat 1337-1921, s. Arka Kapak İç ve Dış Sayfa.

⁶¹ "Ziraat Bankası", Vasıta-ı Servet, Birinci Dönem, Sayı:8, 26 Temmuz 1296, s.113-114; Mustafa Nail, "Ziraat Bankalarına Bir Nazar-ı İcmali", Ziraat ve Sınaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:2, 16 Cemaziyevvel

⁶², 3 Mart 1885, s.66-68

⁶³ "Ziraat Bankaları", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:4, 5 Nisan 1325, 18 Nisan 1909, s.4950; Toprak, "Nasil Zengin Oluyorlar", Toprak, Sayı:3, 15 Nisan 1329, 28 Nisan 1913, s.33-34.

⁶⁴ Ahmet Tefvik, "Türkiye Köy Bankaları: Ziraatımızın İnkışafına Doğru", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı: 29, 1 Eylül 1338-1922, s.65-

1907 senesinde İzmir'de yayımlanan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi ise Osmanlı'nın iktisat olarak gelişmesi için ziraat ve ticaretin önemli olduğunu belirtmiş ve bu hususta sütunlarında ülkenin ziraat ve ticareti hususunda her türlü konuya değinmiştir. Dergi, liberal iktisat düşüncesine eleştiriler getirmiş, bu sistemle Osmanlı'nın gelişemeyeceğini belirterek Osmanlı'da sınırlı şekilde himayeci bir dış politikasının olması gerektiğini dile getirmiştir.

1908 senesinden sonra ziraat, ticaret ve sanayi sektörleri hususunda birçok dergi görülmüştür. Ziraat sektöründe 1908 senesinden sonra birçok ziraat dergisi yayımlanmıştır. Bu dergilerden Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası ile Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası devlet tarafından yayımlanan dergilerdir. Bu dergilerde Anadolu ziraatının durumu hakkında ilgili yörenin ziraat müfettişleri tarafından yayımlanan zirai raporlar yayımlanmış ve bu raporlarla vilayetlerin zirai durumu hakkında okurlara ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bu dönemde kurulan ziraat cemiyetleri tarafından da birçok dergi yayımlanmış olup bu dergiler ise şunlardır: Resimli Çiftçi, Çiftçiler Derneği Mecmuası ve Yeni Ziraat Gazetesi'dir. Bu yıllarda özel şahıslar tarafından çıkarılan dergiler ise; İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Felahat, Toprak, Ekinci, Bağçevan, Ziraat Hayatı'dır. Ayrıca Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi tarafından yayımlanan Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası diğer ziraat dergisidir. Tüm bu ziraat dergilerin amacı Osmanlı'nın ziraat sektörünü kalkındırmak amacıyla çiftçilere modern ziraat teknikleri öğretmek ve her türlü ziraat şubesinden çiftçileri haberdar etmektir.

1880 senesinden 1923 senesine kadar dönemin dergilerinde incelenen ziraat yazıları değerlendirildiğinde kırk yıllık sürede ziraat sorunlarının hemen hemen aynı olduğu görülmüştür. Bu yazılardan anlaşıldığına göre bu süre içerisinde çiftçilerin sorunlarına kesin çözümler bulunamamış, devletin bu konuda gerçekleştirdiği teşebbüslerin yeterli olmadığı anlaşılmıştır. 1880'li senelerin dergilerinde tartışılan zirai sorunlar ile 1920'lerin tartışılan zirai sorunları aynı olmuş ve bu hususta halkın bilgilendirilmesi gerektiği hususu bu sürede sürekli belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

Bağçevan, Sayı:12, Mayıs 1335 ss. kapak sayfası.

Ekinci, Sayı:1, 11 Nisan 1329, 24 Nisan 1913, ss. kapak dış ve iç sayfa.

Felahat, Sayı:1, 15 Mart 1329, 28 Mart 1913, ss.1; Sayı:5, 15 Mayıs 1329, 28 Mayıs 1913, ss. 1; Sayı:41-42, 15 Mart 1333-1917, ss.1. Orman Maadin ve Ziraat Mecmuası, Üçüncü Sene: Sayı:5, Temmuz 1312, (Temmuz 1896), ss. kapak sayfa.

Orman ve Maadin ve Ziraat ve Baytar Mecmuası, Sayı:1, 31 Mayıs 1324, 13 Haziran 1908

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı:1, 23 Nisan 1323, 6 Mayıs 1907, ss. 1.

Resimli Çiftçi, Sayı:1, 30 Mart 1325, 12 Nisan 1909, ss. 1.

Toprak, Sayı:1, Mart 1329, Mart 1913. ss. kapak sayfası.

Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Dördüncü Sene; Sayı:1, 1 Mart 1303, 13 Mart 1887, ss. kapak iç sayfa.

Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Yedinci Sene, Sayı:1, 1 Muharrem 1309, 7 Ağustos 1891, ss. 1-3.

Vasıta-ı Servet, Sayı:1, 19 Nisan 1296, 1 Mayıs 1880, ss. 2.

Ziraat Hayatı, Sayı:1, 1 Mayıs 1335-1919, ss. kapak sayfası.

Ziraat Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:5, 1 Eylül 1297, 13 Eylül 1881, ss. 65-70.

"Edevat-ı Ziraiye Cedidenin Muhsenatı", Ziraat Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:10, 5 Mart 1300, 17 Mart 1884, ss. 75-78.

"Gazetemizin Mesleği Hakkında Bir İki Söz", İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Sayı:1-23; 23 Kanunievvel 1325, 5 Ocak 1910, ss. 1.

"Gazetemizin Mesleği Hakkında Birkaç Söz", Osmanlı Terakki-i Ziraat, Sayı:1, 1 Mart 1310, 13 Mart 1894, ss. 2-4.

"Gazetemizin Mesleği", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Mart 1321, 14 Mart 1905, ss. 8-10.

"Hayvanat", Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Temmuz 1297, 13 Temmuz 1881, ss. 7-9.

"İfade-i Mahsus: İki Söz", Felahat, Sayı:1, 15 Mart 1329, 28 Mart 1913, ss. 1-3.

"İfade-i Mahsusa", Orman ve Maadin Mecmuası, 1305 Senesi, Sayı:1, 31 Temmuz 1305, (12 Ağustos 1889), ss. 6-7.

"İftitah-ı Kalam ve Tahdis-i Nimet", Ziraat Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları, Sayı:1, 16 Cemaziyevvel 1302, 5 Şubat 1886, ss. 2-4.

"İlk Söz: Men Sebat ve Nebat", Ekinci, Sayı:1, 11 Nisan 1329, 24 Nisan 1913, ss. 1-2.

"İpek Tohumu", Umur-ı Nafia ve Ziraat Mecmuası, Yedinci Sene, Sayı: 22, 30 Mayıs 1308, 11 Haziran 1892, ss. 677-678.

"Mesleğimiz", Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası, Sayı:1, Nisan 1333-1917, ss. 1.

"Mesleğimiz", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:1, 23 Rebiülevvel 1323, 6 Mayıs 1907, ss. 2-5. "Memalik Mahruse Şahanede İcraat-ı Ziraiye", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Mart 1321, 14 Mart 1905, ss. 1-4. "Memalik Osmaniyede Pamuk Ziraatı", Felahat, Sayı:30, 1 Haziran 1330, 14 Haziran 1914, ss. 465-467.

- "Mukaddime", Orman ve Maadin Mecmuası, Birinci Sene, Sayı:1, 1 Temmuz 1300, (13 Temmuz 1884), ss. 1-3.
- "Mukaddime", Ziraat Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:1, 3 Temmuz 1297, 15 Temmuz 1881, ss. 2-5.
- "Nebatat Hastalıkları: Gülleme-Oidiume", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:5, 20 Mayıs 1323, 2 Haziran 1907, ss. 56-57.
- "Para Kazanılacak Meyvelerin Yetiştirilmesi", Ziraat Gazetesi, Üçüncü Sene: Sayı:1, 20 Teşrinievvel 1299, 1 Kasım 1883, ss. 2-3.
- "Toprak'ın Sözlere", Toprak, Sayı:1, 1 Mart 1329, 14 Mart 1913, ss. 1-3.
- "Tütün Ziraatı ve Reji Meselesi", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, İkinci Sene: Sayı:18, 31 Ağustos 1324, 13 Eylül 1908, ss. 274-276.
- "Ziraat Nedir", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Birinci Sene, Sayı:1, 23 Nisan 1323, 6 Mayıs 1907, ss. 5-8. "Ziraat Nazırı Beyefendi ile Ser Muharririmizin Konuşması", Toprak, Sayı:6, 23 Mayıs 1329, 5 Haziran 1913, ss. 97.
- "Ziraatin Terakki İçin Ne Yapmalı", İkramiyeli Ziraat Gazetesi, Sayı:10, 7 Eylül 1325, 20 Eylül 1909, ss. 2-3.
- "Ziraat Otomobilleri", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:2, 22 Mart 1325, 4 Nisan 1909, ss. 24-25.
- "Ziraat Bankası", Vasıta-ı Servet, Birinci Dönem, Sayı:8, 26 Temmuz 1296, ss. 113-114. "Ziraat Bankaları", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene: Sayı:4, 5 Nisan 1325, 18 Nisan 1909, ss. 49-50.
- "Ziraat Kısmı: Ziraat Makineleri", Orman ve Maadin ve Ziraat Mecmuası, Üçüncü Sene, Sayı:5, Temmuz 1312, Temmuz 1896, ss. 153-155.
- A.Barzılay, "Vesait-i Nakliye Terakki-i Ziraatin Lazımı Gayri Mefarikidir", Felahat, Sayı:4, 1 Mayıs 1329, 14 Mayıs 1913, ss. 55-57. Ahmet Tefik, "Türkiye Köy Bankaları: Ziraatımızın İnkişafına Doğru", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı: 29, 1 Eylül 1338-1922, ss. 65-66.
- Bekyan, "Bağ ve Bağcılığın Hakkında", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:12, 19 Mayıs 1321, 1 Haziran 1905, ss.133-136.
- Cevat Rüşdü, "Mesleğimiz", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:1, 1 Mayıs 1336-1920, ss. 1-3.
- Çiftçiler Derneği, "Asayiş ve Çiftçilerimiz", Çiftçiler Derneği Mecmuası, İkinci Sene, Sayı:11-12, 1 Eylül 1334-1918, ss. 353-354.
- Ekinci, "Hayvanat-ı Ehliyenin İslahı Elzemdir 1", Ekinci, Sayı:8, 27 Temmuz 1329, 9 Ağustos 1913, ss. 57-58.
- Ethem Nejad, "Tütün Meselesi", Toprak, Sayı:7, 6 Haziran 1329, 19 Haziran 1913, ss.124-127. Faik, "Pamuk Ziraatı", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:34, 20 Teşrinievvel 1321, 2 Kasım 1905, ss. 406-407.
- Fehmi, "Memalik Şahanenin Ziraate Kabiliyeti", Ziraat ve Sınaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:1, 1 Cemaziyelevvel 1302, 16 Şubat 1885, ss. 4-8.
- Felahat, "Sanayi ve Ziraatte Makinelerin Ehemmiyeti", Felahat, Sayı:17, 15 Teşrinisani 1329, 28 Kasım 1913, ss. 262.
- H. Tahsin, "Sanayi Ziraiye: Şeker", Ziraat ve Sınaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:4, 2 Nisan 1885, 21 Mart 1301, ss. 172-176.
- Hamdullah Emin, "Çiftçiler Mecmuası'nın Tutacağı Meslek ve Yolları", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Yıl:1, Sayı:1, 11 Eylül 1333-1917, ss. 2-4.
- Hasan Hulki, "Ziraat Aletleri: İyi Ziraat İyi Saban ve İyi Öküzle Başlar", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Sayı:9, 1 Temmuz 1334, 1 Temmuz 1918, ss. 323-325.
- Hüseyin Kazım, Bir Ziraat Gazetesinin Vazifesi, Resimli Çiftçi, Sayı:1, 30 Mart 1325, 12 Nisan 1909, ss. 5-8.
- İhsan, "Bizde Nebat Sanayinin Ziraatine Ehemmiyet Verelim", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:29, 15 Nisan 1326, 28 Nisan 1910, ss. 460-462.
- İhsan, "Nebatat-ı Sanayinin Ehemmiyeti: Şeker Pancarı Ziraatı", Felahat, Sayı:49-50, 1 Temmuz 1333, 1 Temmuz 1917, ss. 705-708. İhsan, "Bizde Sütçülük Nasıl Terakki Edebilir", Felahat, Sayı:3, 15 Nisan 1329, 28 Nisan 1913, ss. 33-35.
- İhsan, "Müşterek Elmenfaa Süthane, Yağhane ve Peynirhane Şirketleri", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Üçüncü Sene, Sayı:24, 11 Mart 1326, 24 Mart 1910, ss. 369-372.
- İsmail Suphi, "Terakkiyat-ı Ziraiye-Vesait-i Nakliyenin Tesirâtı-Memleketimizde Meyve, Sebze, Çiçek İhracatı-Turfandacılık", Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, 3 Şubat 1323, 16 Şubat 1908, ss. 583-585.
- Kalfayan, "Memalik Şahanede İpek Böcekçiliğinin Hali Hazırı ve Merakız Haririyemizde Tesis Olunan İpek Fabrikaları", Resimli Ziraat Gazetesi, Sayı:2, 10 Mart 1321, 23 Mart 1905, ss. 17-19.
- Lütfi Arif-Cevat Rüşdü, Bağçevan Niçin Çıktı, Bağçevan, Sayı:1, 21 Şaban 1336, 1 Haziran 1334-1918, ss. 1-2. Lütfi Arif, "Düşündüklerimiz: Halkalı Mektebi", Bağçevan, Sayı:10, Mart 1335, Mart 1919, ss. 230-231.
- Lütfi Arif, "Meyvecilik: Yerli Meyvelerimizi İslah Edelim 1", Bağçevan, Sayı:1, 1 Haziran 1334, 1 Haziran 1918, ss. 4-6.
- Lütfi Arif, "Bağlara Arz Olan Hastalıklar, Çiftçiler Derneği Mecmuası, Birinci Sene, Sayı:9, 15 Haziran 1333-1917, ss.131-132.
- M. Ali, "Usul-i İdare Mevaşi", Vasıta-ı Servet, İkinci Dönem, Sayı:1, 1 Şubat 1303, 13 Şubat 1888, ss. 5-8.
- M. Nuri, "Fen Ziraatı Vasıta-ı Servettir", Vasıta-ı Servet, İkinci Dönem, Sayı:1, 1 Şubat 1303, 13 Şubat 1888, ss. 2-5.

- M. Şükrü, "Avrupa Mektupları Ziraat Makineleri: Motorlu Pulluklar ve Traktörler", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:10, 1 Şubat 1337-1921, ss. Arka Kapak İç ve Dış Sayfa.
- M. L., "Ziraat Duyguları", Toprak, Sayı:14, 1 Teşrinisani 1329,14 Kasım 1913, ss. 227-231.
- M. Y., "Yeni Usulde Arıcılık Bir Aileyi Geçindirebilir", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:4, 1 Ağustos 1336-1920, ss. 4-6.
- Mehmet Namık, "Ziraat Makineler", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:23, 1 Mart 1338-1922, ss. 185186.
- Mehmet Said, Fevaid-i Tarık 1-2, Mecmua-ı Fünun, Sayı:5, Cemaziyelevvel 1279, Ekim 1862, s.186-196; Sayı:6, Cemaziyelahir 1279, Kasım 1862, s.232-238
- Muallim Fazıl, "Çiftçilerimizin Murabahacılarından Tahlisi", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:6, 1 Teşrinievvel 1336, 1 Ekim 1920, ss. 2-3.
- Muallim Fazıl, "Ziraat Makineleri ve Ziraatımız", Yeni Ziraat Gazetesi, Sayı:22, 1 Şubat 1338- 1922, ss. 162-163.
- Mustafa Azmi, "Mebahis Elsevamdan: Filoksera", Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:1, 4 Şubat 1300, 16 Şubat 1885, ss. 31-34.
- Mustafa Nail, "Ziraat Bankalarına Bir Nazar-ı İcmali", Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası, Sayı:2, 16 Cemaziyelevvel 1302, 3 Mart 1885, ss. 66-68.
- Osman Şefik, "İpek Böcekçiliği", Çiftçiler Derneği Mecmuası, Sayı:1, 11 Eylül 1332, 24 Eylül 1916, ss. 7-10.
- S., T., "Çiftçi Konuşması", İkinci, Sayı:1, 11 Nisan 1329, 34 Nisan 1913, ss. 4-8.
- Sebuh Stepanyan, "Posta Tasarruf Sandıkları", Felahat, Sayı:5, 15 Mayıs 1329, 28 Mayıs 1913, ss. 65-68.
- Sebuh Stepanyan, "Ziraatte Hususiyet", Felahat, Sayı:16, 1 Teşrinisani 1329, 14 Kasım 1913, ss. 242-243.
- Süleyman Kadızade Rifat, "Anadolu Ahalisine Hitab", İkinci, Sayı:3, 9 Mayıs 1329, 22 Mayıs 1913, ss. 17.
- Toprak, "Nasıl Zengin Oluyorlar", Toprak, Sayı:3, 15 Nisan 1329, 28 Nisan 1913, ss. 33-34. Ziraat Mühendisi Fazıl, "Karailerimizin Düşündükleri: Ziraat Mektepleri", Bağçevan, Sayı:10, Mart 1335, Mart 1919, ss. 236-240.
- Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını, Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, İstanbul, Devlet Basımevi, 1938.
- Demir, Kenan; Resimli Ziraat Gazetesi ve Dizini, Müteferrika, Sayı:45, Yaz 2014, ss. 201-214. DEMİR, Kenan; Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler, İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5, Nisan 2014, ss. 57-88.
- Dinçer, Ferruh; "Türkiye'de Veterinerlik ve Tarım Alanında İlk Süreli Yayın 'Vasita-ı Servet' Üzerinde Bir İnceleme", Fırat Üniversitesi Elazığ Veteriner Fakültesi Dergisi, C.3, No:1, 1974, ss.66-83.
- Duman, Hasan; İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Katalogu 18281928, İstanbul, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1986.
- Kadioğlu, Sevtap; "Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası Üzerine Bir İnceleme", Osmanlı Bilimi Araştırmaları, Cilt:5, Sayı:2, 2004, ss. 29-61.
- Kadioğlu, Sevtap; "Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi Mecmuası Üzerine Bir İnceleme", Osmanlı Bilimi Araştırmaları, Cilt:4, Sayı:1, 2002, ss. 99-118.
- Toprak, Zafer; II. Meşrutiyet Döneminde İktisadi Düşünce, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:3, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, ss.635-640.

15 EKİM DÜNYA KADIN ÇİFTÇİLER GÜNÜNÜ KUTLAYAMIYORUZ!

15 Ekim 2021

Kadınların gerek üretim gerekse ailenin beslenmesinde üstlendikleri sorumluluklarını dikkate alan Uluslararası Tarım Üreticileri Derneği, 15 Ekim'i "Dünya Kadın Çiftçiler Günü" olarak ilan etmiştir. Farkındalık yaratma amaçlı bu girişim, yaşanan ciddi sorunların yeniden gündeme taşınmasına aracılık etmektedir.

Dünya ile birlikte Ülkemizde de kırsal alanlardaki kadına üretim ve ev işlerinin birlikte yüklenmesi, eğitim düzeyinin ve toplumsal statünün düşüklüğü, yaşanan sorunlara karşı örgütlenmenin sağlanamaması, çalışma alanındaki tüm statülerde görev alabilme olanaklarının kısıtlanması, ücret düşüklüğü, toplumsal cinsiyet eşitsizliği yanında, başta sosyal güvenlik olmak üzere çalışma yaşamı ile ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler yaşanan tüm bu sorunlara çözümlü imkansız hale getirmektedir.

Çalışma yaşamının hemen her alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan sorunlar yaşanırken, tarımsal üretimde bu eşitsizlik daha da ciddi boyutlara ulaşmıştır. Kırsal kesimde kadınların rollerinin çokluğu yanında, geleneksel ev işleri, rutin günlük yaşam faaliyetleri, tarımsal faaliyetlere katılma gibi iş çeşitliliği çalışma koşullarını zorlaştırırken; toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle tüm bu kadın emeği resmi istatistiklere/millî gelir hesaplarına yansıtılmamaktadır.

TÜİK 2021 yılı Temmuz ayı verilerine göre tarımda kadın istihdam verileri şöyledir;

Tarımda istihdam edilen toplam kişi sayısı 4.947 bin kişi

Tarımda kadın istihdam oranı %41,72 (2.064 bin kişi)

Ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan kadın oranı %11,10

İşveren olarak çalışan kadın oranı %0,28

Kendi hesabına çalışan kadın oranı %9,30

Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın oranı %79,36

Tarımda sosyal güvenliği olmadan kayıt dışı çalışan kadın oranı %95

Ülkemizde tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın oranının %79, sosyal güvenliği olmadan kayıt dışı çalışan kadın oranının %95 olduğu günümüzde, ailece göç eden mevsimlik işçiler arasında göç edilen yerdeki çalışma koşulları nedeniyle cinsiyete dayalı iş bölümünde kadınlara düşen payın giderek daha da artması, kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir.

Somut önlemler alınmadığı için kayıt dışı çalışmanın en yoğun olduğu tarım sektöründe ortaya çıkan emek sömürsü; kadınlar için aynı işe aynı birim ücreti alamama sorunu dahil, yıllar içinde kadın emeği sömürsünü giderek artırmıştır.

Siyasi iktidarların tarım politikalarında küçük çiftçilerden çok büyük işletmelere yer verme eğilimine karşın; küçük çiftçilerin çoğunluğunun kadın emeği ile ayakta durması, kırsal kesimdeki tüm toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşın kadınlar olmadan tarımın ve de kırsal toplumun varlığını sürdürmeyeceği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Tarımda amaçlanan sürdürülebilirlik için üreten kadınların önemi ortada iken; kadınların birçok ülkede işgücünün en az yarısını oluşturduğu gerçeğini göz ardı eden gelişme stratejileri toplumsal cinsiyet eşitsizliğini artırmakta ve böylece kadınlara tarım sektöründeki potansiyelini tam olarak kullanma fırsatını tanımamaktadır. Bu durum yalnızca kadınlar için olumsuz koşulları ortaya koymakla kalmamakta, aynı zamanda ülke içinde her alandaki olumsuzlukları artırmaktadır.

Bu nedenle; dünyada ve de ülkemizde sağlıklı bir ekonomiye ve dengeli bir kalkınma politikasına dayalı, insanların eşit ve özgür yaşadıkları bir dünya isteniyorsa, öncelikle emek sömürsünün olmadığı toplumsal cinsiyet eşitliği temelli bir ortak irade gereklidir.

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası olarak tarımsal üretimde yer alan üreten kadınlarımızın 15 Ekim Dünya Kadın Çiftçiler Günü'nü kutlar, yaşam ortamının ve çalışma koşullarının kısa sürede iyileştirilmesini diler, emekçi kadınlarımıza saygılar sunarız.

Baki Remzi SUIÇMEZ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu Başkanı (Yönetim Kurulu Adına)

DAHA İYİ ÜRETİM, DAHA İYİ BESLENME, DAHA İYİ BİR ÇEVRE VE DAHA İYİ BİR YAŞAM MÜMKÜN

Yaşasın Dünya Gıda Günü!...

16 Ekim 2021

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nun "Dünya Gıda Günü" dolayısıyla belirlendiği farklı bir tema bağlamında her yıl 16 Ekim tarihinde çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Yapılan etkinliklerle gıda üretimi, gıda tüketimi ve gıda güvencesine ilişkin konular gündeme alınarak küresel anlamda büyük öneme sahip gıda ve tarım politikalarına dikkat çekilmektedir.

Bu yılın teması "Eylemlerimiz Geleceğimizdir" vurgusudur. Bu anlamda yaptığımız ve yapacağımız geleceğimizi belirleyecektir. Sürdürülebilir bir tarım-gıda sistematiğine dönüşümün desteklenmesi; daha iyi üretim, daha iyi beslenme, daha iyi bir çevre ve daha iyi bir yaşamı da beraberinde getirecektir.

Hala etkisini sürdüren Koronavirüs salgını (Covid-19) döneminde; gıda egemenliği, gıda güvencesi ve gıda güvenliği en fazla gündeme gelen konular olmuştur. Bu süreçte insanların sağlık hakkı kadar yeterli ve dengeli beslenme, temiz su hakkı yanında yeterli ve sağlıklı gıdaya erişiminin gerekliliği de bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Dünyada 800 milyonun üzerinde insan, yani her dokuz kişiden biri yatağa aç girmektedir.

Yılda yaklaşık 1,3 milyar ton gıda çöpe giderek heba olmaktadır. Tüketilmeyen ve çöp olan bu gıda ile açlık çeken 800 milyon insanı doyurabilmek mümkündür. Ülkemizde ise insanların %22'si dengeli ve yeterli beslenemekte, %8,5'u ise açlık sınırında yaşamaktadır. Unutulmamalıdır ki dünya üzerinde üretilen tarım ve gıda ürünleri 7,5 milyarı geçen dünya nüfusunu beslemeye yetecek miktardadır. Yaşanan bu açlık; bitkisel ve hayvansal ürünlerin yetersizliğinden değil adil olmayan gelir ve gıda dağılımından kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, tükettiğimiz gıdaların güvenilir olmasının önemi; dünyada her yıl yaklaşık 600 milyon kişinin hijyenik olmayan gıdaları tükettikten sonra hastalanması ve önemli bir bölümünün yaşamını yitirmesinden anlaşılmaktadır. Kamu sağlığını gözetmeyen merdiven altı üretim yanında, stokçuluk ve fahiş fiyatlar ile doğru, etkin ve hızlı şekilde mücadele edilmelidir. Gıda denetim sistemi bütünüyle ele alınıp yaşanan sorunların ivedilikle çözülmesi gerekmektedir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de temel ihtiyacımız olan gıda harcamaları gider kalemlerimizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum dar ve orta gelirli aileleri birçok ihtiyacını ertelemek veya tamamen vazgeçmek zorunda bırakmaktadır. Derinleşen ekonomik kriz ortamında artan yoksulluk nedeniyle toplumun önemli bir kesimi temel gıda maddelerinde dahi kısıtlamalara gitmekte, dengeli beslenme bir yana, yokluk, yoksunluk ve açlıkla yüz yüze kalmaktadır.

Pandemi ve küresel kuraklık süreciyle birlikte endüstrilemiş ülkeler kendi üretimlerini ve stoklarını artırmaya çalışmakta, sınırlarını kapatmakta, ihracat yasakları koymakta, dış ticaret hacmini daraltmakta ve korumacılık önlemleri almaktadırlar. Ülkemizde ise palyatif önlemler ve söylem dışında ne yazık ki üretimi ve üreticiyi korumaya yönelik somut politikalar uygulamaya konulmamaktadır.

Ülkemiz tarımsal üretimde yaşanan yapısal sorunlara kalıcı çözümler üretmeden kolaycı yaklaşımlarla yaşanan sorunları dışalım politikalarıyla çözmeye kalkmaktadır. Bu durum kâr elde edemeyen çiftçilerimizin üretmekten vazgeçmesi sonucunu doğurmaktadır. Tarım alanlarının, tarımsal üretimin, çiftçi sayısının ve kırsal alan nüfusunun sürekli azaldığı bu süreçte en büyük pay araçlara, tüccarlara ve sözleşmeli tarımla çiftçiyi taşeronu olarak kullanan büyük şirketlere ve market zincirleri ile ithalatçı firmalara gitmektedir.

Yaşanan bu politikalar nedeniyle tarımsal girdi fiyatları ve marketteki gıda fiyatları enflasyonun üstünde artmakta buna karşılık tarımsal ürünlerin tarladaki fiyatı ise enflasyonun altında kalmaktadır. Bu durum üreten çiftçinin para kazanamamasına tüketicilerin ise pahalı gıda tüketmesine yol açmaktadır. Bu sonuç önümüzdeki süreçte ülkemizi ciddi anlamda gıda güvencesi ve gıda tedariki sorunlarıyla karşı karşıya getirecektir. Üretim yeterliliği sorununu çözmeden, üretim maliyetini düşürmeden, sözleşmeli üretim modelini üreticiler lehine düzenlemeden ve demokratik kooperatiflerle tedarik zincirine müdahale etmeden göstermelik denetimlerle gıda enflasyonunun düşmeyeceği açıktır.

Kaygılarımızı arttıran bir diğer durum ise dünyada ve ülkemizde yaşanan iklim değişikliği, su kaynaklarının kirlenmesi, ormanların, sulak alanların ve ekosistemin tahrip edilmesi, tarım alanları ve meraların amaç dışı kullanılması, yoğun girdi kullanımına dayalı endüstriyel tarım, nüfus artışı gibi sorunların yakın gelecekte başta su krizine, toprak kıtlığına ve dolayısıyla gıda krizine yol açacağı gerçeğidir.

Bu olumsuz gidişe dur demek zorundayız. Dünyanın ve ülkemizin geleceği için her koşulda üretmeye devam etmek, üretimi ve üretenleri desteklemek zorundayız. Çiftçilerimizin bitkisel ve hayvansal tarım ürünlerini üretebileceği olanaklarını güçlendirmek, yerli ve yeterli üretime geçmek, tüketicilerimizin de bu gıdalara uygun fiyatlar ile sürdürülebilir bir şekilde ulaşmasını sağlamak zorundayız. Gıda krizi riskinden kurtulabilmek ancak üretim ekonomisini, sermayenin öncelikleri yerine kamusal çıkarları, gündelik politikalar yerine planlı kalkınmayı önceleyen "Kamucu Tarım ve Gıda Politikaları"nı savunmakla mümkündür.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı Gıda, Kimya ve Ziraat Mühendisleri Odaları olarak; açlığın, yoksulluğun ve yoksulluğun son bulduğu, hakça eşit ve adil paylaşımın olduğu bir ülke ve dünya özlemiyle bilimden, üretimden, insandan, emekten, doğadan, kamu yararı ve toplum çıkarından yana tutumumuz sürecektir. Kamuoyuna saygıyla duyururuz.

Yaşar ÜZÜMCÜ

TMMOB Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Dr. Ali UĞURLU

TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Baki Remzi SUIÇMEZ

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

ART ARDA GELEN ENERJİ ZAMLARI YURTTAŞLARI BEZDİRDİ... ARTIK TAHAMMÜLÜMÜZ KALMADI

26 Ekim 2021

Son aylarda, elektriğe, doğalgaza ve en son da akaryakıt ürünlerine art arda zamlar yapıldı. Kışa gireceğimiz önümüzdeki günlerde, bu zamları yeni elektrik ve doğalgaz zamlarının takip edeceği kesin. Ülkemiz uzun yıllardan bu yana, kamusal planlama temelli, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı, ekolojiye duyarlı, toplum yararını gözeten doğru ve bağımsız bir enerji politikası uygulanmamasının ağır sonuçlarını yaşıyor. Fosil yakıtlarda büyük orandaki dışa bağımlılık, enerji politika ve uygulamalarındaki tutarsızlık ve yanlışlıklar, spekülâtörler ve fosil yakıt şirketlerin körüklediği dünya ölçeğindeki fiyat artışlarına ekleniyor ve tüm bunlar, zamlara gerekçe olarak sunulmaktadır.

İklim kredilerinden yararlanmak için yıllarca ötelendikten sonra aniden onaylanan Paris İklim Anlaşması ardından da, enerji politika ve uygulamalarında olumlu bir değişikliğe yönelme işaretleri görülmedi. Bugün, yalnız yüzde üçü değerlendirilen yaklaşık 400 milyar kilowatt-saat güneşe dayalı elektrik üretim potansiyelinin, yüzde yirmibeşi değerlendirilen 40 bin MW karasal rüzgar potansiyelinin ve bütünü ile atıl vaziyette olan 500 bin MWh elektrik üretebilecek güçte olduğu hesap edilen deniz üstü rüzgar potansiyelinin, verimli kaynaklara sahip olmasına karşın kontrolsüz izinlendirilen jeotermal enerji potansiyelinin doğru değerlendirilmediği bir ortamda, dışa bağımlı enerji politikalarında ısrar edilmesi, hızla yerli makine-ekipman, teknoloji ve yerli işgücü ile mevcut potansiyelimizi toplum/kamu çıkarları doğrultusunda değerlendirmeye yönelik gerekli adımların atılmaması sonucu ülkemizin karbon salınımları yüksek, pahalı fosil yakıtlara mahkum edilmesi kabul edilemez.

Enerjide uygulanan yüksek orandaki ÖTV, KDV ve diğer vergiler, deyim yerindeyse maliye hazinesini doldurmak için bir gelir kapısı olarak görülmektedir. Oysa devletin görevlerinden birisi de, yurttaşlara ulaşılabilir ve ucuz enerji temin etmektir. Özellikle AKP döneminde yaşanan özelleştirmeler ve piyasacılık ülkemizde bir enerji yoksunluğu ve yoksulluğunun yaşanmasına neden olmuştur. AKP hükümetlerinin enerjideki dışa bağımlılık sevdası nedeniyle enerji politikalarındaki tutarsızlıkların ve beceriksizliklerin faturasası her zaman olduğu gibi bir kez daha halka kesilmiştir. Özellikle doğalgaz ve akaryakıt fiyatlarında meydana gelen artışlar başta elektrik tepeden tırnağa her şeye zam gelmesine yol açmaktadır. Sanayinin ve günlük hayatın önemli bir girdisi olan enerji fiyatlarına gelen bu zam-

lar yaşamayı güçleştirmekte; tüm sanayi ve gıda ürünlerine yansımakta ve halkı canından bezdirmektedir. Enerji zamları sonucunda yurttaşlarımız önümüzdeki kış daha çok üşüyecek, elektrik kullanmayacak ve temel ihtiyaçlarını giderme konusunda sıkıntılar yaşayacaktır. Fahiş enerji zamları temel girdilerde yüzde 70 oranlarında dışarıya bağımlı tarım sektörünü ve gıda sektörünü de olumsuz etkileyecek, tarımda girdilerin pahalılaşması sonucu çiftçiyi üretmez duruma getirecektir ve halka zamlı fiyat olarak yansıyacaktır.

Küresel “enerji krizi”nin ülkemizde yaşanan yansımalarını önlemek ve bu olumsuz gidişi durdurabilmek için başlıca önerilerimiz şunlardır:

- Dışa bağımlılığı artıran, ithalat faturasını yükselten enerji tercihlerinden uzak durulmalı,
- Petrolün üçte ikisini tüketen ulaşım sektöründe toplu taşıma ve ulaşım ağırlık verilmeli,
- Konutlarda elektrik, doğalgaz ve suda, KDV oranının yüzde 1’e çekilmesi ve ÖTV oranları düşürülmeli,
- Elektrik üretiminde öncelik ve ağırlığın, dışa bağımlılığı artıran ve ithalat faturasını yükselten ithal kömür, petrol ve doğalgaza değil, başta güneş ve rüzgâr olmak üzere yenilenebilir kaynaklara verilmeli,
- Yenilenebilir Enerji Kaynaklarını Destekleme Mekanizması (YEKDEM) kapsamında mevcut devam eden döviz endeksli uygulamalara derhal son verilmeli,
- Sanayide, ulaşım, binalarda ve tarımda enerji verimliliğini sağlamaya dönük teşvik ve adımların hızla atılması,
- Dışa bağımlı mazot, gübre dahil tarımsal girdilerde KDV/ÖTV oranlarının yüzde 1’e çekilmesi ve sulamada kullanılan elektrik fiyatlarının indirilmesi ile üretim maliyetlerinin düşürülmesi,
- Düşük gelir grupları için hane başına ayda 230 kWh elektrik ile, bulunan bölge ve ısınma biçimine göre belirlenecek miktarda doğalgazın halka ücretsiz verilmeli,
- Zamlar, kamu ve bütçe açıklarını gideren bir can simidi olarak görülmemelidir.

Biz TMMOB çatısı bünyesindeki ODA Başkanları olarak diyoruz ki; dünyada ve ülkemizde

BAŞKA BİR ENERJİ POLİTİKASI MÜMKÜN!..

Bilgisayar Mühendisleri Odası
Elektrik Mühendisleri Odası
Gemi Makinaları İşletme Mühendisleri Odası
Gıda Mühendisleri Odası
İçmimarlar Odası
Jeofizik Mühendisleri Odası
Kimya Mühendisleri Odası
Makina Mühendisleri Odası
Meteoroloji Mühendisleri Odası
Peyzaj Mimarları Odası
Tekstil Mühendisleri Odası

Çevre Mühendisleri Odası
Fizik Mühendisleri Odası
Gemi Mühendisleri Odası
Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası
İnşaat Mühendisleri Odası
Jeoloji Mühendisleri Odası
Maden Mühendisleri Odası
Metalurji ve Malzeme Mühendisleri Odası
Mimarlar Odası
Şehir Plancıları Odası
Ziraat Mühendisleri Odası